

”Rakkaat lukijat, yrittäkää ymmärtää
minua.”

Lukijaan vaikuttavat tehokeinot venäläisissä
lehtiteksteissä ja niiden suomennoksissa

Julia Haataja

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen
maisteriopinnot

Työkielet suomi-venäjä

Huhtikuu 2014

Tampereen yliopisto

**Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot, työkielet suomi-venäjä
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö**

Haataja, Julia: ”Rakkaat lukijat, yrittäkää ymmärtää minua.” Lukijaan vaikuttavat tehokeinot venäläisissä lehtiteksteissä ja niiden suomennoksissa

Pro gradu -tutkielma, 103 sivua, venäjänkielinen lyhennelmä 11 s.

Huhtikuu 2014

Tiivistelmä

Kaikenlaiset tekstit sisältävät elementtejä, joilla pyritään vaikuttamaan lukijaan ja ohjailemaan tämän suhtautumista ja asennoitumista tekstiin. Näkyvien ja suorien vetoamiskeinojen lisäksi kirjoittajilla on käytettävissään lukuisia keinoja, joilla lukijaa voidaan ohjalla hienovaraisemmin. Keinoja, joilla kirjoittaja tai puhuja pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä, kutsutaan retoriikaksi.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lukijaan vaikuttavien tehokeinojen käyttöä venäläisessä Novaja Gazetassa ilmestyneissä artikkeleissa ja niiden suomennoksissa. Tarkoituksena on selvittää mahdollisia kulttuuri- ja kielenkäyttöeroja nimenomaan lukijaan vaikuttamisen näkökulmasta. Tätä varten aineistosta yksilöidään ja nimetään ne keinot, joilla lukijaa suostutellaan, vakuutellaan ja sitoutetaan teksteihin. Tarkastelemalla lähemmin keinojen esiintymistä sekä niiden eroja lähtö- ja tuloteksteissä selvitetään, käytetäänkö tekstuaalisia tehokeinoja eri tavoin venäläisessä ja suomalaisessa tekstissä.

Yksittäisen tekstin tarkastelussa käytetään retorista analyysiä, jonka avulla tunnistetaan tekstissä käytettävät tehokeinot. Käännösteoreettisena viitekehyksenä käytetään kolmea kommunikatiivista käännösteoriaa. Tehokeinojen tutkimisen osalta käännösvertailu nojaa kontrastiiviseen retoriikkaan, jossa tarkastellaan retoriikan muotoja erikielisissä teksteissä.

Avainsanat: lukijaan vaikuttaminen, tekstuaaliset tehokeinot, retoriikan kääntäminen, kontrastiivinen retoriikka

SISÄLLYSLUETTELO

1.JOHDANTO.....	1
1.1.Tutkimuksen lähtökohtia.....	1
1.2.Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoite.....	5
1.3.Tutkimuksen rakenne.....	7
2.KÄÄNNÖSTIETEELLISIÄ NÄKÖKULMIA.....	8
2.1.Dynaaminen ekvivalenssi.....	8
2.2.Funktionaalinen ekvivalenssi.....	10
2.3.Skoposteoria ja käännöksen funktio.....	11
3.RETORIIKAN TEORIAA.....	12
3.1.Retoriikan kulttuurisidonnaisuus ja erilaiset retoriikkakäsitykset.....	13
3.2.Uusi retoriikka.....	15
3.3.Tekstien retoriikan tutkimusmetodeja.....	16
3.3.1.Retorinen analyysi.....	16
3.3.2.Kontrastiivinen retoriikka ja kontrastiivinen tekstilajitutkimus.....	18
3.3.3.Argumenttianalyysi.....	20
3.4.Tekstin tehokeinot.....	21
3.4.1.Tunteisiin vetoavat tehokeinot.....	23
3.4.2.Mielikuvien luomiseen käytettävät tehokeinot.....	24
3.4.3.Suostuttelun keinot.....	29
3.4.4.Faktatiedon esittäminen tehokeinona.....	32
3.4.5.Kirjoittajan asenteiden paljastaminen tehokeinona.....	33
3.4.6.Kielimuotoihin perustuvat tehokeinot.....	35
4.TEHOKEINOJEN ANALYYSI.....	37
4.1.Aineiston esittely ja analyysin tekninen toteutus.....	37
4.2.Artikkeli 1: Воспитание идеального электората.....	42
4.3.Artikkeli 2: Самый честный судья в России – по якутской борьбе хапсагай.....	48
4.4.Artikkeli 3: Кормило власти.....	58
4.5.Artikkeli 4: Миллион рублей в день.....	64
4.6.Artikkeli 5: Питер будут расселять целыми кварталами.....	71
4.7.Artikkeli 6: Ох, ё!!!.....	79
4.8.Yhteenveto.....	86

5.LOPUKSI.....	97
6.LÄHTEET.....	100
РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ.....	I

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

Teksteissä hyödynnettävät keinot lukijaan vetoamiseksi ja tämän suostuttelemiseksi ovat ajattomuudessaan kiinnostava tutkimuskohde. Tekstin pyrkimys vaikuttaa lukijaan on kenties näkyvimmillään mainos- ja markkinointiteksteissä ja ohjeistuksissa. Kuitenkin myös muunlaiset tekstit, esimerkiksi fiktiiviset tekstit, hallinnon tekstit ja dokumenttiaineistot, vaikuttavat ajattelutapoihimme (Mustonen 2001: 53). Tällaisissa teksteissä pyrkimys ohjailla lukijaa ei välttämättä ole ensisilmäyksellä eksplisiittisesti näkyvä, vaan vaikuttamaan pyrkiviä tehokeinoja on haettava pintaa syvemmältä. Mainonnalle tyypillisten suoran suostuttelun ja imperatiivien sekä miellyttävien mielikuvien rakentamisen ohella esimerkiksi latautuneet sanavalinnat, asioiden vastakkainasettelu, sitaattien käyttö ja kirjoittajan tekstiin ujuttamat henkilökohtaiset huomautukset ovat mukana rakentamassa lukijaa suostuttelevien ja sitouttavien elementtien kokonaisuutta.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen venäläisessä Novaja Gazeta -sanomalehdessä julkaistuja artikkeleita ja niiden suomennoksia lukijaan vaikuttavien tehokeinojen käytön näkökulmasta. Lähtöteksteissä käytettyjen tehokeinojen erittelemisen auttaa ymmärtämään, millaisia aineksia käyttämällä kirjoittaja voi luoda vakuuttavan ja vetoavan tekstin. Tehokeinojen luokittelu niiden tavoitteiden mukaan auttaa edelleen jäsentämään, millaisia vaikutuksia kunkin tyyppisillä tehokeinoilla voidaan saada aikaan. Kun tehokeinojen tutkimukseen yhdistetään käännöstutkimus, voidaan tehdä havaintoja eri keinojen suosittuudesta ja toimivuudesta eri kielipiireissä.

Suostuttelu on keskeinen osa niin mediaviestintää kuin yksilöidenvälistä viestintää. Sen voi määritellä tahalliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi toisen henkilön ajatustapojen tai toiminnan ohjaamiseksi. Mediasuostuttelussa jäljitellään yksilöidenvälisen viestinnän muotoja yleisön tavoittamiseksi. (Mustonen 2001: 39.) Mediavaikuttaminen voi kuitenkin olla myös tahatonta. Sosiaalisen vaikuttamisen käsite kattaakin myös tahattoman vaikuttamisen (Mustonen 2001: 39 [Raven & Haley 1982; Stang & Wrightsman 1981]). Esimerkiksi julkisuuden henkilön esiintyminen mediassa tietynlaisessa ulkoasussa voi saada yleisön jäljittelemään ulkoasua ilman, että tämä on ollut henkilön tarkoitus (Mustonen 2001: 39).

Kun tutkitaan viestin vaikuttavuutta yleisöön, tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava on Mustosen (2001) esittelemä ajatus suostuttelun keskeisistä ja perifeerisistä reiteistä. Keskeiset reitit nojaavat viestin järjestyneeseen tiedolliseen työstämiseen ja perustuvat kuulijan aktiiviseen tiedonkäsittelyyn. Niiden tutkiminen edellyttää arvioita siitä, millaisia tiedollisia ja kokemuksellisia taustoja vasten lukija käsittelee tekstin informaation sisältöä ja toteaako hän lopulta tekstin niiden perusteella kannatettavaksi. Perifeeriset reitit taas liittyvät viestin sisällön ulkopuolisiin tekijöihin, kuten kontekstiin ja sen herättämiin tunnetiloihin. Lopputulokseen johtaakseen perifeeriset reitit eivät edellytä suurta paneutumista varsinaiseen tekstisisältöön. Perifeerisiä reittejä tapahtuva suostuttelu vaikuttaa vahvimmin sellaisiin yleisöihin, jotka ovat kannastaan epävarmoja ja joille asia ei ole henkilökohtaisesti tärkeä. Tällaisissa tapauksissa tunteisiin vetoaminen tai väläytykset sosiaalisesta paineesta voivat olla viestin varsinaista sisältöä ratkaisevampia suostuttelun tekijöitä. (Mustonen 2001: 40–41.)

Omassa tutkimusasetelmassani juuri perifeeriset reitit ovat keskeisellä sijalla. Perifeerisiä reittejä tapahtuvan suostuttelun tutkimisessa korostuu nimenomaan kirjoittajan taito tehdä tekstiä kannatettavaksi informaation ulkoisin keinoin, esimerkiksi erilaisin tekstuaalisin tehokeinoin.

Retoriikan käsite on olennainen kaikessa suostuttelua tarkastelevassa tutkimuksessa. Yleisesti retoriikalla tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja, joilla kirjoittaja tai puhuja pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä. Retoriikan käsitteen sisältämät painotukset voivat kuitenkin vaihdella eri kulttuureissa. Suomalaisessa ja venäläisessäkin kulttuurissa käsitettä ei ymmärretä täysin samalla tavalla, minkä vuoksi käytän tutkimukseni analyysiosiossa retoriikka-termiä laajempaa ilmausta *tekstin tehokeinot*. Sillä tarkoitan kaikkia tekstissä käytettäviä keinoja, joilla pyritään vakuuttamaan, sitouttamaan ja suostuttelemaan lukijaa ja ohjailemaan tämän ajattelutapaa. Koska tällaisia keinoja käsittelevä teoria kuitenkin pohjaa sekä Suomessa että Venäjällä antiikin Kreikassa syntyneeseen retoriikkaan, myös tässä tutkimuksessa on välttämätöntä esitellä retoriikan käsite ja sen edustama teoriakehys.

Nykyisin tunnettu retoriikan teoria on lähtöisin Aristoteleen aikaisesta puheopista. Tuolloin retoriikan tavoitteena oli opastaa ensisijaisesti puhujia (ei niinkään kirjoittajia) esittämään sanottavansa vakuuttavasti erilaisten tehokeinojen avulla. Puhetaidon kehittämisestä retoriikka jatkoi kulkuaan luontevasti yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin piireihin ja niiden kielenkäyttöön. Niin sanotun uuden retoriikan myötä tutkijoiden mielenkiinto on siirtynyt enenevässä määrin puheen lisäksi tekstintutkimukseen. Näin ollen retoriikan tutkimusta tehdään useilla eri tieteenaloilla, erityisesti yhteiskuntatieteissä, sosiaalialalla, politiikantutkimuksessa ja mediantutkimuksessa.

Suhteellisen tuoreita pro gradu -tutkielmia aiheesta on laadittu muun muassa yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden oppiaineissa (esimerkiksi Marja Ketolan erikielisten poliittisten ohjelmien retoriikkaa tarkasteleva sosiaalipolitiikan tutkielma *Aktiivisen työvoimapolitiikan retoriikka ja sen muutos - Vertaileva tutkimus Suomen ja Ruotsin poliittisista ohjelmista 1997-2007* vuodelta 2008 ja Anniina Luotosen eduskunnan viestintää tarkasteleva yhteiskuntapolitiikan tutkielma *Hyvinvointiyhteiskunta eduskunnan talouskurikeskustelussa* vuodelta 2013). Tiedotusopin oppiaineesta toimii esimerkkinä Arja Korhosen virolaisten päivälehtien Suomi-kirjoittelua analysoiva tutkimus *Suomi pikkuveljen silmin: kolmen virolaisen päivälehtien Suomi-kirjoittelun diskurssianalyttistä tarkastelua* vuodelta 2007. Vähemmän tutkielmia on laadittu kieli- ja käännöstieteen oppiaineissa, niistä esimerkkeinä Hanna Koskisen suomen kielen oppiaineen tutkielma *Miten tuote-esittelymainoksilla vaikutetaan katsojiin? Pitkien ja lyhyiden tuote-esittelymainosten argumentaation ja retoriikan analyysia* vuodelta 2009 ja Irina Sirkan suomennettuja ja alun perin suomeksi kirjoitettuja tekstejä retoriikan näkökulmasta vertaileva tutkielma *Miten tervysopas suostuttelee lukijaansa? Supisuomalaisten ja käännettyjen teosten vertailua* vuodelta 2005.

Laajempia suomalaisia tutkimuksia retoriikan alalta edustavat esimerkiksi Inka Mikkosen tutkimus *”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi* (2010), Kristiina Volmarin metsäteollisuuden asiakaslehtitekstien suostuttelevuutta tarkasteleva tutkimus *Half a Century of Forest Industry Rhetoric: Persuasive Strategies in Sales Argumentation* (2009), Minna Sääskilahden *Vapise, kuningas alkoholi: akoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana* (2006) sekä Anne Mäntysen kielestä kertovien lehtijuttujen retoriikkaa tarkasteleva tutkimus *Miten kielestä kerrotaan: kielijuttujen retoriikkaa* (2003) (Mäntynen & Sääskilahti 2012). Retoriikan ja suostuttelun näkökulmasta on tutkittu myös esimerkiksi liikeneuvotteludiskurssia, poliittisia puheita ja juridisia tekstejä (ks. Halmari & Virtanen 2005). Lehtitekstien retoriikkaa ovat tutkineet esimerkiksi Anne Mäntynen (ks. edellä), Tuija Virtanen (tutkimus sanomalehtikirjoitusten viittauksista mielipidetutkimusten tuloksiin suostuttelun keinona, teoksessa Halmari & Virtanen 2005) ja Venäjällä Natalia Klušina (Klušina 2008).

Yhteistä kaikille mainitsemilleni tutkimuksille on, että niissä tarkastellaan yhdenkielisiä tietyn tekstilajin tuotoksia argumentaation ja retoriikan näkökulmasta. Mukana on myös lehtitekstien vaikuttamiskeinoja tarkastelevia tutkimuksia.

Retoriikan käännöstutkimus sen sijaan vaikuttaa vähäiseltä. Se on kuitenkin hedelmällinen ja kiinnostava aihe, koska sen avulla voidaan saada tietoa esimerkiksi eri kielissä suosituista

suostuttelemaan pyrkivistä kielenkäyttötavoista sekä niiden eroista. Lisäksi käännöstutkimus tarjoaa tietoa ylipäättään retoriikan määrästä ja näkyvyydestä (implisiittisyydestä ja eksplisiittisyydestä) erikielisissä teksteissä. Retoriikka on kulttuuri- ja tilanneherkkä laji ja sen onnistuminen suuressa määrin riippuvaista vastaanottajan tiedoista ja asemasta (Borchers 2006: 17; Jokinen 1999: 128–129). Tämän vuoksi sen kääntäminen vaatii kääntäjältä erityistä huomiointia ja ymmärrystä sen vaikutuksesta lähtötekstin lukijaan ja toisaalta mahdollisista esteistä ja ymmärrysvaikeuksista tulokulttuurissa.

Koska tutkimusaineistoni lähtötekstit ovat venäläisiä, on syytä heti tutkimuksen alussa luoda katsaus siihen, miten venäläisissä lehtiteksteissä yleensä käytetään vetoamisen keinoja.

Kirjoittajan asenteiden heijastuminen tekstistä todetaan useassa lähteessä tyypilliseksi venäläisten lehtitekstien piirteeksi (ks. esim. Hao 2008: 99). Kirjoittaja voi olla eri tavoin läsnä tekstissään jo muun muassa tekstirakenteiden kautta. Tyyli voi olla neutraali ja kirjoittaja etäisempi, kuten tavallisesti uutisteksteissä, tai esittävä ja tunnepitoinen, jolloin kirjoittajan asennoituminen on näkyvämpää. Näkyvyytensä tasosta riippumatta toimittajalla on runsaasti valtaa, koska tunnepitoisessakin tekstissä hän harvoin esiintyy sinänsä yksityishenkilönä. Sen sijaan lehtitekstiin sisältyy aina tietty ”virallinen” aspekti, jonka varjolla toimittaja esiintyykin ilmiötä analyytisesti tarkastelevana asiantuntijana. (Mts. 102.)

Klušina (2008) kirjoittaa venäläisissä lehtiteksteissä käytettävistä piiloarvottamisen ja avoimen arvottamisen keinoista. Neuvostoaikojen propaganda oli avointa arvottamista: lukijaan pyrittiin vaikuttamaan varsin näkyvästi. Tämän päivän arvottaminen on ennen kaikkea piiloarvottamista. Siinä kirjoittaja asenteineen ei ole eksplisiittisesti näkyvä, vaan hän tavoittelee lukijaa psyykkisellä, suggestiivisella tasolla. (Klušina 2008: 102–103.) Tällä tasolla lukijaan voidaan vaikuttaa sellaisilla kielen keinoilla, jotka eivät puhuttele lukijaa suoraan vaan vetoavat tähän ikään kuin tämän tiedostamatta.

Klušina (2008) käsittelee tarkasti erilaisia trooppeja ja retorisia kuvioita kirjoittajan tyypillisinä keinoina asemoitua omissa kirjoituksissaan. Hänen mukaansa tehokkaita ja varsin tavallisia tapoja ovat esimerkiksi retoriset kysymykset, sanavalinnat (joiden latautuneisuus ja vaikuttavuus perustuu niiden käyttöön tiettyssä kontekstissa), vastakohtailmaukset, metaforat ja sitaattien erilaiset, osin manipulatiivisetkin hyödyntämistavat (Klušina 2008: 98–207; ks. myös Hao 2008: 99 sekä Mosienko 1999–2008).

Erilaisten lukijaan vetoavien ja vaikuttavien keinojen käyttäminen on siis varsin yleistä venäläisissä lehtiteksteissä. Klušina (2008: 164–165) huomauttaa myös, että nykyään venäläisen lehdistön kirjoitustapa nojaa lähinnä tekstin aggressiiviseen värittämiseen, jolla pyritään saattamaan vastustettuja ilmiöitä negatiiviseen valoon, ”mustamaalaamaan” niitä sen sijaan, että keskityttäisiin korostamaan puolustettavan ilmiön kannatettavuutta ja hyviä puolia. Tämä on huomionarvoinen seikka analysoitaessa lehtitekstien sävyä ja retorista ilmettä.

Lehtitekstin tyylin ja esitysmuodon valintaa ohjaa kulloinenkin ajateltu yleisö (Hao 2008: 98). Samalla eri lehtitekstien tyypit kuten reportaasi, kommentti ja haastattelu poikkeavat toisistaan siinä, missä määrin ne sisältävät puhdasta informaatiota ja arvotuksia (Mosienko 1999–2008). Tämän vuoksi on tärkeää määritellä myös oman aineistoni lähtötekstit, jotta niiden retoriikan määrään ja tyyliin on mahdollista suhtautua asianmukaisesti.

1.2. Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoite

Tieteenala, jonka piirissä retoriikkaa tutkitaan, rajaa merkittävästi tutkimuksen näkökulmaa sekä retoriikan käytötapoja ja sen vaikutuksia tutkimuskohteessa. Yhteiskunta- ja sosiaalitieteissä retoriikan tarkastelun päämäärät näyttävät liittyvän tavallisesti siihen, millaista kuvaa kirjoittaja pyrkii luomaan esimerkiksi itsestään, ympäröivästä todellisuudesta, kuulijoista ja omasta suhteestaan kuulijoihin. Retoriikan käyttäjä henkilönä (tai instituutiona, esimerkiksi lehdistö) sekä hänen tavoitteensa ovat usein tutkimuksen keskiössä.

Kun retoriikkaa tutkitaan puhtaasti kielitieteen näkökulmasta, voidaan keskittyä niihin konkreettisiin kielen keinoihin ja valintoihin, joilla viestin vastaanottajaan vedotaan. Paino voidaan siirtää kirjoittajasta itse viestin sisältöön ja rakenteisiin. Tällöin voidaan paremmin keskittyä varsinaisiin retorisiin keinoihin ja esimerkiksi niiden käyttöfrekvensseihin.

Oman tutkimukseni kielitieteellinen näkökulma tarkentuu edelleen käännöstutkimukseen, jossa vertaillaan lähtökielisten tekstien retoriikkaa vastaavien käännösten retoriikkaan. Tällöin tarkastelussa tulee huomioida viestien rakenteiden lisäksi kieli- ja kulttuurierot ja erot konkreettisissa kielenkäyttötavoissa (esimerkiksi sinuttelu vs. teitittely, huudahdukset vs. toteava esittämistapa, virkepituudet). Eroavuuksien paikantamisen lisäksi tulee pohtia niiden syitä, mihin käännöstieteellinen näkökulma tarjoaa välineet.

Novaja Gazeta -lehden tyyli on vapaamielinen, jopa provosoiva, ja tekstit sisältävät oletettavasti paljon erilaisia tehokeinoja kirjoittajien äänen kuuluviin tuomiseksi. Oletan, että käännöksissä retoriikan keinot noudattelevat suurimmilta osin lähtötekstin mallia silloin, kun se on mahdollista eivätkä kielierot muodosta sille estettä: uskon, että esimerkiksi lähtötekstin me-retoriikka tai metafora on välitetty samankaltaisina käännökseen. Samalla oletan, että retorista tyyliä on pyritty käännöksissä vahvistamaan siten, että suomalaiseen kulttuuriin venäläistä huonommin istuva retoriikka on korvattu kotouttavaan tapaan ”suomalaisemmalla” retoriikalla, jolloin esimerkiksi sellaiset metaforat, jotka eivät sellaisinaan ole käytössä suomen kielessä, on korvattu saman ajatuksen sisältävillä, suomalaislukijoille tutuilla metaforilla.

Retoriikan kääntämisen ongelmana saattaa tutkimusaineistossani kuitenkin olla kääntäjän tarve huolehtia siitä, että käännös sisältää suomenkieliselle lukijalle tarpeelliset tausta- ja faktatiedot tekstin varsinaisen asiasisällön ymmärtämiseksi. Aineistoni tekstit ovat retoriikastaan huolimatta informatiivisia lehtitekstejä, joissa esiintyy paljon lähtötekstien kirjoittamishetkellä ajankohtaisia tapahtumia, henkilönnimiä ja muuta tietoa, joka voi olla suomenkieliselle lukijalle vierasta. Tämän vuoksi on mahdollista, että käännösten retorinen ”ilme” voi olla lähtötekstejä lievämpi, jos kääntäjä on kokenut tarpeelliseksi lisätä asiallisia faktatietoja käännökseen. Tällöin retoriikan ja puhtaan asiatiedon keskinäiset painosuhteet saattavat muuttua. Tämän vuoksi kiinnitän analyysissäni huomiota lähtötekstien ja käännösten retoriikan muutoskohtiin ja otan kantaa siihen, mistä muutokset voisivat johtua. Jossakin tilanteessa muutos voi olla tarpeellinen asiasisällön ymmärtämisen varmistamiseksi.

Näiden ajatusten pohjalta tarkastelen lähtö- ja tuloteksteissä käytettäviä tehokeinoja poimimalla tutkimusartikkeleista kaikki niissä käytettävät tehokeinot sekä nimeämällä ja luokittelemalla ne. Edelleen tutkin, miten lähtötekstien sisältämät tehokeinot on käännetty: onko niitä muutettu, poistettu tai lisätty. Pohdin myös syitä näille mahdollisille muutoksille. Tarkoitukseni on saada selville, poikkeavatko venäläinen ja suomalainen tekstuaalisten tehokeinojen käyttö olennaisesti toisistaan, sekä millaisissa konkreettisissa kielenkäyttötilanteissa erot ilmenevät. Vertaamalla venäläisiä tekstejä käännöksiin voidaan tehdä näkyviksi sellaiset venäjässä käytettävät tehokeinot, jotka mahdollisesti koetaan suomalaisessa kontekstissa täysin vieraiksi. Voidaan olettaa, että tällaiset tehokeinot on jätetty käännöksistä kokonaan pois. Tällaisia eroja ei olisi yhtä helppo havaita alunperin venäjänkielisten ja alunperin suomenkielisten tekstien vertailussa. Kun tekstit tuotetaan itsenäisesti ilman minkään lähtötekstin mallia, niissä oletettavasti käytetään yksinomaan

kyseiselle kielelle ominaisia tehokeinoja ilman tarvetta punnita, ovatko lähtötekstissä käytettävät keinot käyttökelpoisia tulokielessä.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen ensimmäinen luku on johdantoluku, jossa esitellään tutkimuksen taustaa, tutkimusongelma ja tutkimuksen rakenne. Toisessa luvussa esitellään kolme kommunikatiivista käännösteoriaa, joita vasten tarkastelen tehokeinojen kääntämistä aineistossani. Käännösteorioiden esittely auttaa rajaamaan käännösvertailun näkökulmaa juuri tähän tutkimukseen sopivalla tavalla ja asemoitumaan käännösvertailuun heti analyysin alusta alkaen. Kolmannessa luvussa tutustutaan retoriikan käsitteeseen ja sen kulttuurisidonnaisuuteen sekä retoriikan tutkimisen menetelmiin, joita hyödynnetään myös tässä tutkimuksessa. Luvussa esitellään myös tutkimusaineistosta analysoitaviksi poimitut tehokeinot. Neljännessä luvussa siirrytään tutkimusosioon, jossa aluksi esitellään tutkimusaineisto ja analyysin tekninen toteutus. Tämän jälkeen kuvataan taulukossa kaikissa tutkimusartikkeleissa esiintyneiden tehokeinojen kokonaismäärät. Taulukon jälkeen seuraa kunkin artikkelin tarkempi analyysi, jossa tehokeinojen käyttöä lähtö- ja tuloteksteissä havainnollistetaan esimerkein. Luvun yhteenvedossa vertaillaan tehokeinojen käyttöä koko tutkimusaineistossa ja kommentoidaan tapahtuneiden poistojen, lisäysten ja muutosten syitä. Viimeisessä eli viidennessä luvussa arvioidaan tutkimuksen onnistumista ja esitellään ideoita tutkimusasetelman täydentämiseksi ja tutkimusaiheen jatkamiseksi.

2. KÄÄNNÖSTIETEELLISIÄ NÄKÖKULMIA

Kommunikatiivisissa käännösteorioissa kääntäminen käsitetään viestinnän muodoksi, jossa kääntäjä välittää alkuperäisen, lähtökielisen viestin tulokieliselle vastaanottajalle (Vehmas-Lehto 1999: 58). Newmark (1988: 47) määrittelee kommunikatiivisen käännöksen tarkemmin käännökseksi, joka pyrkii välittämään lähtötekstin ajatuksen lukijalle niin, että sekä sisältö että kieli ovat sellaisinaan ymmärrettävät lukijalle. Kommunikatiivisessa kääntämisessä keskeisellä sijalla on käännöksen vastaanottaja.

Tässä luvussa esittelen kolmea keskeistä kommunikatiivisen kääntämisen teoreettista ajattelumallia. Esittelyn avulla haluan tehdä näkyviksi niitä työkaluja, joiden voi olettaa olevan kääntäjälle ensisijaisia valitsemani tutkimusaineiston kohdalla. Analysoimani tekstit ovat yhtä aikaa informoivia, viihdyttäviä ja lukijaa puhuttelevia ja vetoavia. Kaikkien näiden aspektien välittäminen käännökseen toimivassa suhteessa edellyttää kääntäjältä ammattitaitoa ja suurta herkkyyttä lähtö- ja tulotekstien sävyille. Lisäksi käännöksen lukijan taustatietojen ja asenteiden voi olettaa poikkeavan lähtötekstin lukijan luonteesta, jolloin tulokielisen lukijan arvioinnin merkitys korostuu. On selvää, että tällaisten tekstien kääntäminen kaikkine nyansseineen ei ole mahdollista ilman kompromisseja, myönnytyksiä ja priorisointia. Siksi kommunikatiiviset käännösteoriat ja niihin tiiviisti liittyvä vastaanottajakeskeisyys ovat mielekäs lähtökohta käännösratkaisujen analysoimiseen ja tarjoavat näkökulmia kääntäjän tekemien valintojen ymmärtämiseen.

On syytä muistaa, että mikään seuraavista teoriasuuntauksista ei yksinään palvele tämän päivän kääntäjää. Pikemmin hän tekee työssään jatkuvasti erilaisia valintoja ja tukeutuu kulloinkin parhaaksi katsomaansa käännösstrategiaan joustavasti, ilman tarvetta olla lojaali ainoastaan yhdelle teoriasuuntaukselle.

2.1. Dynaaminen ekvivalenssi

Ekvivalenssilla tarkoitetaan tulotekstin ja lähtötekstin välistä vastaavuutta. Se, missä määrin ja miltä osin käännöksen tulee vastata lähtötekstiä, on vaihdellut käännöstieteen historiassa. Historiassa suosittu kääntämisen tapa on ollut pyrkimys formaaliin eli muodolliseen ekvivalenssiin eli käytännössä siihen, että käännöksessä pyritään pysyttelemään mahdollisimman lähellä lähtötekstin

kielellistä muotoa, kuten sanaluokkia ja sanajärjestyksiä – usein puhutaankin myös sanasanasesta tai sanatarkasta käännöksestä. (Vehmas-Lehto 1999: 27.)

Muodollinen ekvivalenssi johtaa herkästi käännöksen kankeuteen ja luonnottomuuteen eikä kuulu käsitteenä kommunikatiiviseen kääntämiseen. Vastaanottajaystävällisempiä ekvivalenssityökaluja ovat funktionaalinen ekvivalenssi ja dynaaminen ekvivalenssi, joissa käännöksen ja lähtötekstin vastaavuuteen pyritään kielellisiä elementtejä yleisemmillä tasoilla. Käännöstutkija Eugene A. Nidan esittelemää käännösteoriaa, johon juuri ajatus dynaamisesta ekvivalenssista kuuluu, pidetään ensimmäisenä kommunikatiivisena käännösteoriana (Vehmas-Lehto 1999: 54).

Käännösteoreettisessa yhteisteoksessaan Nida ja Charles R. Taber (1982) painottavat tulokielistä lukijaa ja tämän kokemuksia, kun aiemmin kääntämisessä oli pyritty ensisijaisesti välittämään käännökseen lähtötekstin muoto erikoisuuksineen, esimerkiksi sanaleikit, riimit ja erikoiset kielipolliset rakenteet. He lähestyvät käännöksen lukijaa tämän lukukokemuksen aiheuttamien reaktioiden kautta: heidän mukaansa käännöksessä on pyrittävä lähtötekstin ja käännöksen lukijoiden reaktion samankaltaisuuteen. (Nida & Taber 1982: 1.)

Nidan ja Taberin (1982) mukaan kaiken, minkä voi sanoa yhdellä kielellä, voi sanoa myös toisella kielellä, paitsi jos sanoman muoto on olennainen osa sanomaa. Kulttuurisidonnaiset ainekset voidaan kiertää ja käyttää niiden sijaan tulokieliselle lukijalle tuttuja ja ymmärrettäviä aineksia, jos se on tarpeen. Esimerkiksi sanonnoissa ja vertauksissa, joita omassa aineistossanikin oletettavasti esiintyy, ei ole tulokielisen lukijan näkökulmasta keskeistä se, mihin lähtökielisessä ilmauksessa verrataan, vaan se, mitä vertaussuhde ilmentää. Esimerkiksi ilmauksessa *valkoinen kuin lumi* sana *lumi* voitaisiin korvata jollain muulla valkoisella sellaisessa kulttuurissa, jossa lumi olisi kertakaikkisen vieras ilmiö. (Nida & Taber 1982: 4.) Edelleen kirjoittajat esittävät, että sanoman muoto on aina alisteinen sisällölle ja siihen tulee tehdä muutoksia, jotta sisältö välittyisi kokonaan (mts. 5, 105).

Kääntäjän tulee pyrkiä tekstin ymmärrettävyyteen ja luonnollisuuteen ja löytää lähtötekstin ilmauksille ja sisällöille ”lähimmät luonnolliset vastineet”. Vastineen tulee olla ajatukseltaan mahdollisimman lähellä lähtökielistä ilmausta, mutta sen tulee kuulostaa luontevalta – Nidan ja Taberin sanoin ”paras käännös ei kuulosta käännökseltä”. (Nida & Taber 1982: 12–13.) Kun arvioidaan, onko käännös oikeanlainen, tulee kysyä tarkemmin: onko käännös oikeanlainen kyseiselle vastaanottajalle? Käännöksestä tulee tehdä sellainen, että vastaanottajalla on mahdollisimman pieni mahdollisuus ymmärtää se väärin. (Mts. 1.)

2.2. Funktionaalinen ekvivalenssi

Funktionaalinen ekvivalenssi tarkoittaa lähtötekstin ja käännöksen funktioiden vastaavuutta tai ainakin samankaltaisuutta. Funktionaalinen ekvivalenssi koskee tekstien käyttötarkoituksen lisäksi myös tekstien osien funktioiden keskinäistä vastaavuutta. Käännettäessä lähtötekstiä käännöskeinot valitaan siten, että ne täyttävät lähtötekstin osien funktiot. (Vehmas-Lehto 1999: 70.)

Usein funktionaalisten ekvivalenssiteorioiden lähtökohtana käännöstieteissä ovat kielen funktioista johdetut tekstifunktiot. Esimerkiksi Reiss ja Vermeer (1986) muuntavat Karl Bühlerin esittämät kielifunktiot – esittäminen, ilmaiseminen ja vetoaminen – vastaaviksi tekstifunktioiksi, eli esittämiskunktioksi, ilmaisufunktioksi ja vetoomusfunktioksi. Näiden mukaan tekstit jaetaan informatiivisiin, ekspressiivisiin ja operatiivisiin teksteihin. (Reiss & Vermeer 1986: 114–115; ks. myös Vehmas-Lehto 1999: 71–72.) Kaikissa funktionaalisissa ekvivalenssiteorioissa ei kuitenkaan lähdetä liikkeelle tällaisesta tekstityyppijaosta. Vehmas-Lehdon (1999) mukaan esimerkiksi Juliane House lähtee liikkeelle kielenkäyttötilanteista eli tilannedimensioista. Funktionaalinen ekvivalenssi on mahdollista saavuttaa vain, jos käännöksen tilannedimensiot vastaavat lähtötekstin tilannedimensioita. (Vehmas-Lehto 1999: 71–82.)

Funktionaalisessa ekvivalenssissa huomio kohdistuu siis siihen, miten erilaisia kielen keinoja käytetään lähtötekstissä ja käännöksessä ja ovatko käännökseen valitut keinot sopivia lähtötekstin funktiota vastaavan funktion saavuttamiseksi. Funktionaalista ekvivalenssia ei saavuteta noudattamalla sokeasti lähtötekstin mallia. Nida & Taber (1982: 14) huomauttavat, että esimerkiksi useasti toistuva virkkeen aloittaminen *and*-sanalla englanninkielisen Raamatun Markuksen evankeliumin ensimmäisessä luvussa ei ole sujuvaa englantia ja synnyttää jopa lapsellisen vaikutelman, vaikka tapa noudattaakin kreikankielisen lähtötekstin mallia. Käännöksessä harkitsemattomasti käytetyt, lähtötekstin mukaisetkin elementit voivat siis osoittautua aivan päinvastaisiksi kuin lähtötekstin funktio edellyttäisi.

Gutt (1991) arvostelee tiukkaa sitoutumista funktionaaliseen ekvivalenssiin. Hänen mukaansa funktionaalinen ekvivalenssi voi sitoa käännöstä liikaa, jolloin käännös ei synnykään niinkään tulokielisen lukijan kuin lähtötekstin asettamien raamien ehdoilla. Hän muistuttaa erosta deskriptiivisen (descriptive) ja tulkitsevan (interpretive) käytön välillä. Esimerkiksi matkailuesitteen kääntämisessä lähtötekstin tarkka mukailu on toissijaista. Keskeistä on sen sijaan saada aikaan tulokielisiä lukijoita puhutteleva versio, joka vetoaa lukijoihin omin ehdoin ja jonka onnistuneisuutta ei arvoteta suhteessa lähtötekstiin. Kyseessä on siis deskriptiivinen käyttö.

Tulkitsevassa käytössä taas lähtötekstin rooli on keskeisempi. Ratkaisevaa on, kuinka käännös onnistuu välittämään lähtötekstin luonteen ja sisällön – tämä käyttö korostuu esimerkiksi kaunokirjallisuuden kääntämisessä, jossa käännöksen valmistuttua sitä peilataan tiiviisti suhteessa lähtötekstiin. (Gutt 1991: 52–57.)

2.3. Skoposteoria ja käännöksen funktio

Katharina Reissin ja Hans J. Vermeerin kehittämässä skoposteoriassa kääntäjän valintoja ohjaa käännökselle asetettu tarkoitus, skopos. He ehdottavat käännöksen määrittelemistä *informaatiotarjouksena informaatiotarjouksesta*. Tällä tarkoitetaan, että käännös välittää informaatiota lähtötekstin sisällöstä, esimerkiksi runokäännös informoi muodon ja sisällön välisistä riippuvuussuhteista. (Reiss & Vermeer 1986: 39, 44.)

Skoposteorian mukaan informaation muodon ja erilaisten strategioiden valintaa ohjaa ensisijaisesti valittu käännösfunktio (Reiss & Vermeer 1986: 44). Lähtökohtaisesti lähtötekstin muoto ja esimerkiksi tekstilaji ovat käännökselle asetetuille vastaaville vaatimuksille alisteisia. Toiminnan tarkoitus (skopos) ja sen saavuttaminen nähdään toimintatapaa tärkeämpänä seikkana: tarkoitus määrää toiminnan. Tässä valossa kääntämiseen pätee sääntö, jonka mukaan ”[o]n tärkeämpää, että annettu käännöksen tarkoitus (funktio) saavutetaan kuin että käännös suoritetaan tietyllä tavalla”. Ei ole olemassa yhtä tiettyä hyvää käännöstä, vaan käännös vaihtelee annetun skopoksen mukaan. (Mts. 57–58.)

Skoposteorian mukaan käännöksen tarkoituksen ei tule olettaa vastaavan lähtötekstin tarkoitusta (Reiss & Vermeer 1986: 59–60). Käännöksen tarkoitus määrittyy kulloisenkin tehtävänannon mukaan. Skoposteoria sallii irtaantumisen lähtötekstin konventioista ja siirtymisen lähemmäs vastaanottajaa. Koska informaation (eli käännöksen) tarjoaminen yleensä alkaa vastaanottajan tarpeista tai toiveista, tulokulttuurin ja -kielen vaikutus käännökseen on suuri (mts. 47).

Skoposteorian mukaan käännöksen tulee siis ensisijaisesti täyttää sille asetettu skopos, ja tämä voi tapahtua lähtötekstin muodon ja tekstilajin kustannuksella. Tämän vaatimuksen mahdollistamissa rajoissa käännöksen tulee kuitenkin noudattaa lähtötekstiä niin sisällön kuin muodonkin puolesta kaikilla tasoilla (Reiss & Vermeer 1986: 65). Lähtötekstistä irrottautuminen ja tulokulttuuriin orientoituminen ei siis suinkaan merkitse kääntäjän täydellistä vapautumista, vaan kyse on vaatimusten täyttämisen hierarkiasta.

3. RETORIIKAN TEORIAA

Retoriikan tarkka määrittely ja ymmärtäminen riippuvat tietyssä määrin ajan, paikan ja kulttuurin asettamista raameista (Puro 2005: 10–14). Käsitys retoriikasta ja suhtautuminen siihen on jonkin verran vaihdellut aikakauden ja maantieteen mukaan. Erilaisista soveltamistavoista huolimatta retoriikan juuret ovat antiikin Kreikassa ja Roomassa, joissa poliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelu oli vilkasta, minkä vuoksi puhumisen taitoja pidettiin suuressa arvossa (mts. 19).

Retoriikan teoriaa kehittivät useat filosofit, esimerkiksi Korax, Isokrates, Platon ja Thrasymakhos. Parhaiten tunnetaan kuitenkin Aristoteles, jonka *Retoriikka*-teos on systemaattisuudessaan ja kattavuudessaan retoriikan historian keskeisin ja edelleen siteerattu teos. Aristoteelisen perinteen mukaan retoriikan ydinajatuksena voidaan nähdä oppi vaikuttamisesta ja tämän opin sisältämien tekniikoiden analysoiminen. (Puro 2005: 10, 19, 30.) Retoriikka liittyy kaikkeen viestintään: Borchersin (2006) mukaan retoriikka käsittää jollekin yleisölle jonkin tietyn tarkoituksen nimissä esitetyt sanat, kuvat ja eleet. Tavallisimmin retoriikan piiriin lasketaan sekä esitetyn sisältö että sen tyyli tai muoto. (Borchers 2006: 5.)

Retoriikan alkuaikoina retoriikka yhdistettiin lähinnä sellaiseen viestintään, jonka päämääränä oli suostuttelu (persuasion). Muita viestinnän muotoja ovat informatiivinen (informative) ja esittävä tai ekspressiivinen (expressive) viestintä. Monet tämän päivän teoreetikot noudattelevat edelleen tätä jakoa ja yhdistävät retoriikan suostuttelevaan viestintään. Kaikki teoreetikot eivät kuitenkaan pidä keskeisenä näiden tyyppien erottamista toisistaan, vaan niiden keskinäinen suhde voi teoriakohtaisesti vaihdella. (Borchers 2006: 14–15.) Suostuttelevuus, informatiivisuus ja ekspressiivisyys yhdistyvät myös omassa tutkimusaineistossani.

Retoriikan keskeisin piirre on, että sen avulla pyritään saavuttamaan jokin tietty päämäärä tai lopputulos (Borchers 2006: 15). Lähtökohtaisesti retoriikka on siis luonteeltaan tarkoituksellista ja harkittua. Borchers (2006) huomauttaa kuitenkin, että joskus toimijan (puhujan, kirjoittajan) toiminta on tahatonta ja saattaa aiheuttaa sellaisia seurauksia, joihin sillä ei ole pyritty. Hän mainitsee esimerkkinä tilanteen, jossa julkisuudenhenkilön fanit alkavat jäljitellä tämän hiustyyliä. Näin voi helposti tapahtua, vaikka henkilö itse ei pyrkisikään saamaan faneissaan aikaan tällaista toimintaa. (Mp.) Esimerkki on hyvä paitsi retoriikan tarkoitushakuisuuden kannalta, myös retoriikan ilmenemismuotojen näkökulmasta: perinteisten sanojen lisäksi retoriikkaa voi ilmaista myös jo pelkällä henkilön ulkoisella olemuksella. Samalla tulee näkyväksi retoriikan, suostuttelun

ja sosiaalisen vaikuttamisen tiivis side ja limittäisyys. Retoriikka voi olla suostuttelun tavoin tahallista ja näkyvää, mutta myös tahatonta ja tiedostamatonta sosiaalista vaikuttamista.

Esimerkin jälkeen on kuitenkin vaikea ymmärtää, mikä kaikki katsotaan retorista analyysiä tehtäessä retoriikaksi ja mikä puhtaaksi viestinnäksi, jonka päämääränä on pelkästään asioiden ilmaiseminen. Borchers (2006: 15) toteaaakin, että retoriikan kannalta keskeisintä ei olekaan toimijan tarkoitushakuisuus tai retoriikan luonne, vaan retoriikan yleisöön tekemä vaikutus. Tämän lausuman myötä pääpaino siirtyykin viestin välittäjästä viestin vastaanottajaan. Tämän päivän retoriikantutkimuksessa esityksen vaihtelevien yleisöjen tunnistaminen ja huomioiminen sekä puhujan/kirjoittajan yleisösuhte nähdään varsin huomionarvoisena seikkana.

3.1. Retoriikan kulttuurisidonnaisuus ja erilaiset retoriikkakäsitykset

Retoriikka on kehittynyt jatkuvassa suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Se sai alkunsa vallankäytön välineenä ja otti sittemmin vaikutteita ja vastasi uskonnon ja tieteen tarpeisiin. Samalla tavalla teollisesti ja teknologisesti vauhdilla kehittyvä yhteiskunta on asettanut ja asettaa edelleen sille uudenlaista kysyntää, kun esimerkiksi ihmisten välinen kanssakäyminen tiivistyy. (Borchers 2006: 227.) Koska historian kehitys ei ole ollut kaikkialla samanlaista, retoriikalle asetetut vaatimukset ja sen piiriin syntyneet muodot ja keinot ovat erilaisia kulttuuri- ja elämänpiiristä riippuen.

Borchersin (2006) mukaan retoriikka ilmiönä on universaali ja yhteinen kaikille kulttuureille, mutta sen muodot ja tarkoitusperät vaihtelevat. Retoriikka elää kulttuurin kanssa aktiivisessa vuorovaikutuksessa heijastaen ja vahvistaen sen arvoja ja käsityksiä. Kreikkalais-roomalainen retoriikka (Greco-Roman rhetoric) eli niin sanottu länsimainen retoriikka, jota varhaisin, Aristoteleen käynnistämä retoriikka edustaa, korostaa esimerkiksi sananvapautta. Sen sijaan kulttuurissa, jossa ryhmän edut menevät yksilön edelle, retoriikan tavoitteet ja arvot ovat toisenlaiset. (Borchers 2006: 227–228.)

Myös Mauranen (2000) toteaa eri kulttuurien kautta aikojen suosineen omia tyylejään ja tapojaan ja kehitelleen niitä omanlaisekseen retoriikaksi. Eri kulttuureilla on omat tapansa jäsentää tekstejä, ja nämä tavat heijastavat kulttuurille ominaisia ajattelun piirteitä. Retoriikka on sidoksissa näihin loogisiin rakenteisiin, mikä tekee siitä väistämättä kulttuurispesifin ilmiön. (Mauranen 2000: 300–301.)

Vakuuttelevien elementtien ohella tekstin suostuttelevaan luonteeseen liittyvät myös muut tekstin ”koristelukeinot”, jotka eivät niinkään lisää tekstin vakuuttavuutta mutta tuovat siihen eloa ja dynamiikkaa. Abramsin (1999) mukaan tällaisen niin sanotun kuvaannollisen kielen (figurative language) luokittelu- ja analyysitavat yleensä pohjaavat aristoteeliseen retoriikkaan. Kuvaannollinen kieli jaetaan usein kahteen luokkaan: trooppeihin (tropes, тропы), joissa kielenkäyttö perustuu sanojen kirjaimelliselle merkitykselle vastakkaisiin merkityksiin, sekä retorisiin kuvioihin (rhetorical figures, риторические фигуры), joissa kielenkäyttö ei niinkään perustu sanojen merkityksiin kuin sanojen järjestymiseen tai syntaktisiin kuvioihin. (Abrams 1999: 96–97; Lipatov 2011: 230, 259.)

Venäläisessä retoriikkakäsityksessä kielen koristelukeinot ja jako trooppeihin ja retorisiin kuvioihin on korostunut. Retoriikka-aiheisissa teoksissa ei juuri puhuta tekstin vakuuttavuudesta vaan nimenomaan keinoista tehdä tekstistä puhutteleva, ilmeikäs ja ilmaisuvoimainen (vrt. Lipatov 2011; Beregovskaja & Verger 2000). Lipatov (2011: 299–230) käyttää näistä keinoista kootusti nimitystä tyylikuviot (стилистические фигуры) tai ”ilmaisuvoiman keinot” (средства речевой выразительности). Suomalaisissa retoriikkaa käsittelevissä teoksissa taas keskeinen tarkastelukohta on tekstin vakuuttavuus (vrt. Jokinen, Juhila & Suoninen 1999; Kakkuri-Knuuttila 2004). Trooppien ja retoristen kuvioiden käsitteet sekä ajatus tekstin koristelusta tuntuvat olevan vähemmän käytettyjä: esimerkiksi Kakkuri-Knuuttila (2004: 256) puhuu niiden sijaan *argumentaatiota heikentävistä, vahvistavista ja värittävästä ilmaisuista*, joiden piiriin hän lukee sellaisia kielenkäyttötapoja, joita esimerkiksi Lipatov nimittää retorisisiksi kuvioiksi.

Kuvaannollisen kielen tarkasteleminen ikään kuin retoriikan alahaarana kuulostaakin järkevältä, koska Abramsin (1999: 268) mukaan aristoteelinen retoriikka viittaa kaikkiin sellaisiin suostuttelun keinoihin, joiden avulla puhujan on mahdollista vaikuttaa yleisöön niin järkiajatteluun kuin tunteisiin vetoamalla saadakseen yleisön kannattamaan näkökulmaansa. Tässä valossa voidaan todeta, että tekstin varsinaisen sisällön ei yksinään tarvitse vakuuttaa lukijaa, vaan lukijaa voidaan pyrkiä sitouttamaan tekstin sanomaan myös tekstin ilmettä elävöittävällä ja tehostavalla kielenkäytöllä, jolla voidaan vedota nimenomaan lukijan tunteisiin.

Klušina (2008) erittelee teoksessaan *Стилистика публицистического текста* venäläisissä lehtiteksteissä tavallisesti käytettäviä vakuuttamisen keinoja. Hän näkee retoristen kuvioiden ja trooppien osan lukijan vakuuttamisessa keskeisenä ja tehokkaana. Hän ei kuitenkaan puhu niiden merkityksestä tekstiä koristavana elementtinä vaan nimenomaan niiden voimasta vedota lukijaan:

niiden käytöllä saadaan yhteys lukijan tuntemuksiin suggestiivisella, psyykkisellä tasolla. (Klušina 2008: 156.) Tällöin ne tulevatkin enemmän osaksi viestin sisältöä kuin sen ulkomuotoa.

Suomalaisen ja venäläisen retoriikan yhdistävän tutkimuksen kannalta Klušinan tapa asettaa retoristen kuvioden vetoavuus ”koristelevuuden” edelle on erinomainen. Hänen esityksensä pohjalta voidaan todeta, että kuvioden kyky yhtäältä koristaa tekstiä ja toisaalta toimia myös lukijaa vakuuttavina elementteinä kulkevat käsi kädessä. Näkemys on laajempi ja samalla tutkimukseni kannalta huomattavasti käyttökelpoisempi kuin edellä esittelemäni Lipatovin (2011) näkemys, jossa retoristen kuvioden ja trooppien merkitys on lähinnä tekstiä koristava.

Edellä esitetyn pohjalta voidaan todeta, että vakuuttelevien retoristen keinojen ja kuvaannollisen kielenkäytön yhteys on kiistaton. Molempien merkitysten analyysi yhdistyy myös omassa tutkimuksessani. Termistön käyttämisen kannalta ongelmallinen on kuitenkin ero suomalaisen ja venäläisen retoriikkakäsityksen painotuksissa (ja painotusten vaihtelussa myös yhden kulttuuripiirin sisällä). Retorisista keinoista puhuminen veisi näkökulmaa liiaksi suomalaiseen ajattelumalliin keinojen pyrkimyksestä vakuuttavuuden lisäämiseen, troopit ja retoriset kuviot taas venäläiseen ajattelumalliin tekstin koristelemisesta. Siksi käytän analyysissäni kokoavaa ilmausta *tekstin tehokeinot*, jolla viitataan sekä vakuuttavuutta lisääviin retorisiin keinoihin että tekstuaalisiin keinoihin, joilla tekstiin tuodaan väriä ja dynamiikkaa.

3.2. Uusi retoriikka

Retoriikka koki 1900-luvulla, erityisesti sen lopulla, murroksen erityisesti sähköisen viestinnän yleistymisen, poliittisen maailmantilanteen jännittymisen ja länsimaisen elämäntyylin muutoksen vaikutuksesta (Puro 2005: 109–110). Viestinnän muotojen moninaistumisen myötä vanhanaikaistui klassisen retoriikan käsitys yleisöpuheesta, jossa on yksi vaikuttava puhuja ja häntä kuunteleva suuri yleisöjoukko tietyssä rajatussa ajassa ja paikassa. Uusi retoriikka on luonteeltaan yleisempää. Sen mukaan retoriikka ei ole sidoksissa tiettyyn viestintäkanavaan tai tilanteeseen. (Mts. 107–109.)

Klassinen aristoteelinen retoriikka on luonteeltaan normatiivista eli ohjailevaa. Sen tarkoituksena on ohjeistaa puhujaa kohti entistä vakuuttavampaa ja tehokkaampaa puhetta. Sen sijaan uusi retoriikka on luonteeltaan kuvailevaa: siinä keskitytään tekstin tuottamisen sijaan tekstin ja argumentoinnin analysointiin ja kuvaamiseen. (Mäntynen 2003: 104; Puro 2005: 109.) Klassisen retoriikan normatiivisuuden kyseenalaistaminen ja retoriikan analysoinnin merkityksen tunnistaminen olikin tiivistetysti keskeisin muutos uudessa retoriikassa.

Uuden retoriikan ytimeksi voidaan todeta argumentaation keinojen tutkiminen. Uudessa lähestymistavassa retoriikka nähdään osana taitavaa ja tehokasta kommunikointia sen sijaan, että se tulkittaisiin vain sisällöttömän puheen peittelykeinoksi, joksi se myös oli joissakin yhteyksissä tulkittu. (Mauranen 2000: 306.) Suuntauksessa huomioidaan yhtäältä asioiden esitystavan ja toisaalta sen ”koristeluun” käytettävien tehokeinojen limittäisyys, eli ymmärretään, että sisältöä ja muotoa ei voida aina erottaa toisistaan tiukasti, niin kuin klassisessa aristoteelisessa retoriikassa ajateltiin. Neutraaliksi kutsutun esityksen neutraalius riippuu niin ikään kielellisestä ja kulttuurisesta viitekehystä, jonka puitteissa viestintä tapahtuu. Toiseen kieleen käännettynä puhtaan toteavaksikin tarkoitettu ilmaus saattaa jossain yhteydessä vaikuttaa keinotekoiselta. (Perelman 1996: 48.)

Retoriikan ohjailevuuden syrjäyttäneen tekstin analysoinnin korostumisen ohella toinen olennainen seikka onkin, että uudessa retoriikassa otetaan huomioon yhteisössä vallitsevat kommunikaatiosäännöt, joiden raameissa retoriikan onnistuneisuutta arvioidaan. Kontekstisidonnaisuuden vuoksi hyville retorisisille keinoille ei ole olemassa yleispäteviä kriteereitä. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 241.)

3.3. Tekstien retoriikan tutkimusmetodeja

Tutkimukseni on luonteeltaan tekstianalyysi. Sen ensisijaisena kohteena on yhtäältä tekstissä käytettävä retoriikka, toisaalta lähtötekstien ja tulotekstien vertailu. Näiden tutkimuskohteiden yhdistämiseksi käytän tutkimusmetodeinani retorista analyysiä, joka nimensä mukaisesti kohdistuu tekstin retoriikkaan, sekä kontrastiivista retoriikkaa (osana kontrastiivista tekstilajianalyysiä), jonka avulla vertaillaan eri tekstejä keskenään. Seuraavaksi esittelen nämä analyysimenetelmät, minkä jälkeen selvennän retoriikan ja argumentaation suhdetta sekä retoriseen analyysiin tiiviisti liittyvän argumenttianalyysin pääpiirteitä. Tämän tutkimuksen rajaamisen kannalta retorisen analyysin ja argumenttianalyysin eron ymmärtäminen on olennaista.

3.3.1. Retorinen analyysi

Retorisen analyysin kohteena on teksti ja sen vaikutuskeinot. Kun argumenttianalyysi tarkastelee tekstin asiasisältöjä, väitteitä ja niihin liittyviä perusteluja, retorinen analyysi kohdistuu esityksen ilmiäsuun kuten kielikuvien käyttöön ja ilmaisun niukkuuteen tai värikkyyteen. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 234.) Jokisen (1999: 126) sanoin taas ”[r]etorisessa analyysissä tarkastellaan merkitysten

tuottamisen kielellisiä prosesseja siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä kuinka kuulijat, lukijat tai keskustelukumppanit saadaan sitoutumaan niihin”. Edelleen hänen mukaansa retorisisessa analyysissä ei tule keskittyä tarkastelemaan vain puheen sisäisiä rakenteita ja retorisia keinoja, vaan olennainen osa analyysiä on argumenttien kehittelyn sekä argumenttien käytön tarkastelu (mts. 127). Kakkuri-Knuuttila (2004) muistuttaa, että toisin kuin argumenttien analysoinnissa, retorisisessa analyysissä ei arvioida väitteen hyväksyttävyyttä, vaan paino on nimenomaan esityksen rakentumistavoissa ja niiden sisällä niiden keinojen tarkastelemisessa ja kuvaamisessa, joilla kuulijoihin yritetään vaikuttaa. Edelleen hänen mukaansa retorisen analyysin voi rajata vaikkapa tiettyjen kielellisten ilmiöiden kuten metaforien tarkasteluun. Analysoijan tavoitteista riippuu, miten analyysin kohde rajataan ja millä keinoilla analysoidaan. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 238–239.)

Billigiä [1991] mukaillen Jokinen (1999: 128) kutsuu tilannetta, jossa argumentointi tapahtuu, argumentaatiokontekstiksi tai retoriseksi kontekstiksi. Kakkuri-Knuuttila (2004: 236) taas puhuu retorisesta tilanteesta. Jokisen (1999: 128) mukaan argumentit saavat merkityksensä omassa tietyssä esiintymiskontekstissaan. Retorisen analyysin tulee siis tapahtua todellisessa retorisisessa kontekstissa, koska jos argumentti irrotetaan toiseen kontekstiin, argumentti ja sen esitystapa menettävät todellisen merkityksensä.

Retorisen kontekstin ohella retoriikan analysointiin vaikuttava yksilöllinen tekijä on puhujan ja kuulijan suhde. Kakkuri-Knuuttila (2004) huomauttaa, että käytettävillä ilmauksilla voi olla toisensa tunteville keskustelijoille omat, yleisistä tulkinnoista riippumattomat merkityksensä, jotka analysoijan tulee tuntea, mikäli hän haluaa ulottaa analyysinsä yksityiseen kielenkäyttöön. Tavallisesti on kuitenkin hyväksyttävää pitää analyysi kulttuuristen merkitysten tasolla, jolloin oletetaan, että kielenkäyttöön ei sisälly intiimejä, julkisesti tunnistamattomia elementtejä. Lisäksi on syytä huomata, että retorisisissa konteksteissa on argumentaation ohella erilaisia *puhetapoja*, joita ei tule sekoittaa retoriikkaan. Puhetavat ovat erilaisia puhuessamme esimerkiksi lasten, opettajan tai esimiehen seurassa. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 234–236.)

Retorista analyysiä tehtäessä onkin olennaista, että analysoijalla on riittävän hyvä käsitys puhujasta ja kuulijoista sekä foorumista, jolla viestintä tapahtuu. On erittäin tavallista, että retoriset keinot eivät ole yksiselitteisiä, toisin sanoen tietyllä keinolla ei välttämättä pyritä joka tilanteessa samaan lopputulokseen. Ei voida esimerkiksi olettaa, että toistolla pyritäisiin aina alleviivaamaan asian painoarvoa ja merkitystä. Paljon käytettynä toisto voi tuottaa kohteestaan vaikkapa koomista tai naurettavaa kuvaa. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 238.)

Käytetyn retoriikan vaikuttavuus ja tehokkuus riippuvat siis pitkälti retorisesta kontekstista. Omassa tutkimuksessani on olennaista pitää mielessä, että aineisto edustaa massamediaa, jonka esitystapoja ainakin jossain määrin ohjailevat vakiintuneet käytännöt ja lehdistön normit. Lisäksi kohdeyleisöltä oletetaan tiettyjä taustatietoja ja kenties jopa tietynlaista luonnetta: tietynlainen ihminen lukee Novaja Gazetaa. Kun kirjoittajalla on ajatus siitä, millaisista ihmisistä yleisö koostuu, hänen on helpompi rakentaa teksti, joka vetoaa juuri kyseiseen kohderyhmään ja lisää sen luottoa viestin lähettäjään. Samalla tavalla ulkopuolisen retorisen analyysin tekijän on helpompi ymmärtää tekstin sisältämiä päämääriä ja niitä tukevia valintoja.

Kuten jo aiemmin todettiin, retoriikan tilannesidonnaisuuden vuoksi retoristen keinojen ja niiden tavoitteiden ja käyttötapojen tiukka määrittely ja luokittelu yleisellä tasolla on vaikeaa, ja analysoitavasta aineistosta riippuen luokitteluyritykset voivat olla turhia. Hedelmällisempää on kenties lähteä liikkeelle kysymyksestä, mihin teksti pyrkii, ja sen jälkeen tutkia, millä keinoilla päämäärään pyritään ja missä määrin tai kuinka taitavasti puhuja varioi erilaisten keinojen välillä.

3.3.2. Kontrastiivinen retoriikka ja kontrastiivinen tekstilajitutkimus

Maurasen (2000: 302) sanoin ”[k]ontrastiivisen retoriikan tutkimus kohdistuu kulttuurien välisten erojen selvittämiseen teksteissä ja kirjoittamistavoissa”. Tutkimuksessa yhdistyvät samalla kertaa diskurssintutkimuksen, kontrastiivisen kielentutkimuksen ja vertailevan kulttuurintutkimuksen piirteet. Keskeinen on myös kulttuurin käsite, koska kontrastiivisella retoriikalla pyritään tekemään päätelmiä teksteistä lähtökulttuuriensa edustajina. (Mts. 300–301.)

Tavallisimmin kontrastiivinen retoriikka on keskittynyt tekstirakenteisiin, joista muodostuu tekstien ja niiden osien järjestys. Kontrastiivisen retoriikan piirissä on tutkittu esimerkiksi pääsanoman sijoittumista tekstin alkuun tai loppuun asiaproosassa (Tirkkonen-Conditin ja Liefländer-Koistisen tutkimus vuodelta 1989), kannanoton eksplisiittisen tiivistämisen yleisyyttä loppuyhteenvedon muodossa (Tirkkonen-Conditin tutkimus vuodelta 1996) ja koheesiokeinojen käyttöä (Maurasen tutkimus 1993). (Mauranen 2000: 309–310.) Tällaiset tutkimusnäkökulmat kattavat tekstin kokonaisuutena keskittymättä mikrorakenteisiin kuten virkkeiden sisäiseen dynamiikkaan.

Mauranen ja Piitulainen (2012) puhuvat kontrastiivisesta tekstilajianalyysistä, joka on hyvin lähellä kontrastiivista retoriikkaa. Kontrastiivisen retoriikan tavoin sen todetaan olevan ”yhtä aikaa diskurssintutkimusta, kontrastiivista kielentutkimusta ja vertailevaa kulttuurintutkimusta” (Mauranen & Piitulainen 2012: 278). Siinä vertaillaan systemaattisesti kahta tai useampaa tekstiä,

jotka tavallisesti on tuotettu eri kulttuureissa ja eri kielillä. Keskeinen analyysiä eteenpäin vievä työkalu on tekstilaji. Tekstilaji toimii ensinnäkin luokkana (prototyyppinä) teksteille, joissa ovat hallitsevia tietynlaiset piirteet. Hallitsevat piirteet erottavat yhden luokan tekstit toisesta luokasta. Toiseksi tekstilaji toimii kommunikaatiomallina, johon tekstintuotto- ja vastaanottotilanteissa voidaan tukeutua. Käsitys erikielisille teksteille yhteisestä tekstilajista takaa tekstien vertailtavuuden. (Mts. 271–274.)

Ero kontrastiivisen retoriikan ja kontrastiivisen tekstilajitutkimuksen välillä on ensisijaisesti kontrastoinnin näkökulmassa. Oma ensisijainen painotukseni on kontrastiivisessa retoriikassa, koska siinä käytettävä näkökulma sitoo käännösvertailun tehokkaasti retoriikan ja retoristen rakenteiden analyysiin (vrt. Mauranen 2000: 300). Keskeistä omassa tutkimuksessani on kielenkäyttöerot nimenomaan retoriikassa, ei niinkään kielenkäyttöerot sitä ajatusta vasten, että kyse on juuri lehtiteksteistä, toisin sanoen tekstien lehtitekstistatus on toissijainen niiden retoriseen ilmeeseen nähden. Kontrastiivisen tekstilajitutkimuksen näkökulma on kuitenkin myös läsnä, koska analyysin tuloksia tarkasteltaessa ei tule unohtaa niitä tekstilajin asettamia raameja, joissa retorinen kielenkäyttö voi kummassakin kielessä ja kulttuurissa tapahtua.

Kuten edellä on todettu, kontrastiivinen retoriikka kohdistuu usein tekstirakenteisiin ja niiden järjestymiseen. Oman tutkimukseni kohde on kuitenkin näitä pienemmissä rakenteissa. Mauranen ja Piitulainen (2012) erottavat kontrastiivisessa tekstilajitutkimuksessa kolme analyysin päätyyppiä, jotka ovat toimintalähtöinen, domeenilähtöinen ja rakennelähtöinen analyysi. Toimintalähtöisessä analyysissä tarkastellaan esimerkiksi tekstin kommunikatiivisen tehtävän toteutumista, domeenilähtöisessä analyysissä taas tietynlaisessa vuorovaikutus- tai viestintätilanteessa tapahtuvaa kielenkäyttöä, kuten ammattikieltä. Parhaiten tekstianalyysin kehykseen ja yhteen edellä käsitellyn retorisen analyysin kanssa sopii kuitenkin rakennelähtöinen analyysi ja sen sisällä edelleen mikrotason analyysi. Makrotason analyysi vastaa keskeisiltä piirteiltään tyypillistä kontrastiivisen retoriikan analyysiä: sen kohteita ovat tekstinsisäiset rakenteet ja niiden rakentuminen ja suhteutuminen toisiinsa. (Mauranen & Piitulainen 2012: 274–276; vrt. Mauranen 2000: 309–310). Mikrotason analyysissä taas voidaan pureutua pienempiin kieltä ja tyyliä välittäviin yksiköihin, kuten sanastoon, moduksiin, passiivin ja aktiivin käyttöön, sekä kirjoittajan ja lukijan välisen suhteen kielellistymiseen (Mauranen & Piitulainen 2012: 275–276).

Mauranen (2000) mukaan niin kontrastiivisessa kielentutkimuksessa kuin kontrastiivisessa retoriikassakin retoriikan käsitettä on sovellettu erilaisin määritelmin. Retoriikan piiriin on esimerkiksi rajattu tutkimuksesta riippuen kuuluvaksi vain tiettyjä kielellisiä piirteitä toisten

piirteiden jäädessä vaille huomiota. Mauranen (2000) kuitenkin toteaa, ettei ole mielekästä yrittää määritellä yhtä muista erillistä retoriikan tasoa kielessä, koska tavallisesti kielelliset elementit toteuttavat kielenkäytössä useita funktioita. Retoriikka voi vaikuttaa kaikilla kielen tasoilla, eli millä tahansa kielellisellä valinnalla voidaan vaikuttaa tekstin retoriseen tehoon. (Mauranen 2000: 306–307.)

Retoriikkaa ei siis tulisi määritellä liian suppeasti, jotta tutkittavan aineiston retoriikasta olisi mahdollista saada kattava ja todenmukainen kokonaiskuva. Toisaalta liian väljä määritelmä tekee tutkimusaineiston liian hankalaksi ja monisyiseksi lähestyä, jolloin retoriikan käsite menettää käyttökelpoisuutensa – kenties kaikista laajimman määritelmän mukaan kaikki sosiaalinen toiminta voidaan nähdä vakuuttelemaan ja taivuttelemaan pyrkiväksi, siis retoriseksi (Mauranen 2000: 307).

3.3.3. Argumenttianalyysi

Kuten jo aiemmin on todettu, tekstin vakuuttavuutta arvioitaessa huomio kohdistuu retoriikan lisäksi tekstin argumentaatioon ja argumenttirakenteeseen. Argumentaatio voidaan määritellä sellaiseksi kielenkäytöksi, jolla kuulijaa suostutellaan toimimaan halutun mukaisesti väitteiden, perustelujen ja todistelun systemaattisen esittämisen avulla. Borchers (2006) tekeekin eron vakuuttamaan pyrkivien argumentaation ja retoriikan välillä siinä, että siinä missä argumentaatio nojaa perusteluihin väitteisiin ja faktoihin, retoriikka voi olla luonteeltaan emotionaalisempaa sekä vähemmän systemaattista ja vähemmän formaalia. (Borchers 2006: 95.)

Väite on se, mitä vastaanottajan halutaan uskovan tai hyväksyvän. Kokonainen argumentti sisältää väitteen lisäksi myös väitettä tukevan perustelun. Argumentti siis tarkoittaa sekä perustelua että väitteen, perustelujen ja kontekstiin liittyvien yleisesti hyväksytyjen taustaoletusten muodostamaa kokonaisuutta. Argumentti vastaa kysymykseen, miksi väite tulisi hyväksyä. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2004: 63.) Argumenttirakenne tarkoittaa argumenttien järjestymistä ja keskinäisiä suhteita tekstissä.

Tekstien (ja ylipäättään viestien) vakuuttavuuden analysoimisessa retoriikan ja argumentaation tarkastelun yhdistäminen on olennaista, koska retoriikan ja argumentaation päämäärä on sama: lisätä viestin vakuuttavuutta. Laajalle levinneen näkemyksen mukaan argumentaatio toimii retoriikan perustana, ja retoriset keinot rakentuvat argumentaation varaan. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 233.) Retorista analyysiä ei voikaan täysin irrottaa argumenttianalyysistä. Kakkuri-Knuuttilan (mts. 238) näkemyksen mukaan retorisen analyysin tulisi aina lähteä liikkeelle argumenttianalyysistä.

Käytännössähän näin tapahtuukin, koska retoriikan ymmärtämiseksi tarvitaan myös ymmärrys edellä esitellystä retorisesta kontekstista eli tieto siitä, kuka on viestin lähettäjä ja kuka ajateltu vastaanottaja, ja siitä, mihin viestillä pyritään. Retoriikan voimakkuutta ei voi ymmärtää, jos sitä tarkastelee erillään esitetyistä argumenteista.

Argumenttianalyysissä tarkastellaan tekstin sisältämiä väitteitä ja niille esitettyjä perusteluja sekä arvioidaan argumentin hyvyttä sen omassa kontekstissa (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2004: 60). Tätä varten tekstin kielellinen ilmiö tulee pelkistää niin, että varsinainen asiasisältö saadaan näkyviin: tekstistä kaivetaan esiin sen ”selkokieline” muoto, josta käy ilmi tekstin argumentatiivinen runko. Tämä on tärkeää väitteiden ja perustelujen todellisten voimasuhteiden hahmottamiseksi, koska pelkästä tekstin ilmiöstä saatamme virheellisesti lukea esimerkiksi useita perusteluja silloin, kun todellisuudessa yksi ja sama asia esitetään perusteluna moneen kertaan mutta eri sanoin. (Mts. 64–65.)

Kakkuri-Knuuttilan ja Halosen (2004) esittämässä esimerkki-ilmaisussa ”Kuule Matti, hyvä lapsi, käy nyt heti ostamassa ne karamellit vieraillesi, sinun tärkeät leikkikaverisi tulevat tuossa tuokiossa” voidaan argumenttianalyysin keinoin erottaa väite ”Matti, käy heti ostamassa karamellit leikkikavereillesi” sekä perustelut ”Matti, sinun leikkikaverisi tulevat pian vierailulle” ja ”Matti, leikkikaverisi ovat tärkeät”. Osa ”Kuule Matti, hyvä lapsi” ei kuulu argumentin asiasisältöön, joten se jätetään argumenttianalyysissä pois. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2004: 64–65.)

Ilmaus ”Kuule Matti, hyvä lapsi” kuitenkin vaikuttaa Kakkuri-Knuuttilan ja Halosen (2004) mukaan siihen, kuinka puhuteltava suhtautuu ilmaukseen. Ilmaus sisältää vihjeitä puhujan suhteesta puhuteltavaan ja näiden keskinäisistä arvosuhteista. Kirjoittajat huomauttavatkin, että retoriikka tarkastelee tekstejä argumenttianalyysia kokonaisvaltaisemmin ja ”huomioi myös kielellisten ilmaisujen moninaisuuden”. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2004: 65.)

3.4. Tekstin tehokeinot

Retoriikka ei ole yksioikoinen ja selvärajainen teoria tai tutkimusmenetelmä, vaan sen soveltamistavat vaihtelevat tutkimuksesta riippuen. Kussakin tutkimuksessa määritellään itsenäisesti, mitä argumentoinnin menetelmiä tutkitaan ja miten niitä kategorisoidaan. Yhteisenä nimittäjänä on *yleisöön vetoavan argumentoinnin tutkimus*. (Mäntynen 2003: 105; Palonen & Summa 1996: 7.) Näin yhtä kattavaa retorisen analyysin ohjeistusta tai retoristen keinojen listaa ei ole olemassa, vaan kukin tutkimus voi tuoda jotain uutta retoriikan kehukseen.

Myös Jokinen (1999) muistuttaa kunkin tutkimuksen lähtökohtana olevan yksilöllisen aineiston, minkä vuoksi kukin retorinen analyysikin on yksilöllinen. Yhden aineiston retoriset keinot eivät välttämättä toimi toisessa aineistossa samalla tavalla. Lisäksi uusi analyysi voi tuoda ilmi uusia retorisia keinoja. (Jokinen 1999: 132.)

Tässä luvussa esittelen omasta aineistostani poimimani tehokeinot eli retoriset keinot ja muut tekstin tehostamiskeinot. Yhteensä erilaisia tehokeinoja löytyi 29 kappaletta. Otin kaikki löytämäni tehokeinot mukaan analyysiin, koska tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kattava kokonaiskuva tekstien tehokeinoista. Osa aineistossa esiintyvistä keinoista on varsin yleisesti tunnettuja, ja niitä käsitellään erinäisissä lähdeteoksissa. Lisäksi aineistosta nousi keinoja, joiden retorinen teho aineistossa on ilmeinen mutta joita ei esitellä käyttämissäni lähdeteoksissa. Niinpä tällaisten keinojen esittelyn yhteydessä ei ole minkäänlaisia lähdeviitteitä.

Aineiston analyysissa esiin nousi viisi keskeistä päämäärää, joihin löytämilläni keinoilla pyritään. Koin mielekkääksi luokitella keinot näiden päämäärien mukaan seuraavasti: 1) tunteisiin vetoaminen, 2) mielikuvien luominen, 3) suostuttelu, 4) faktatiedon esittäminen sekä 5) kirjoittajan omien asenteiden paljastaminen. Lisäksi omassa kategoriassaan ovat sellaiset 6) kielenkäyttöön ja tekstimuotoiluun perustuvat keinot, joiden käyttöä ei voi perustella vain yhden päämäärän saavuttamiseksi ja joilla toteutetaan useita retorisia tehtäviä. Päämäärien tunnistaminen ja niiden mukaisen luokittelun käyttö konkretisoi kunkin tyyppisen keinon tehokkuutta ja vaikuttavuutta sekä auttaa jäsentämään tutkimusartikkelien retorista ”ilmettä”.

Rajaukseni mukaan tehokeinot ovat sellaisia tekstikeinoja, joilla vedotaan tai pyritään vaikuttamaan lukijaan. Luonnollisesti lukijaan vaikuttaa vahvasti retoriikan ohella tekstin tyyli, jota ei voi täysin erottaa retoriikasta. Tekstin tyyliä ei voi kuitenkaan absoluuttisesti määrittää, vaan se perustuu lukijan omiin tuntemuksiin. Vaikka rajan määrittäminen on vaikeaa, jätän analyysini ulkopuolelle sellaiset tekstikeinot, joiden väitän olevan puhtaasti tyyllillisiä, kuten esimerkiksi elliptiset eli vaillinaiset lauserakenteet sekä tekstien värittämisen alkusointujen avulla. Perustelen rajaustani sillä, että kaikilla tyylipiirteillä ei ole suoranaisesti lukijaan vetoavaa vaikutusta.

Sekä seuraavassa kappaleessa että analyysiosiossa käytettävissä esimerkeissä lihavoinnit ovat minun laatimiani, ja niiden tarkoitus on nostaa kulloinkin käsiteltävinä olevia tehokeinoja näkyvämmiksi silloin, kun tällainen erittely on mahdollista ja mielekasta. Esimerkit on poimittu pääosin tutkimusaineistosta.

3.4.1. Tunteisiin vetoavat tehokeinot

Värittävä ilmaisu

Kielenkäyttöä voi helposti värittää ja elävöittää harkituilla sanavalinnoilla. Esimerkiksi valtaosa Klušinan (2008) esittelemistä lehtitekstien vakuuttamisen keinoista perustuu sanavalintoihin. Hänen jakonsa perustuu siihen, mitä kunkinlaisilla sanavalinnoilla pyritään saamaan aikaan – esimerkiksi tuottamaan negatiivista tai positiivista kuvaa, arvottamaan tai leimaamaan ilmiötä tietyntylaiseksi.

Värittävällä ilmaisulla voidaankin luoda haluttu arvo- tai tunnelataus ilmaukseen ilman erillisiä perusteluja (Kakkuri-Knuuttila 2004: 258). Puhumalla asiasta erilaisilla sanoilla kirjoittaja voi tehdä näkyviksi asenteitaan ja toisaalta myös ohjata lukijan ajatuksia ja herättää tässä halutunlaisia konnotaatioita ja asenteita. Esimerkiksi ilmauksessa *Yksityishenkilönä en ole oikeutettu kääntymään minkään instanssin tai kollegion puoleen: kansalaisille ei sallita moisia tempauksia* – – (aineistoni artikkelista 2) sanaliitto *moisia tempauksia* on sävyiltään paisutteleva, jopa provosoiva, ja antaa ymmärtää, että henkilön mahdollisuutta kääntyä instanssin puoleen pidetään suorastaan absurdina. Neutraalisti saman asian voisi sanoa vaikkapa näin: *se ei ole tavalliselle kansalaiselle mahdollista*.

Me-retoriikka

Esittämällä asiat monikon ensimmäisen persoonan näkökulmasta kirjoittaja voi antaa ymmärtää, että hänellä on väitteelleen jonkin ihmisjoukon tuki eikä hän seiso väitteen takana yksin, mikä lisää käsitystä asian luotettavuudesta (Jokinen 1999: 139). Me-retoriikalla voidaan myös luoda yhteisyyden tunnelmaa ja tuottaa kuvaa yhtenäisestä joukosta, johon kuulijan on helppo samaistua ja jossa hän esityksen usein ylevöittävän sävyn vuoksi haluaa olla mukana. Samalla korostuu ”meidän” ja ”toisien” (jonkinlaisen vihollisen) vastakohtaisuus. (vrt. Halmari 2005: 125, 127.)

Me-retoriikalla voidaan siis paitsi vahvistaa kuvaa asian luotettavuudesta myös lujittaa ihmisten keskinäisiä suhteita. Tällöin me-retoriikan eri muodot ovat vaikutukseltaan ja vetoavuudeltaan erilaisia, minkä vuoksi käytän analyysissäni tarkennuksia sen mukaan, millaiseen suhteeseen me-retoriikka liittyy. Tarkennusta *kirjoittaja taustajoukkoineen* käytän silloin, kun me-retoriikkaa käytetään vahvistamaan kuvaa asian luotettavuudesta ja kirjoittaja haluaa esittää väitteen useamman ihmisen kuin vain itsensä puolesta. Ihmisten keskinäisiä suhteita lujittavan retoriikan kohdalla käytän tarkennusta *me ja muut* silloin, kun me-retoriikalla viitataan niin kirjoittajaan, lukijaan kuin kaikkiin muihinkin kanssaihmiisiin, ja tarkennusta *kirjoittajaa ja lukijaa yhdistävä* silloin, kun

retoriikalla vahvistetaan juuri kirjoittajan ja lukijan keskinäistä suhdetta (vrt. me-retoriikan muodot Halmari 2005: 127).

Paradoksi

Paradoksi tarkoittaa ilmausta, joka on vahvasti yleisesti hyväksytyn näkemyksen ja ”terveen järjen” vastainen. Paradoksi on oivaltava mutta samalla jopa röyhkeä. (Lipatov 2011: 303.) Sen avulla kirjoittaja voi terävöittää ilmiön mielettömyyttä ja epäsovinnaisuutta. Paradoksi tuo ilmi jonkin asian, jota ei yleisesti hyväksytyn mielipiteen mukaan pitäisi olla – esimerkiksi työnsä silminnähden laiskasti ja välinpitämättömästi hoitava työntekijä saa ylennyksen.

Sanaleikki

Sanaleikki-nimityksellä viitataan venäjänkielisen sanan *каламбур* (ranskan sanasta *calembour*) merkitykseen. Se tarkoittaa sanaleikkiä, joka perustuu eri merkitystä kantavien sanojen tai sanajoukkojen identtiselle tai samankaltaiselle ääntymiselle, esimerkiksi homonyymien käytölle. Sanaleikki tuo tavallisimmin tekstiin komiikkaa. (Lipatov 2011: 297–298; Beregovskaja & Verger 2000: 35, 37.)

3.4.2. Mielikuvien luomiseen käytettävät tehokeinot

Sanallinen määrällistäminen

Määrällistämisellä luodaan mielikuvia ilmiöiden laajuudesta. Tavallinen määrällistämisen tyyppi on numeerinen määrällistäminen, jossa esitetään numeerista tietoa kuten tarkkoja lukuja ja prosentteja. Olen erottanut numeerisen määrällistämisen ei-numeerisesta eli sanallisesta määrällistämisestä tuonnempana käsiteltävään faktatietoluokkaan. Sanallisella määrällistämisellä puolestaan mielikuvia luodaan sanallisen kuvailun keinoin kuten käyttämällä adjektiiveja (*suuri, valtava*). Se, millainen määrällistäminen on milloinkin tehokkainta, riippuu tilannekontekstista. (Jokinen 1999: 146–148.)

Lisätehoa määrällistämiseen tuo erilaisten vahvikesanojen käyttö, esimerkiksi *häkellyttävän suuri, mitättömän pieni, peräti kolme prosenttia*, joilla paitsi ilmoitetaan ilmiön laajuus myös ilmaistaan sen herättämiä tuntemuksia (vrt. Jokinen 1999: 147). Toinen määrällistämisen vahvistusmuoto voisi

olla määräsanojen perinteisen muodon variointi: *pikkuruinen prosentti*, jossa on myös tilanteesta riippuva tunnesävyys.

Aineistossani käytetään myös luvuista muodostettuja monikkoja: *tuhannet koululaiset*, *kymmeniä valituksia*. Lasken nämä muodot sanalliseen määrällistämiseen, koska niillä ei esitetä tarkkoja lukuja vaan luodaan kuvaa siitä, että ilmiö on joka tapauksessa suuri. Monikollisen lukusanan käyttö voi tietyssä kontekstissa olla jopa tehokkaampi tapa vedota lukijaan kuin tarkka numero.

Ääri-ilmaisut

Ääri-ilmaisuilla korostetaan (maksimoidaan tai minimoidaan) kuvauksen kohteena olevan asian piirteitä ja tuotetaan siitä vastaansanomaton kuvaa, joka ei jätä sijaa vaihtoehtoisille tulkinnoille vaan välittää asiasta mustavalkoisen kuvan. Ääri-ilmaisin kuvattu toiminta antaa vakuuttavamman ja nasevamman kuvan kuin satunnaisesti kuvattu tai vaihtoehtoja sisältävä toiminta. (Jokinen 1999: 150–151.) Esimerkkejä tällaisista ilmaisuista ovat *joka kerta*, *ei ikinä*, *täysin*, *totaalisesti*.

Ääri-ilmaisun voi katsoa myös määrällistämisen tavaksi (Jokinen 1999: 147). Erotan ne kuitenkin omiksi keinoikseen omassa analyysissäni. Vaikka esimerkiksi ilmaus *joka kerta* sopisi yhtä hyvin kumpaan tahansa kategoriaan, katson sen ääri-ilmaisuksi sillä perusteella, että sen tarkoitus ei ole niinkään kertoa kertojen määrästä vaan luoda jonkinlaista absoluuttista ja mustavalkoista kuvaa ilmiön laajuudesta. Tätä eroa pyrin noudattamaan myös muissa monitulkintaisissa ilmauksissa.

Lista

Jokinen mainitsee tehokkaaksi retoriseksi keinoksi kolmen listan, joka luo vaikutelman jonkin asian toistuvuudesta tai säännönmukaisuudesta. Kolmen esimerkin nostaminen esille ikään kuin riittää näytöksi. Ilmaus *esimerkiksi* listan alussa tai *ja niin edelleen* listan lopussa synnyttää vielä lukijassa vaikutelman, että lista on todellisuudessa pidempi, ja puhuja mainitsee tilan tai ajan rajoitusten vuoksi vain muutaman kuvaavan esimerkin koko joukosta. (Jokinen 1999: 152–153.)

Oma aineistoni kuitenkin osoittaa, että listalla ei aina pyritä vakuuttamaan lukijaa asian toistuvuudesta tai osoittamaan esimerkkejä laajemmasta kokonaisuudesta. Asioita luettelemalla voidaan myös esimerkiksi tuottaa asiasta kyllästyttävää tai hätkähdyttävää kuvaa.

Listan esiintymissä on lisäksi huomattava, että aina niillä ei pyritä saamaan aikaan retorista vaikutusta. Luettelemalla voidaan myös kuvata olosuhteita ja ilmiöitä ja tehdä asioita siten ymmärrettävämmäksi tai tutummaksi lukijalle. Asioiden luetteloiminen ja esimerkkien antaminen ovat tehostamisen ohella myös silkka tapa konkretisoida ilmiöitä ja informoida lukijaa.

Kontrastointi

Jokisen (1999) esittämässä retorisessa kontrastiparin käytössä asia tai ilmiö sävytetään esimerkiksi toisaalta positiiviseksi ja hyväksi, toisaalta negatiiviseksi ja huonoksi, ja näitä puolia peilataan toisiinsa nähden. Esimerkkinä Jokinen esittää Suomen EU-jäsenyysskeskustelun yhteydessä muodostetun käsitteellisen kontrastiparin ”EU:n ulkopuolelle jättäytyvä vapaa itsenäinen Suomi” versus ”itsenäisyytensä menettävä Suomi”. (Jokinen 1999: 153.) Tällainen kontrastipari luo asiasta jyrkän kuvan eikä jätä sijaa välimuotoratkaisuille, ikään kuin esitetyt ääripäät olisivat ainoat olemassa olevat vaihtoehdot.

Lipatov (2011: 262–263) puhuu asioiden vastakkainasettelusta antiteesinä (антитеза). Antiteesi rakentuu sanojen, fraasien tai kokonaisten lauseiden vastakkainasettelulle. Positiivisen ja negatiivisen vastakkainasettelun lisäksi kontrastoinnin kohteena voi siis olla käytännössä mikä tahansa asia tai ilmiö. Kontrastointi tuo ilmaisuun dynaamisuutta ja selkeyttää asian ydintä lukijalle, esimerkiksi lauseessa *Tosin sen mullistava voitto kääntyi romahdukseksi* (artikkelista 3). Käytän tutkimuksessani Jokisen kontrastiparista ja Lipatovin antiteesistä yhteistä nimitystä *kontrastointi*, jolla tarkoitan erityyppisten ilmiöiden kaikenlaista vastakkain asettamista aineistossani.

Kategorisointi

Jokinen (1999) puhuu asioiden kategorisoimisesta ja puhujakategorioista retorisina keinoina. Molemmissa perusajatuksena on, että se, millä nimillä asioista kussakin kontekstissa puhutaan, voi tehokkaasti ohjata kuulijan ajatuksia ja asennoitumista. Kyse on siitä, mikä tarjolla olevista vaihtoehtoisista nimityksistä otetaan käyttöön missäkin tilanteessa, esimerkiksi puhutaanko *asunnottomista* vai *pummeista*, *kettutyöistä* vai *eläinaktivisteista*. Henkilö voi myös itse puhuessaan ottaa erilaisia rooleja, siis asettaa itsensä haluamaansa puhujakategoriaan. Esimerkiksi esimies voi tarvittaessa siirtyä esimiehen kategoriasta ja auktoriteettiasemasta vaikkapa omaishoitajan asemaan keskustellessaan alaisensa raskaista kotioloista. Puhujakategoriat vaikuttavat siihen, millä tavalla ja kuinka vakavasti suhtaudumme kuulemaamme. (Jokinen 1999: 135–136, 141–144.)

Asioista puhuminen tietyillä nimillä ei kuitenkaan aina tarkoita, että kirjoittaja pyrkisi asettamaan asioita tiettyihin luokkiin ja sitä kautta ohjaamaan lukijan asennoitumista (vrt. värittävät ilmaisut). Sanavalintojen perusteella katson kategorisoinniksi sellaiset ilmaukset, joilla henkilöitä tai asioita selvästi asetetaan eri luokkaan tai asemaan kuin muut tekstissä olevat henkilöt tai asiat. Esimerkiksi yhden venäläisen henkilön nimittäminen etu- ja isännimellä silloin, kun muista puhutaan vain sukunimellä, asettaa tuon yhden henkilön poikkeavaan asemaan muihin nähden. Lisäksi aineistostani nousee muitakin ilmauksia, jotka katson analyysissäni kategorisoinniksi, esimerkiksi ilmaus *какой-то дядка*, *joku setä*, jossa luodaan vaikutelmaa, että mainittu henkilö ei ole asian kannalta merkittävä vaan satunnainen toimija – joka kuitenkin on jostain syystä mainittu. Ilmauksessa kirjoittaja asettaa henkilön eri luokkaan kuin muut tarinan toimijat.

Hyperbola

Hyperbola tarkoittaa liioittelevaa ilmausta, jossa jonkin ilmiön suuruutta luonnehditaan liioittelevasti vertaamalla sitä johonkin toiseen laajaan kohteeseen tai ilmiöön (Lipatov 2011: 280–281). Tällaisia ovat esimerkiksi ilmaukset *viini virtasi jokena* ja *lapiokädet*. Lipatovin (mp.) mukaan hyperbolaa voi käsitellä myös metaforana. Omassa analyysissäni kuitenkin erotan hyperbolan käytön omaksi tehokeinokseen, koska odotan aineistoni sisältävän runsaasti asioiden paisuttelua ja liioittelua, mutta myös muuta metaforisten ilmausten käyttöä, jolloin näiden kahden keinon erottaminen on mielekästä tarkemman kuvan saamiseksi aineiston tehokeinoista.

Metaforiset ilmaukset: metaforat ja vertaukset

Yhdistän analyysissäni metaforat ja vertaukset yhdeksi tehokeinoksi, jota nimitän metaforiseksi ilmaukseksi. Vertauksella tarkoitan perinteisen ymmärryksen mukaisesti ilmauksia, joissa kaksi asiaa rinnastetaan keskenään niin, että toisen avulla luonnehditaan ja kuvataan toista, esimerkiksi artikkelin 2 ilmauksessa *valehteli puhujanpöntöstä kuin ruskea kettu*. Metaforan taas voi yksinkertaistaen määritellä vertaukseksi ilman kuin-sanaa. Metaforien käytöllä voidaan luoda halutunlaisia konnotaatioita ilman, että asioita tarvitsee esittää suoraan ja kirjaimellisesti. (Jokinen 1999: 148–150.) Konnotaatioiden lisäksi metaforat värittävät ilmaisua ja tekevät uutta asiaa tutuksi jo tunnetun avulla (Kakkuri-Knuuttila 2004: 259). Vertauksen tavoin metaforaa käytetään luonnehtimaan tai kuvaamaan jotakin ilmiötä kiertoilmauksin.

Tekstin sisään pujotettu metafora saattaa saada lukijan aluksi hämilleen – varmasti näin käy silloin, kun metafora on lukijalle vieras eikä lukija osaa suoraan tulkita sen merkitystä kontekstin

perusteella. Vertaus onkin metaforaa suurempi ja konkreettisempi ilmaus. Kuitenkin molempien tarkoitus ja kuvaannollinen luonne tekstissä ovat samat, minkä vuoksi en analyysissäni erota niitä toisistaan erillisiksi tehokeinoiksi.

Sanonnat: sananparsi, fraseologismi, idiom

Tutuilla sananparsilla ja sanonnoilla on usein vanhahtava sävy, minkä vuoksi niillä voidaan tuottaa tekstiin niin vakavaa kuin leikkimielistäkin filosofista tunnelmaa. Kakkuri-Knuuttila huomauttaa, että sananparret voivat toimia argumentaatiossa niin perusteluna kuin johtopäätöksenäkin. Edelleen hänen mukaansa niitä käytetään usein perustelujen ja johtopäätösten yhteenvetokeinona. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 253.)

Sanonnat ovat usein kuulijoille tuttuja ja metaforien tapaan sisältävät ulkoasuaan laajempia merkityksiä, niiden käyttö lisää kuulijan aktiivisuutta ja tulkinnan merkitystä, minkä vuoksi ne ovat hyvin käytettyinä tehokas osa retoriikkaa. Retoriselta teholtaan samansuuntaisiksi katson myös fraseologismit ja idiomit. Kaikille yhteistä on tulkinnan tarve, toisin sanoen ilmauksia ei tule tulkita kirjaimellisesti, sekä usein neutraalista kielenkäytöstä poikkeava sävy (esimerkiksi opettavaisuus, koomisuus). Käytän kaikista yhteistä nimitystä *sanonta*.

Rinnastus

Rinnastus voi lisätä argumentin ymmärrettävyyttä ja vastaanotettavuutta (Jokinen 1999: 153). Rinnastuksella voi kuitenkin olla myös monia muita tehtäviä. Rinnastamalla jokin uusi ilmiö toiseen, kuulijoille tuttuun ja tietyntyyppiseksi oletettuun ilmiöön voidaan pyrkiä saamaan uudelle asialle toivottu status tai tulkinta. Tuttuun asiaan rinnastamalla voidaan uusi asia saattaa haluttuun valoon, esimerkiksi vakavasti otettavaksi tai naurettavaksi. (Ks. myös mts. 154; Kakkuri-Knuuttila 2004: 252.) Seuraavassa esimerkissä (artikkelista 4) rinnastus tekee suurta rahasummaa lukijalle käsitettävämmäksi ja luo samalla kuvaa ilmiön mielettömyydestä ja vakavuudesta:

Karkeat ihmisoikeusrikkomukset (mukaan lukien oikeus elämään ja terveyteen) oman maansa kansalaisia kohtaan sallineiden virkamiesten mielivaltaisen toiminnan yhteenlaskettu hinta on 8 866 400 euroa eli 355,72 miljoonaa ruplaa vuodessa, joka on melkein miljoona ruplaa päivässä.

Rinnastus voi olla myös vertailevaa. Esimerkiksi nykypäivän olosuhteita voidaan rinnastaa historian oloihin, jolloin rinnastuksen tehtäväksi tulee osoittaa tapahtuneet muutokset.

Sitaatti ja uudelleenkontekstualisointi

Kun Jokinen (1999) puhuu toistosta, hän ei ensisijaisesti viittaa erityisesti mainoksille ja iskulauseille tyypilliseen ytimekkääseen yksittäisten sanojen toistoon. Sen sijaan hän muistuttaa muun muassa toisten henkilöiden sanojen toistamisen vaikutusvoimasta uusissa konteksteissa. Hieman alkuperäisestä poikkeavissa yhteyksissä toisten lausumat argumentit voivat toteuttaa puheessa uudenlaisia funktioita. Tällainen toisto ei Jokisen sanoin ole suoranaista toistoa vaan ennemminkin ”uudelleen kontekstualisoinnin kautta uuden luomista” (Jokinen 1999: 154). Henkilön sanojen käyttäminen alkuperäisestä poikkeavassa kontekstissa hätkähdyttää ja tuo tekstiin särmää – puhujan sanat voivat myös kääntyä kokonaan häntä vastaan (vrt. Klušina 2008: 110–112).

Aineistossani käytetään paljon myös suoria sitaatteja. Faktatieto-luokan (ks. luku 3.4.4.) sijaan katson niiden kuuluvan mielikuvien luomiseen käytettävien keinojen luokkaan, koska tutkimissani artikkeleissa niiden tarkoitus ei ensisijaisesti ole vahvistuksen hakeminen sanotulle vaan siteeratun puhujan asettaminen tietynlaiseen valoon – usein kirjoittajat siteeraavat henkilöitä, joiden tekemisiä he arvostelevat kirjoituksessaan. Sitaateilla osoitetaan asioiden paradoksaalisuutta ja puhujien kätkeviä itsekkäitä tai ahneita tarkoituksperiä tai terävöitetään ja konkretisoidaan esiteltyä ongelmaa.

Seuraava katkelma (artikkelista 5) sisältää hyvän esimerkin sekä sitaateista (suorista, lainausmerkein erotelluista lainauksista) että uudelleenkontekstualisoinnista, jossa kirjoittaja ottaa valtuuden käyttää aiemmin käytettyä ilmausta omiin tarkoituksperiinsä:

Валентина Матвиенко заявляла, что ЮНЕСКО — «никчемный бантик на теле Петербурга». Новое руководство Северной столицы украшает этим бантиком заявку на получение 300 миллиардов из федерального бюджета.

Valentina Matvienko on julistanut toistuvasti, että UNESCO on ”hyödytön nauharuusuke Pietarin puvussa.” Pohjoisen pääkaupungin uusi johto koristaa nyt tällä nauharuusukkeella paperin, jolla se anoo 300 miljardia liittovaltion budjetista.

3.4.3. Suostuttelun keinot

Puhuttelu

Kirjoittaja voi puhutella lukijaansa suoraan ja eksplisiittisesti (Hao 2008: 99). Puhutteluksi katson analyysissäni kootusti mahdollisen pronominiin *sinä* ja *te* käytön sekä lukijaan kohdistuvat

pyynnöt, käskyt ja kehotukset. Yhdessä analysoimassani artikkelissa (artikkeli 6) kirjoittaja rakentaa suhdettaan lukijoihin voimakkaasti nimenomaan suoran puhuttelun kautta:

Rakkaat lukijat, yritäkää ymmärtää minua. Olen syyllinen edessänne.

Siteeraamassani artikkelissa kirjoittaja kohdistaa puheensa useasti myös muille esitykseen liittyville henkilöille, jotka eivät kuitenkaan suoranaisesti kuulu tekstin ajateltuun yleisöön, siis Novaja Gazetassa ilmestyneen artikkelin lukijoihin, vaan muodostavat oman kuulijakuntansa:

Antakaa minulle anteeksi, syyttöminä vangitut pojat ja tytöt. Mieheni pääsee kohta vapaaksi, mutta teistä en tiedä.

Tällaista fyysisesti muualla olevan henkilön tai (ilmiön) puoleen kääntymistä kutsutaan retoriikassa apostrofiksi (Abrams 1999: 271). Tällaisen puhuttelun vaikutus ja tenho ”rivilukijoihin” on eittämättä sävyltään erilainen kuin suoraan ”rivilukijaan” kohdistuva puhuttelu: todennäköisesti muuhun kuin varsinaiseen lukijaan kohdistuva puhuttelu herättää tässä enemmän jonkinlaisia tunnereaktioita kuin toimii tämän taivuttelijana. Koska oletettavasti kaikissa aineistoni tapauksissa jako varsinaisen lukijan ja muun kuulijan välillä ei kuitenkaan ole täysin selvärajainen, en erota luokittelussani apostrofia ja muuta puhuttelua. Kiinnitän kuitenkin analyysin esittelyssä huomiota mahdollisiin apostrofeihin ja niiden synnyttämiin vaikutelmiin.

Suora vakuuttelu

Suoraksi vakuutteluksi kutsun analyysissäni lausemuotoja, joissa kirjoittaja asettaa itsensä tekstin toimijaksi ja vetoaa yksilöllisenä persoonana suoraan lukijaan, esimerkiksi *vakuutan teille, lupaan teille*. Suoran vakuuttelun voisi yksinkertaisemmin laskea lukijan puhutteluksi, mutta erotan sen omaksi tehokeinokseen sen olennaisen sävyeron vuoksi. Suorassa vakuuttelussa kirjoittaja nostaa itsensä näkyväksi persoonaksi ja sitoutuu henkilökohtaisesti lukijoihinsa tekemällä heille lupauksia. Tällaisten muotojen käyttö synnyttää vaikutelman kirjoittajan ja lukijan suhteen henkilökohtaisuudesta ja intiimiydestä ja on siten varsin tehokas keino vedota lukijaan.

Retorinen kysymys

Retorinen kysymys on erittäin tavallinen retoriikan keino. Kysymykseen sisältyy ilmeinen vihjaus siitä, miten kuulijan oletetaan suhtautuvan esitettyyn asiaan – Lipatovin (2011) sanoin retorinen kysymys ei edellytä vastausta, koska vastaus sisältyy jo itse kysymykseen. Retorinen kysymys on

vahvasti tunnelatautunut. Sen avulla kirjoittaja voi ilmaista esimerkiksi huolestuneisuutta, raivoa, surua tai epäilystä. (Lipatov 2011: 274.) Klušina (2008: 158) lisää, että retorinen kysymys tuo tekstiin dramatiikkaa ja terävöittää kuvattavaa ilmiötä tai ongelmaa, kuten seuraavassa esimerkissä (artikkelista 3):

*Tämän johdosta tuhannet moskovalaiset koululaiset jäivät 1. syyskuuta ilman kouluruokailua. **Ja miksi Moskovan pormestari Sergei Sobjanin ei pitänyt tästä kovasanaista puhuttelua? Eikö kouluruokailu kuulu enää sosiaalipuolen tehtäviin?***

Oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen

Jokinen (1999) mainitsee hyväksi retoriseksi keinoksi oletettuun vasta-argumenttiin varautumisen, jolla hän tarkoittaa sitä, että kirjoittaja ilmaisee oman argumenttinsa vastaisen näkemyksen ääneen ja kumoo sen sitten varsinaisella omalla argumentillaan. Toisinajattelija ei enää voi käyttää kyseistä vasta-argumenttia, koska siltä putoaa pohja, kun puhuja ilmaisee tiedostavansa sen olemassaolon. (Jokinen 1999: 154–155.)

Kakkuri-Knuuttila (2004) havainnollistaa vasta-argumenttiin varautumista esittelemällä konjunktoiden käyttöä. Esimerkiksi sellaiset ilmaukset kuin ”Salonen on aggressiivinen pelaaja, *mutta* ei likainen” ja ”*Vaikka* pidätkin EU:n ohjeita tärkeinä, kannattaisi sentään käyttää omaakin järkeä” ennakoivat kuulijan vastaväitteitä ja tekevät niiden esittämisen turhaksi jo ennen kuulijan puheenvuoroa. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 257.) Vasta-argumenttia ei siis tarvitse välttämättä ilmaista eksplisiittiseksi.

Etäännyttäminen omista intresseistä

Jokinen (1999) tarkoittaa omista intresseistä etäännyttämisellä niitä keinoja, joilla puhuja osoittaa, ettei hän pyri puheillaan ajamaan omia henkilökohtaisia etujaan vaan jakaa kuulijoille tavalla tai toisella tosiksi osoittautuneita faktoja. Puhuja osoittaa, että hänen puheensa ovat riippumattomia hänen omista intresseistään ja aidosti hyödyksi kuulijoille. Esimerkki tehokkaasta esittämistavasta on tilanne, jossa puhuja ensin esittää omat alkuperäiset mielipiteensä mutta joutuukin sitten perumaan sanansa saamiensa uusien tietojen valossa. Kuulijan on helpompi vakuuttua, jos puhuja vaikkapa myöntää alun perin vastustaneensa jyrkästi jotakin hanketta, joka onkin sittemmin tarkkojen suunnitelmien ja laskelmien myötä osoittautunut puhujankin silmissä kannatettavaksi. Puhuja irtaantuu omista intresseistään ja tekee myönnytyksiä. (Jokinen 1999: 133–134.)

3.4.4. Faktatiedon esittäminen tehokeinona

Numeerinen määrällistäminen

Aiemmin puhuttiin sanallisesta määrällistämisestä, jonka avulla kirjoittaja luo mielikuvia ilmiöiden laajuudesta. Numeerisessa määrällistämässä käytetään sanallisen kuvailun sijaan tarkkoja, faktuaalisia lukuja (Jokinen 1999: 146–148). Ne toimivat osoituksena kirjoittajan perehtyneisyydestä asiaan. Samalla tarkkojen tietojen käyttö hätkähdyttää ja alleviivaa aiheen vakavuutta, kuten seuraavassa esimerkissä (artikkelista 4):

*Karkeat ihmisoikeusrikkomukset (mukaan lukien oikeus elämään ja terveyteen) oman maansa kansalaisia kohtaan sallineiden virkamiesten mielivaltaisen toiminnan yhteenlaskettu hinta on **8 866 400 euroa eli 355,72 miljoonaa ruplaa** vuodessa, joka on melkein miljoona ruplaa päivässä. Tästä summasta **85,57 prosenttia** oli korvauksia henkisestä kärsimyksestä ja loput vahingon- ja kulujen korvauksia.*

Koska faktatiedon ja lukujen esittäminen on olennainen osa lehtitekstejä, katson numeeriseksi määrällistämiseksi vain sellaiset ilmaukset, joiden tarkoituksena voidaan ajatella olevan lukijan ajatusten herättäminen ja tähän vetoaminen. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi pyöristämättömät rahasummat ja prosenttiluvut sekä ilmiöiden laajuuden kontrastointi.

Auktoriteetilla vahvistaminen

Auktoriteettiin vetoaminen oman esityksen tukemiseksi on tehokas vakuuttamisen keino. Arvostetun henkilön sanoihin vetoaminen antaa hyväksyntää ja tukea esitykselle (Perelman 1996: 107). Arvostuksen ja kunnioituksen lisäksi henkilöauktoriteettia vahvistaa myös yleisesti hyväksyttävä käsitys siitä, että viitatulla henkilöllä on asiasta parhaat mahdolliset tiedot tai että hän on esimerkiksi osallistunut argumentissa käsitellyn asian kehittämiseen. Esimerkiksi Mäntysen kieliaiheisia lehtijuttuja tarkastelevassa tutkimuksessa yleisiä viitattuja auktoriteetteja ovat Mikael Agricola ja Elias Lönnrot (ks. Mäntynen 2003: 106–109).

Auktoriteettiin vetoaminen voi Mäntysen (2003) mukaan ilmetä jo pelkästään arvostetun henkilön nimen mainitsemisena ilman, että siihen liittyy erityistä korostusta tekstin tasolla. Lisäksi auktoriteetin ei tarvitse olla ihminen, vaan retoriikan keinona voidaan vedota myös jonkinlaiseen aatteeseen kuten yleisiin uskomuksiin tai usein esitettyihin väittämiin. Auktoriteettiin vetoaminen on arvatenkin usein kulttuurisidonnaista ja tiettyyn arvojärjestelmään perustuvaa: abstrakti käsite,

esimerkiksi uskonto, herättää arvostusta ja auktoriteetin tunnetta vain sen piiriin ”vihkiytyneiden” keskuudessa. Auktoriteetti voi olla myös vaikkapa kirjallinen lähde. (Mäntynen 2003: 106.)

Tuntemattoman henkilön nimeäminen

Aineistossani on joitakin tapauksia, joissa tuntemattoman ”rivikansalaisen” nimen nostaminen esille sisältää huomattavan vaikuttavan tehon lukijaan. Lehtiteksteissä nimetyiksi päätyvät tavallisesti julkisuuden henkilöt, poliitikot ja vaikutusvaltaiset virkamiehet. Tavallisen, ”näkymättömän” kansalaisen ja tämän henkilökohtaisen tilanteen esittely kuitenkin koskettaa lukijaa ja vetoaa tähän henkilökohtaisemmalla tasolla. Seuraava esimerkki on aineistoni artikkelista 4. Kyseisestä henkilöstä ei puhuta aiemmin artikkelissa, eikä häneen palata myöhemminkään:

Oikeuden päätöksen perusteella 33-vuotiaan Bela Orsamikovan, joka menetti pommituksessa äitinsä ja kolme veljeään, pitäisi saada 120 000 euroa.

Katson analyysissäni tehokeinoksi vain sellaisten henkilöiden nimeämisen, jotka eivät todennäköisesti voi olla millään tavalla lukijalle tuttuja, eli niin sanottujen ”rivikansalaisten” nimeämisen. Virkamiesten nimien esittäminen luo toki tietynlaisen efektin ja jollain tavalla riisuu ja konkretisoi aihetta esimerkiksi seuraavassa, edellä siteeratusta artikkelista poimitussa katkelmassa:

Federaation vankeinhoitolaitoksen (FSIN) Moskovan alueen johtaja Vladimir Davydov sekä Matrosskaja Tišinan tutkintovankilan johtaja Figret Tagijev siirrettiin pois virastaan lakimies Sergei Magnitskin vankilakuoleman jälkeen.

Koska lehtitekstit kuitenkin lähtökohtaisesti sisältävät luonnostaan runsaasti faktatietoja, esimerkiksi toimijoiden nimiä ja titteleitä, rajaan tässä tutkimuksessa julkisten henkilöiden, kuten virkamiesten, nimien mainitsemisen tekstin tehokeinojen ulkopuolelle.

3.4.5. Kirjoittajan asenteiden paljastaminen tehokeinona

Arvottava ilmaus

On olemassa useita ilmauksia, joilla kirjoittaja voi korostaa sanoman varmuutta ja totuutta. Kakkuri-Knuuttila (2004: 256) käyttää tällaisista ilmauksista nimitystä *takaus*. Takaavia ilmauksia ovat hänen mukaansa esimerkiksi *on varmaa, että; alan huippututkijat esittävät, että; sekä on erittäin tärkeää huomata, että*. Paitsi että ilmaukset sisältävät ajatuksen, että asia on totta, niihin sisältyy myös eriasteisia arvioita esitettävän asian varmuudesta ja totuudesta. Samankaltaisia ovat

esimerkiksi ilmaukset *ehdottomasti*, *mielenkiintoista kyllä* ja *erittäin todennäköisesti*. Kaksi viimeistä eivät kuitenkaan takaa mitään.

Analyysissäni käytän takaavista ja arvioita sisältävistä ilmauksista kootusti nimitystä *arvottava ilmaus* (tai *arvotus*). Niille on yhteistä se, että niillä pyritään alleviivaamaan esitetyn asian varmuutta, totuutta tai haluttua merkityksellisyyttä ilman, että asiaa välttämättä erityisesti perustellaan. Kakkuri-Knuuttila (2004: 256) varoittaaakin, että takausta käytetään usein silloin, kun puhujalla ei ole esittää todellisia tai riittävän vahvoja perusteluja. Arvottavassa ilmauksessa ei rajaukseni mukaan vedota minkäänlaisiin tekstinulkoisiin tekijöihin, minkä vuoksi Kakkuri-Knuuttilan esimerkki-ilmaus *alan huippututkijat esittävät, että* ei ole omassa analyysissäni tehokeinona arvottava ilmaus vaan auktoriteettiin vetoamisen tapa.

Ironia

Ironisella ilmauksella herjataan jotakin negatiivista ilmiötä tai asiaa puhumalla siitä (yltiö)positiivisesti ja hyväksyvästi. Se siis sisältää kaksoismerkityksen, jossa totuus ei ole se, mitä näennäisesti sanotaan, vaan nimenomaan sen vastakohta. Ironia on keino saattaa jokin ilmiö naurunalaiseksi. (Lipatov 2011: 289–290.)

Ironista suhtautumista voidaan ilmaista monin retoriikan keinoin, kuten esimerkiksi liioittelulla tai kontrastiparin käytöllä (Lipatov 2011: 290). Jo yksittäinen sanavalinta tai lyhyt fraasi voi yksinään saada aikaan ironisen vaikutelman. Toisenlaisissa tapauksissa taas ironia syntyy useista elementeistä tai suhteista kokonaisen virkkeen tai pidemmän tekstikatkelman sisällä. Näin on myös seuraavassa esimerkissä (artikkelista 5). Katkelmaa edeltävässä virkkeessä kerrotaan Pietarin kaupungin johdon anovan liittovaltion budjetista 300 miljardin ruplan suuruista summaa:

Ту же сумму просила Валентина Ивановна на капитальный ремонт и расселение коммуналок. Но получила отказ. Теперь задуманная еще прежней командой программа подается в более изящной упаковке — денег просят дать на восстановление исторического центра, напоминая президенту об обязательствах по сохранению петербургского объекта Всемирного наследия ЮНЕСКО.

Matvijenko anoi samaa summaa yhteisasuntojen perusteelliseen remontoimiseen ja asukkaiden siirtämiseen muualle. Rahoja ei kuitenkaan myönnetty. Aiemman johtoporukan keksimä ohjelma esitellään nyt uudessa kauniissa pakkauksessa: rahaa anotaan historiallisen keskustan entisöintiin

ja muistutetaan presidenttiä velvoitteista, jotka liittyvät UNESCO:n maailmanperintökohteen varjelemiseen Pietarissa.

Katkelman ironinen tunnelma muodostuu asiasisällön ja sanavalintojen yhteistyönä. Kun rahoja ei ensimmäisellä yrittämällä ole saatu, pyyntö naamioidaan *uuteen kauniiseen pakkaukseen* ja *muistutetaan presidenttiä* maailmanperintökohteen suojelemiseen liittyvistä velvoitteista.

Kirjoittajan huomautus

Aineistossani on runsaasti materiaalia, jossa kirjoittaja ikään kuin sujauttaa pienen täydentävän kommentin varsinaisen pääsanoman lomaan. Varsinainen viesti tai kertomus etenisi sujuvasti ilman tällaisia kommentteja, mutta niitä lisäämällä kirjoittaja tuo lukijan tietoisuuteen sellaisia seikkoja, jotka kirjoittaja itse kokee hyviksi tai mielekkäiksi tietää viestin vastaanoton ja tulkinnan kannalta. Kommentti voi olla sävyltään neutraali ja pyrkiä puhtaasti antamaan selventävää lisäinformaatiota, mutta tavallisimmin aineistossani huomautusten sävy on piikittelevä (esimerkki artikkelista 5):

*Eurooppalaisten standardien mukaiseksi pyrkivä Pietari on jo pitkään (**tosin tuloksetta**) pyrkinyt pääsemään eroon ”Venäjän yhteisasuntojen pääkaupungin” tittelistä. Lupaukset tehdä selvää tästä neuvostoajan raskaasta perinnöstä ovat olleet kiinteä osa kaikkien kuvernöörien vaalikampanjaa – **silloin kun heidät vielä valittiin vaaleilla** – Sobišakista Matvijenkaan asti.*

Interjektiot

Interjektioiden käytöllä kirjoittaja voi tehokkaasti tuoda omaa ääntään kuuluviin lähes konkreettisesti. Interjektiot kuten *hohhoijaa* ja *oi oi* tuovat tekstiin puhekielisyyttä ja arkisuutta tehden tekstistä enemmän puhutun viestin kaltaisen.

3.4.6. Kielimuotoihin perustuvat tehokeinot

Toisto

Toisto on erittäin tavallinen retorinen keino. Toistolla voidaan tehdä näkyväksi sitä, mitä pidetään tärkeänä tai mitä pidetään totena (Kakkuri-Knuuttila 2004: 238). Toisto tuo ilmaisuun painokkuutta ja ytimekkyyttä, mitä piirrettä hyödynnetään erityisesti mainonnassa. Toisto voi toimia myös huumorin välineenä. Jatkuvana toisto voi myös saattaa kohteen huvittavaan valoon tai jopa naurunalaiseksi. (Mp.)

Tekstimuotoilun keinot

Tekstimuotoilun keinoilla tarkoitetaan sellaisia tekstin tehokeinoja, jotka eivät perustu sanojen merkityksiin vaan elementteihin, joilla sanojen ohella rakennetaan tekstin kirjallista ilmiä. Tekstiä nimenomaan kirjallisena viestinä voidaan tehostaa esimerkiksi välimerkkien ja erilaisten fonttien elävällä käytöllä. Niillä voidaan saada aikaan esimerkiksi vaikenemisen vaikutelmaa ja arvoituksellisuutta, ironista suhtautumista ja suivaantuneisuutta, esimerkiksi:

Neljännän version mukaan kyse on pyrkimyksestä supistaa koulutukseen käytettäviä budjettivaroja, sillä edessähän ovat olympialaiset ja jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut, jotka vievät paljon rahaa... (artikkelista 1)

*Yhtä mitättömäksi arvioitiin viimeisen Nevskillä olleen Puškinin aikaisen rakennuksen, talon n:o 114, tuhoaminen – sekin kaadettiin "**vahingossa**", kun puhdistettiin lähialuetta Stockmannin kauppakeskusta varten. (artikkelista 5)*

— Вы хотите, чтобы мы на митинг вышли?! Выйдем! (artikkelista 3)

4. TEHOKEINOJEN ANALYYSI

4.1. Aineiston esittely ja analyysin tekninen toteutus

Novaja Gazeta on Venäjällä kolme kertaa viikossa ilmestyvä sanomalehti. Sen ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1993, kun joukko Komsomolskaja pravda -lehden toimittajia jätti vanhan lehtensä ja alkoi julkaista omaa lehteä (Rostova 2010).

Lehti ja sen toimittajat ovat saaneet työstään useita venäläisiä ja kansainvälisiä palkintoja, muun muassa kansainvälisen Lev Kopelevin palkinnon vuonna 2010 (perusteluksi todetaan lehden riippumaton ja rohkea journalismi, joka erottaa Novaja Gazetan muista venäläisistä julkaisuista), International Franklin Delano Roosevelt Freedom Medal -sananvapauspalkinnon vuonna 2010 sekä Zolotoi gong-2010 -palkinnon federaation parhaana sanomalehtenä (Novaja Gazetan verkkosivusto: Nagrađy). Lehden toimittajat ovat joutuneet työnsä vuoksi uhkailujen kohteeksi, ja jotkut ovat jopa saaneet surmansa ilman, että syyllisiä on saatu kiinni, kuten Natalija Estemirova, Anna Politkovskaja ja Igor Domnikov (Rostova 2010; Fond Zaštšity Glasnosti -verkkosivusto).

Suomalaisittain määriteltynä tutkimusaineistoni artikkelit muistuttavat lähinnä kolumneja (vrt. Kotilainen 2003: 67–68). Kirjoittajat kommentoivat yleisesti pinnalla olevia aiheita tai asiantuntijoiltaan kuulemia tosiasioita. He saattavat myös kertoa jostakin, mitä he ovat sattuneet kuulemaan, tai suoraan henkilökohtaisista kokemuksistaan. Kuitenkin tekstit ovat samalla vahvasti informaatiopitoisia. Kaikkia kirjoituksia yhdistää jollakin tavalla kyseenalaisten aiheiden käsittely ja kommentointi, jossa kirjoittajan persoona on vahvasti läsnä eikä tekstien sävy ole neutraali.

Mosienko (1999–2008) erittelee verkkoartikkelissaan venäläisiä lehtitekstityyppejä. Hänen jaottelunsa pohjalta artikkelien edustamaksi tekstilajiksi voidaan todeta venäläinen *korrespondentsija*, joka merkitsee sananmukaisesti kirjeenvaihtoa. Tällaisissa artikkeleissa keskeiseksi katsotaan tiedonvälittämisen lisäksi vaikuttaminen ja lukijan ”herättely”, minkä vuoksi tekstien tyyli on emotionaalinen ja sisältää muun muassa tunteisiin vetoavia rakenteita, väritynyttä sanastoa ja fraseologismeja. Läheisestä tekstilajista, reportaasista, ne erottaa tarkasteltavien ilmiöiden laajuus ja kirjoittajan asennoitumisen subjektiivisuus. Reportaaseja kirjoitetaan etupäässä merkittävistä tapahtumista, joiden sisällöstä informoidaan tarkasti ja ennemmin objektiivisesti kuin kirjoittajan omasta näkökulmasta. (Mosienko 1999–2008.)

Novaja Gazetan artikkeleita on ilmestynyt suomennettuina säännöllisesti Into Kustannuksen Novaja Gazeta -taskukirjasarjassa, jota julkaistiin vuoden 2012 alkuun asti. Taskukirjoja ilmestyi kaikkiaan kolmetoista numeroa. Taskukirjojen jälkeen Into Kustannus alkoi julkaista suomennoksia uudessa Le monde diplomatique & Novaja Gazeta -julkaisussa, joka ilmestyy kuudesti vuodessa.

Tutkimusmateriaalini käsittää kuusi Venäjällä Novaja Gazetassa julkaistua artikkelia käännöksineen. Käännökset on julkaistu Into Kustannuksen taskukirjanumeroissa 10, 12 ja 13.

Artikkelien valintaa ohjasi ensisijaisesti niiden pituus. Taskukirjoissa julkaistut artikkelit ovat hyvin eripituisia, parista sivusta yli kymmeneen, ja pyrin valitsemaan aineistooni ensisijaisesti lyhyitä artikkeleita usean eri kirjoittajan äänen kuuluviin tuomiseksi. Vaikka artikkelien aiheet eivät ohjanneet valintaani, kiinnitin niiden sisällössä huomiota siihen, etteivät ne sisältäisi haastatteluja tai muuten pitkiä lainauksia toisten ihmisten puheista, koska olin kiinnostunut siitä, miten juuri artikkelien kirjoittajat esittävät asiansa. Kun artikkeleissa kuuluu ensisijaisesti kirjoittajan oma ääni, on helpompaa tehdä johtopäätöksiä kirjoittajan retoriikasta ja samalla kenties hahmottaa myös koko lehden suosiman retoriikan suuntaviivoja.

Osa suomenkielisten taskukirjojen artikkeleista on alun perin julkaistu muualla kuin venäläisessä Novaja Gazetassa. Lisäksi osa on laadittu yksinomaan suomenkielistä julkaisua varten. Valitsin tutkimukseeni vain sellaisia artikkeleita, jotka ovat alkujaan ilmestyneet Novaja Gazetassa, jolloin kaikki lähtötekstit ovat yhdistettävissä samaan lähtökontekstiin ja edustavat saman lehden linjaa.

Artikkelin suomentaja on useimmissa käännöksissä nimetty ensimmäisen sivun alalaidassa. Suomentajat työskentelevät suomenkielisen Novaja Gazetan toimituksessa. Kaikkien artikkelien suomentajaa ei kuitenkaan ole ilmoitettu, ja lisäksi joidenkin artikkelien suomentajaksi on ilmoitettu kollektiivisesti ”Novaja Gazetan toimitus”.

Asettamillani kriteereillä aineistooni valikoituivat seuraavat artikkelit kirjoittajineen: Viktorija Rabotnova: *Воспитание идеального электора* (suom. *Miten kasvatetaan hyviä äänestäjiä*); Tatjana Lihanova: *Путер будут расселять целыми кварталами* (*Arvokorttelit tyhjiksi vaikka rakolla*); Olga Romanova: *Самый честный судья в России — по якутской борьбе хансагай* (*Vyšinskin nimikkopalkinto*); Nina Petljanova: *Кормило власти* (*Pulpettiruoka ei maistu*); Olga Romanova: *Ох, ё!!!* (*Hohhoijaa!*); ja Pavel Tšikov & Dmitri Kolbasin: *Миллион рублей в день* (*Miljoona ruplaa päivässä*).

Analyysejä varten siirsin lähtötekstit ja tulotekstit rinnakkain Excel-taulukoihin katkelma kerrallaan siten, että omissa sarakkeissaan ovat lähtöteksti, sen sisältämät tehokeinot, tuloteksti ja sen sisältämät tehokeinot. Tavallisesti yhdessä lähtötekstiä sisältävässä solussa on yksi virke ja omassa solussaan vastaava suomenkielinen katkelma niin, että tekstien lukeminen rinnakkain katkelma kerrallaan on helppoa. Kaikki omissa soluissaan olevat katkelmat koostuvat täydellisistä virkkeistä: jos lähtötekstin ja tulotekstin toisiaan vastaavat katkelmat eivät osuneet virkerajoiltaan yksiin, sijoitin yhteen soluun useamman virkkeen niin, ettei toisenkielinen vastaava katkelma jäänyt kesken. Näin esimerkiksi suomenkieliset kaksi peräkkäistä virkettä muodostavat yhden katkelman, jos lähtötekstin vastaava kohta muodostuu vain yhdestä virkkeestä. Joissakin tapauksissa useamman kuin yhden virkkeen sijoittaminen yhteen soluun oli tarpeen myös siksi, että yksi ja sama tehokeino ”levittäytyi” yli virkerajojen. Esimerkiksi kontrastoinnissa vastakkain asetetut ainekset saattavat sijaita eri virkkeissä. Myös useasta virkkeestä koostuvat sitaatit jätin jakamatta eri soluihin. Katkelmista merkitsin löytämäni tehokeinot ja nimesin ne kyseisiä katkelmia vastaaviin soluihin.

Uusea katkelma sisältää useita eri tehokeinoja, minkä vuoksi niiden listaaminen yhteen ja samaan kyseistä katkelmaa vastaavaan soluun ei yksinään riittänyt numeerisia vertailuja ajatellen. Tämän vuoksi laadin artikkelitaulukoihin sarakkeet myös jokaiselle löytämälleni tehokeinolle. Näihin sarakkeisiin tein kutakin tekstikatkelmaa vastaavaan soluun merkinnän silloin, kun kyseinen keino esiintyi katkelmassa. Tehokeinosarakkeiden ansiosta kunkin yksittäisen keinon esiintyminen tekstissä voitiin irrottaa tarkasteluun ja vertailuun muiden esiintymien kanssa.

Jotkin tehokeinot toteuttavat samanaikaisesti useampaa kuin yhtä tehtävää. Esimerkiksi sopivaa metaforaa voidaan käyttää kontrastoinnin tai rinnastuksen keinona. Omaksi kategoriakseen olen eritellyt myös esimerkiksi kirjoittajan tekemät sivuhuomautukset, joilla hän tuo tekstiin omaa ääntään ja omia ajatuksiaan. Usein näillä huomautuksilla saadaan aikaan kuitenkin myös jokin muu tehokas efekti, esimerkiksi ironia (katkelma artikkelista 5):

Петербург, претендующий на роль города европейских стандартов, давно (но тщетно) стремится избавиться от позорного статуса «коммунальной столицы России».

Eurooppalaisten standardien mukaiseksi pyrkivä Pietari on jo pitkään (tosin tuloksetta) pyrkinyt pääsemään eroon ”Venäjän yhteisasuntojen pääkaupungin” tittelistä.

Samoin esimerkiksi sitaatteja voidaan käyttää vaikkapa paradoksin aikaansaamiseksi ja absurdin tunnelman tehostamiseksi. Analyysissäni pyrin nimeämään jokaisen merkitsemäni tehokeinon sen ensisijaisen funktion mukaan. Kuten edellisistä esimerkeistä käy ilmi, kaikissa tapauksissa yhden

ensisijaisen funktion osoittaminen ei kuitenkaan ollut mahdollista. Tällaisissa tapauksissa tehokeinojen jaottelu omiin sarakkeisiinsa oli erityisen hyödyllistä ja mahdollisti molempien vaihtoehtojen merkitsemisen keskeiseksi funktioksi.

Analyysiosiossa käytettyjen esimerkkien lihavoinnit ovat edelleen minun laatimiani. Merkintä – – tarkoittaa, että esittämäni esimerkki on irrotettu laajemmasta katkelmasta. Näin olen tehnyt silloin, kun katkelma on pitkä ja sen koko sisältö on käsiteltävän tehokeinon ja esimerkin ymmärtämisen kannalta epäolennainen. Merkintää käytetään myös osoittamaan katkelman sisältä poistettua, esimerkin kannalta epäolennaista sisältöä. Niissä tilanteissa, joissa on olennaista ymmärtää lähtökielisen esimerkin tarkka sisältö, olen laatinut siitä oman käännöksen ja sijoittanut sen hakasulkeissa tulokielisen katkelman alle. Analyysiosiossa esitettävät esimerkit on numeroitu, jotta niihin viittaaminen myöhemmin tekstissä olisi mahdollista.

Kunkin artikkelianalyysin ensimmäisessä taulukossa esittelen artikkeliin tekemäni katkelmajaon sekä muutosten lukumäärät ja käytettyjen eri tehokeinotyyppien määrän lähtötekstissä (LT) ja tulotekstissä (TT). Tarkastelemanani muutokset ovat poistoja, lisäyksiä ja muita muutoksia. Poistolla tarkoitan tilannetta, jossa tulotekstin katkelmasta on jätetty pois sellainen tehokeino, joka esiintyy lähtötekstin vastaavassa katkelmassa. Lisäys tarkoittaa vastaavasti tulotekstiin lisättyä tehokeinoja, jota ei ole lähtötekstin vastaavassa katkelmassa. Muutoksella tarkoitan tilannetta, jossa lähtötekstissä esiintyvä tehokeino on tulotekstin vastaavassa kohdassa korvattu jollakin toisella tehokeinolla. Jokaisen analyysin toisessa taulukossa esitän kunkin tehokeinokategorian eniten käytetyt keinot kyseisessä artikkelissa. Tehokeinojen käyttöä ja muutoksia esitellään valikoitujen esimerkkien avulla niin, että niistä olisi mahdollista saada kattava kuva. Tämän vuoksi esimerkeissä ei käsitellä ainoastaan eniten käytettyjä tehokeinoja vaan myös harvinaisempia keinoja ja muuten mielenkiintoisia tapauksia. Tarkempi tehokeinojen käytön ja muutosten tarkastelu ja vertailu lähtö- ja tuloteksteissä seuraa analyysien yhteenvedossa.

Ennen artikkelikohtaisia analyysyjä esitän vielä taulukossa 1 kootusti kaikki 29 aineistosta poimimaani tehokeinoja niiden edustamine kategorioineen. Artikkelikohtaisissa analyysseissä tarkastellaan näiden keinojen käyttöä. Taulukosta voidaan todeta kaikkiaan aineistossa eniten ja vähiten käytetyt tehokeinot. Lukumääriä kommentoidaan analyysien yhteenvedossa. Tämän taulukon tarkoitus on koota tutkitut tehokeinot yhteen kategorioittain kokonaiskuvan saamiseksi sekä antaa esimakua varsinaisista analyysien tuloksista.

On syytä vielä muistuttaa analyysin subjektiivisuudesta. Tehokeinojen luokittelu ja osoittaminen tekstistä sekä esiintymistä johdetut johtopäätökset ovat vain yhden ihmisen valintoja. Ihmiset tulkitsevat ja ymmärtävät tekstejä väistämättä aina hiukan eri tavoin. Tulkintapoihin vaikuttavat ihmisten ennakkoasenteet ja taustatiedot sekä tilannetekijät, esimerkiksi henkilön mieliala. Lisäksi yksittäisiä elementtejä tunnistamalla ja analysoimalla voi tekstistä muodostua erilainen kuva kuin jos sen lukisi läpi kokonaisuutena puuttumatta yksityiskohtiin. Tavallisessa luennassa varmasti monet elementit unohtuvat sitä mukaa kun uusia nousee. Kaikki elementit eivät myöskään pääse näkyville erittelevässä analyysissä, koska huomattava osa tekstien tehokkuudesta ja vetoavuudesta syntyy yksittäisiä elementtejä laajemmista kokonaisuuksista. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin päättänyt keskittyä laajoja kokonaisuuksia pienempiin ja selvärajaisempiin yksiköihin. Vaikka esitän analyysissäni tehokeinojen esiintymistiheydestä jonkinlaisia lukuja, niitä ei tule tulkita liian autoritäärisesti, koska eri ihmisten tulkinnat voivat tuottaa erilaisia lukuja. Kuitenkin subjektiivisenkin analyysin tuottamat havainnot antavat vähintään hyvän yleiskuvan siitä, millaisia tehokeinoja artikkeleissa käytetään ja millä tavalla ne vaikuttavat.

Taulukko 1. Tehokeinojen kokonaismäärät lähtöteksteissä ja tuloteksteissä sekä yhteensä kaikissa teksteissä

Kategoria (tehokeinon tavoite)	Tehokeino	Lähtöteksteissä yhteensä	Tuloteksteissä yhteensä	Kaikkiaan yhteensä
1.TUNTEISIIN VETOAMINEN (4 KPL)	Värittävä ilmaisu	88	77	165
	Me-retoriikka	13	12	25
	Paradoksi	16	16	32
	Sanaleikki	1	0	1
2.MIELIKUVIEN LUOMINEN (11 KPL)	Sanallinen määrällistäminen	11	10	21
	Ääri-ilmaisu	25	23	48
	Lista	14	14	28
	Kontrastointi	16	15	31
	Kategorisointi	10	7	17
	Hyperbola	1	1	2
	Metaforinen ilmaus	11	10	21
	Sanonta	6	3	9
	Rinnastus	10	10	20
	Sitaatti	13	13	26
	Uudelleenkontekstualisointi	4	4	8
3.SUOSTUTTELU (5 KPL)	Puhuttelu	22	24	46
	Suora vakuuttelu	1	1	2
	Retorinen kysymys	7	6	13
	Oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen	0	0	0
	Etäännyttäminen omista intresseistä	1	1	2
4.FAKTATIEETO (3 KPL)	Numeerinen määrällistäminen	27	27	54
	Auktoriteetilla vahvistaminen	4	4	8
	Tuntemattoman henkilön nimeäminen	4	4	8
5.KIRJOITTAJAN ASENTEET (4 KPL)	Arvottava ilmaus	33	29	62
	Ironia	22	22	44
	Kirjoittajan huomautus	10	10	20
	Interjektio	5	4	9
6.KIELI- MUOTOIHIN PERUSTUVAT KEINOT (2 KPL)	Toisto	13	10	23
	Tekstimuotoilu	9	8	17

4.2. Artikkel 1: Воспитание идеального электората

Viktorija Rabotnovan artikkeli *Vospitanije idealnogo elektorata* ilmestyi Novaja Gazetassa 17.1.2011. Tarja Jalovaaran suomennos, *Miten kasvatetaan hyviä äänestäjiä*, ilmestyi Novaja Gazeta -taskukirjasarjan 10. numerossa. Artikkelissa kommentoidaan uudistettua keskiasteen

koulutuksen opetusstandardia, josta kirjoittajan mukaan löytyy monia puutteita ja avoimiksi jätettyjä asianhaaroja.

Muutokset

Taulukosta 2 käy ilmi, kuinka moneen katkelmaan artikkeli on jaettu, sekä kuinka monessa katkelmassa on käännöksen yhteydessä tapahtunut tehokeinojen muutoksia. Lisäksi siihen on merkitty, kuinka montaa eri keinoa kokoamistani 29 tehokeinosta on käytetty lähtö- ja tulotekstissä.

Taulukko 2. Artikkelin 1 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyypit

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
33	5	6	-	-	13	11

Tehokeinojen muutoksia (poistoja, lisäyksiä tai muita muutoksia) on todella vähän, yhteensä viidessä katkelmassa. Kaikki muutoksista ovat poistoja. Lisäksi yhdestä ja samasta lähtötekstin katkelmasta on käännöksessä poistettu kaksi tehokeinoa, jolloin poistoja on lukumääräisesti yhteensä kuusi.

Poistot eivät ole tapahtuneet systemaattisesti tietyn tyyppisten tehokeinojen kohdalla, vaan käännöksestä on poistettu yksi värittävä ilmaisu, kategorisointi, ääri-ilmaisu, arvottava ilmaus, kirjoittajan huomautus ja tekstimuotoilun keino. Poistot ovat melko huomaamattomia eivätkä aiheuta suuria muutoksia lähtö- ja tulotekstin vertailussa, esimerkiksi värittävän ilmaisun poisto:

Ia. Впрочем, Елена Низиенко уже обмолвилась, что все упирается в «готовность школ».

Ib. Jelena Nizijenko tunnustikin että kaikki riippuu "koulun omasta valmiudesta".

[Jelena Nizijenko jo **lipsauttikin** – –]

Lähtöteksti antaa ymmärtää, että Nizijenkon paljastamaa seikkaa ei ollut tarkoitettu yleiseen tietoon ja että paljastus oli tahaton. Tulotekstissä käytetty verbi *tunnustaa* viittaa puolestaan pikemmin harkittuun ja omaehtoiseen paljastamiseen. Lähtötekstin verbimuoto tuo virkkeeseen komiikkaa ja dynamiikkaa: virkamiehen ”möläytys” ennakoii artikkelissa muitakin epäkohtia.

Esimerkissä 2 poisto kohdistuu kirjoittajan vaikenemista kuvaaviin kolmeen pisteeseen, joiden käyttö kuuluu tekstimuotoilun keinojen kategoriaan. Toinen saman virkkeen poisto kohdistuu arvottavaan ilmaukseen:

2a. Поэтому надежды на то, что в министерстве **вдруг** начнут слушать не только тех, кто за, но и тех, кто против, невелики...

2b. Toiveet siitä, että ministeriössä alettaisiin kuulla uuden opetusstandardin kannattajien lisäksi myös vastustajien ajatuksia, ovat vähäiset.

[Siksi toiveet siitä, että ministeriössä alettaisiin **yhtäkkiä** kuulla – – ovat vähäiset...]

Yhtäkkiä-sanon käytöllä kirjoittaja ilmaisee, että opetusstandardin vastustajien mielipiteiden huomioiminen ministeriössä olisi yllättävää. Sana vahvistaa virkkeen ilmaisuvoimaisuutta ja luo kuvaa vahvasta epäilyksestä. Kolmen pisteen käyttö vaikenemisen merkiksi tukee epäilyksen vaikutelmaa. Häivyttämällä äänensä kirjoittaja jättää asian tavallaan avoimeksi pohdinnaksi.

Yksittäiset poistot koskevat myös lähtötekstin ääri-ilmaisua ja kategorisointia:

3a. Александр Абрамов полагает, что **все это** — личная инициатива Александра Кондакова, в издательстве которого уже, возможно, готовы новые учебники.

3b. Aleksandr Abramov olettaa, että kyse on Aleksandr Kondakovin, jonka kustantamossa on mahdollisesti jo kirjat valmiina, henkilökohtaisesta hankkeesta.

[Aleksandr Abramov olettaa, että **kaikki tämä** on Aleksandr Kondakovin henkilökohtaista hanketta – –]

4a. Впрочем, формально оно идет уже минимум полгода — по утверждению **самого Кондакова**, новые стандарты везде встречают полную поддержку.

4b. Muodollisesti sitä on sovellettu jo puolen vuoden ajan, ja Kondakovin mukaan uusi opetussuunnitelma on saanut kaikkialla täyden tuen.

[– – ja itsensä Kondakovin mukaan – –/– – ja Kondakov itse vahvistaa, että – –]

Tarkoista käännöksistä näkyy, että poistetut tehokeinot voisivat esiintyä käännöksessäkin ilman, että ne kuulostaisivat suomenkielisessä tekstissä kankealta tai muuten erikoiselta. Toisaalta erityisesti esimerkissä 3a lihavoidun ilmauksen retorinen teho ei ole kovin vahva. *Все*-sana (suom. *kaikki*) viittaa tekstissä aiemmin kerrottuihin opetussuunnitelman uudistuksiin liittyviin seikkoihin ja toimii siten myös yhteenvetona, ei pelkästään mustavalkoistavana ääri-ilmaisuna. *Все*-sana istuu tekstiin osana sujuvaa virkerakennetta, eikä lukija, joka ei tietoisesti tarkastele tekstiä sen

vaikuttavuuden kannalta, todennäköisesti kiinnittäisi siihen huomiota. Näin on erittäin todennäköisesti käynyt käännöstä laadittaessakin.

Esimerkissä 4a sen sijaan pronomini *cam* (suom. *itse*; katkelmassa taivutetussa muodossa *camozo*) korostaa sitä, että Kondakov itse on todennut opetussuunnitelman saaman hyväksynnän. Samalla se herättää ajatuksen, että muut eivät välttämättä ole hänen kanssaan samaa mieltä asiasta. Esimerkiksi käänнос *ja Kondakovin itsensä mukaan* tai *ja itsensä Kondakovin mukaan* terävöittäisi sitä mahdollista ajatusta, että Kondakov saattaakin seistä yksin sanojensa takana.

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukossa 3 näkyvät lähtö- ja tulotekstissä eniten käytetyt tehokeinot kustakin kategoriasta.

Taulukko 3. Artikkelin 1 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot

	Tunteisiin vetoaminen	Mielikuvien luominen			Kirjoittajan asenteet		Kieli-muodot
	Väritävä ilmaisu	Ääri-ilmaisu	Sitaatti	Kontras-tointi	Arvotus	Ironia	Tekstimuotoilu
LT	11	5	4	3	6	2	2
TT	10	4	4	3	5	2	1

Suurin osa artikkelin lähtö- ja tulokielisissä versioissa käytetyistä tehokeinoista on värittäviä ilmaisuja, mikä on varsin tyypillistä tutkimilleni artikkeleille. Samalla ne ovat ainoa tässä artikkelissa käytetty keino tunteisiin vetoavien tehokeinojen kategoriasta, eli paradokseja, meretoriikkaa ja sanaleikkejä ei esiinny lainkaan.

Artikkelin värittävät ilmaisut vetoavat lukijaan eri tavoin. Toiset ovat jo itsessään voimakkaan latautuneita ja tuntuvat pyrkivän aikaansaamaan lukijassa juuri tietynlaisen reaktion. Seuraavassa esimerkissä sanan *vihjata* käyttö synnyttää lukijassa suuttumuksen: siitä, miten tulokset voidaan saavuttaa, ei ole pienintäkään aavistusta. Latausta voimistaa ääri-ilmaisun käyttö.

*5a. При этом «планка» поднята достаточно высоко, но **нет ни намека** на то, как можно достичь подобных результатов.*

*5b. Samalla "rima" on nostettu riittävän korkealle, mutta **sanallakaan ei vihjata**, miten vastaavat tulokset voidaan saavuttaa.*

Toiset värittävät ilmaisut eivät niinkään sisällä suoraa viitettä halutusta tunnereaktiosta mutta kiinnittävät kyllä lukijan huomion ja jättävät sijaa tämän omille johtopäätöksille:

6a. И по стандарту в 10—11-х классах останется четыре обязательных предмета — физкультура, ОБЖ, **загадочный** «индивидуальный проект» и новый курс «Россия в мире», — —

6b. Uuden koulutusstandardin mukaan 10–11-luokkalaisille jää neljä pakollista ainetta: liikunta, kansanterveys ja turvallisuus, **salaperäinen** "henkilökohtainen projekti" sekä uusi kurssi "Venäjä maailmassa", — —

7a. По другой версии, проект заказали **неведомые враги**, стремящиеся любыми путями предотвратить модернизацию российской экономики.

7b. Toisen version mukaan projektin ovat tilanneet **tuntemattomat viholliset**, joiden tarkoituksena on keinolla millä hyvänsä estää Venäjän talouden modernisaatioprosessi.

Värittävillä ilmaisuilla voidaan siis luoda haluttuja mielleyhtymiä ja toisaalta herätellä lukijaa. Värittävällä ilmaisulla lukijalle voidaan antaa viitteitä siitä, että asiassa on jotain hämärää tai poikkeuksellista, ilman että tätä tarvitsee erityisesti sanoa tai perustella.

Seuraavaksi eniten lähtötekstissä käytetään kirjoittajan asenteiden paljastamisen kategoriaan kuuluvia arvottavia ilmauksia. Ne ovat kaikki yksittäisiä pieniä sanoja kuten *yhtäkkiä*, *luonnollisesti*, *tärkein kysymys*. Niitä on lähtötekstissä kuusi ja tulotekstissä viisi kappaletta. Poisto on esitelty esimerkissä 2. Kirjoittajan asenteet näkyvät myös kahdessa ironisessa ilmauksessa, joista molemmat on välitetty samanmuotoisina käännökseen. Molemmissa ironia syntyy asiasisällön ja nokkelan ilmaisun kokonaisuudesta, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa arvuutellaan, minkä vuoksi uusi ja puutteellinen koulutusstandardi on keksitty:

8a. Многие, впрочем, полагают, что стандарт для воспитания полуграмотных патриотов заказала «Единая Россия» в надежде получить «идеальный» электорат.

8b. Monet olettavatkin, että puolisivistyneiden isänmaanystävien koulutusstandardin tilasi Vladimir Putinin johtama Yhtenäinen Venäjä -puolue toiveenaan kasvattaa itselleen ihanteellinen äänestäjäkunta.

Mielikuvien luomiseen käytettäviä tehokeinoja käytetään lähtötekstissä varioiden. Eniten käytettyjen ääri-ilmaisujen, sitaattien ja kontrastoinnin lisäksi kerran esiintyvät sanallinen määrällistäminen, lista, metaforinen ilmaus, kategorisointi ja uudelleenkontekstualisointi. Käännöksessä poistoja on tapahtunut näistä vain ääri-ilmaisun käytössä ja kategorisoinnissa.

Artikkelin ääri-ilmaisut ovat tyypillisiä mustavalkoistavia ilmauksia, jotka eivät jätä sijaa vaihtoehtoisille ajatuksille. Ne napakoittavat tekstiä ja tekevät ilmaisusta selkeää ja yksiselitteistä – ja samalla luovat yksinkertaistavuudessaan ironista tunnelmaa:

9a. По другой версии, проект заказали неведомые враги, стремящиеся любыми путями предотвратить модернизацию российской экономики.

9b. Toisen version mukaan projektin ovat tilanneet tuntemattomat viholliset, joiden tarkoituksena on keinolla millä hyvänsä estää Venäjän talouden modernisaatioprosessi.

10a. – – по утверждению самого Кондакова, новые стандарты везде встречают полную поддержку.

10b. – – Kondakovin mukaan uusi opetussuunnitelma on saanut kaikkialla täyden tuen.

Sitaatit konkretisoivat tekstiä ja informoivat uudistushankkeen toimijoiden näkemyksistä ja uudistuksen todellisesta sisällöstä:

11a. «Для любого государства воспитание гражданина и патриота своей страны важнее математики и физики», — утверждает разработчик проекта, генеральный директор издательства «Просвещение» Александр Кондаков.

11b. "Jokaiselle valtiolle on kansalaisen ja isänmaallisuuden kasvattaminen tärkeämpää kuin matematiikka ja fysiikka", vahvistaa projektin kehittäjä, valtiollisen Prosveshchenye-kustantamon toimitusjohtaja Aleksandr Kondakov.

12a. – – в 10—11-х классах останется четыре обязательных предмета — — — и новый курс «Россия в мире», который должен сформировать у школьника «взгляд на мир глазами гражданина России с точки зрения ее национальных интересов».

12b. – – 10–11-luokkalaisille jää neljä pakollista ainetta: – – sekä uusi kurssi "Venäjä maailmassa", jonka tarkoituksena on muodostaa koululaisille "näkökulma maailmaan Venäjän kansalaisen silmin perustuen kansallisiin intresseihin".

Koska sitaatit ovat pitkiä ja informaatiopitoisia, ne voisi tässä artikkelissa sijoittaa mahdollisesti myös faktatietokategoriaan auktoriteettiin vetoamisena: ne toimivat vahvistuksena esitettävälle asialle, eikä kirjoittajalla ole ollut mahdollisuutta vääristellä tai muokata niitä. Artikkelin sitaateissa keskeistä on kuitenkin niiden konteksti. Esimerkkisitaatit ovat sisällöltään varsin yleviä, mutta kirjoittajan kyseenalaistava näkökulma ja sitaatteja ympäröivä teksti tekevätkin niistä huvittavan

kuuloisia ja korkealentoisia. Tekstiin on valittu uudistushankkeen kannattajilta juuri sellaisia sitaatteja, jotka saattavat koko hankkeen naurettavaan valoon. Artikkelissa on myös yksi sitaatti hankkeen vastustajalta, ja sen sisältö ei ole paisutteleva tai ylevä vaan vakavamielinen ja koruton:

13a. «Главные вопросы, связанные с образованием, — это кто и чему будет учить. Новые стандарты на них не отвечают и, по сути, превращаются в бессмыслицу, — говорит член-корреспондент РАО Александр Абрамов. — А стандарт для старшей школы, который приведет к тому, что уровень образования выпускников резко снизится, — опасная бессмыслица. В результате его внедрения мы получим поколение полуграмотных людей, а это национальная катастрофа»...

13b. "Koulutuksen tärkeimmät kysymykset ovat, kuka opettaa ja mihin. Uudet standardit eivät vastaa näihin kysymyksiin ja ovat itse asiassa järjettömiä", sanoo Venäjän tekijänoikeusyhdistyksen (RAO) kirjeenvaihtajajäsen Aleksandr Abramov. "Yläluokkalaisten standardi, joka johtaa siihen että koulunsa päättävien koulutuksen taso laskee jyrkästi, on järjetön ja vaarallinen uudistus. Sen soveltamisen tuloksena saamme puolisivistyneiden ihmisten sukupolven, ja se on kansallinen katastrofi..."

Sitaattien retorinen teho perustuu siis enemmän niiden esittämisyyhteyteen kuin niiden faktuaaliseen sisältöön, minkä vuoksi katson ne mielikuvien luomisen kategoriaan kuuluviksi. Kirjoittaja käyttää niitä ensisijaisesti terävöittämään asiantilaa. Näin ollen faktatiedon esittämisen kategoriaan kuuluvista keinoista (auktoriteetilla vahvistaminen, tuntemattoman henkilön nimeäminen, numeerinen määrällistäminen) ei artikkelissa ole käytetty yhtäkään.

Myöskään suostuttelun keinoja (retorinen kysymys, puhuttelu, suora vakuuttelu, vasta-argumenttiin varautuminen, etäännyttäminen omista intresseistä) ei käytetä artikkelissa lainkaan.

4.3. Artikkel 2: Самый честный судья в России – по якутской борьбе хапсагай

Olga Romanovan artikkeli *Samyi tšestnyi sudja v Rossii – po jakutskoi borbe hapsagai* julkaistiin Novaja Gazetassa 17.8.2011. Taskukirjasarjan 12. numerossa ilmestyneen suomennoksen *Vyšinskin nimikkopalkinto* on laatinut Novaja Gazetan toimitus.

Artikkelissa kirjoittaja kommentoi venäläistä oikeuskäytäntöä ja pohtii, ketkä sen edustajat ansaitisivat mielettömien tekojen kilpailussa pääpalkinnon, tuomarinoikeuksien poistamisen. Palkinnon hän perustaa tuomari Andrei Vyšinskin kunniaksi. Artikkelisuomennoksen alaviitteen

mukaan Vyšinski oli ”Neuvostoliiton pääsyyttäjä ja varaoikeusministeri muun muassa Stalinin 1930-luvulla toimeenpanemissa näytösoikeudenkäynneissä”.

Muutokset

Taulukko 4 kuvaa katkelmien lukumäärät, muutokset ja käytetyt keinot lähtö- ja tuloteksteissä.

Taulukko 4. Artikkelin 2 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyyppit

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
35	10	7	5	1	17	16

Taulukosta näkyy, että muutoksia on tapahtunut useassa katkelmassa suhteessa katkelmien kokonaismäärään. Mielenkiintoinen seikka toisiin analysoimiini artikkeleihin verrattuna on, että lisäyksiä on lähes yhtä monta kuin poistoja. Poistoista kaksi kohdistuu värittäviin ilmaisuihin, yksi arvottavaan ilmaukseen, yksi sanontaan, yksi metaforiseen ilmaukseen, yksi retoriseen kysymykseen ja yksi interjektioon.

Sanontojen ja metaforisten ilmausten poistoille voi ennakoida varsin hyväksyttäviä ja ymmärrettäviä syitä. Ne ovat usein kielikohtaisia aineksia, joille ei aina ole tulokielessä samankaltaista ilmaisuvoimaista vastinetta. Tällainen on myös artikkelin sanonta. Sitä edeltävässä tekstissä kirjoittaja kertoo suunnittelemastaan palkinnosta ja siitä, mitä siihen tulisi liittää:

*14a. Безусловно, с приложением всех необходимых документов, полученных законным путем, — так, чтобы деяния призеров можно было доказать в публичном процессе и приговорить хотя бы к всеобщему презрению. Мне, как частному лицу, никто не позволит никуда обращаться, ни в какую коллегия — **нос не дорос** у граждан на такие вольности, так что придется изыскивать другие механизмы, — —*

14b. Siihen liitetään tietysti kaikki tarvittavat laillisin keinoin hankitut asiakirjat, jotta palkittujen teot voidaan todistaa julkisessa oikeudenkäynnissä ja rangaista edes yleisellä halveksunnalla. Yksityishenkilönä en ole oikeutettu kääntymään minkään instanssin tai kollegion puoleen: kansalaisille ei sallita moisia tempauksia, joten joudun etsimään muita keinoja, — —

Lähtötekstin käyttämä sointuva ilmaus *нос не дорос* tarkoittaa kirjaimellisesti *nenä ei ole kasvanut [riittävästi; johonkin asti]*: kirjaimellisesti lähtöteksti siis kuuluisi *kansalaisten nenä ei ole kasvanut sellaisiin tempauksiin*. Ilmaus viittaa tavallisesti henkilön kokemattomuuteen, ”keltanokkaisuuteen”. Tässä tapauksessa sanonnalla kuitenkin tarkoitetaan pikemminkin sitä, että

tavallisella kansalaisella ei ole paljonkaan välineitä saattaa epäoikeudenmukaisesti toimivia virkamiehiä vastuuseen teoistaan. Siksi käännöksessä käytetty muotoilu *kansalaisille ei sallita moisia tempauksia* sisältää lähtötekstin ajatukseen sopivan latauksen, joka paikkaa hyvin poistettua sanontaa ja tekee poistosta melko huomaamattoman. Kyseessä ei kuitenkaan ole tehokeinon muutos vaan nimenomaan poisto, koska *moisia tempauksia* on käännös lähtötekstin värittävästä ilmaisusta *такие вольности* eikä siis suoranaisesti sanonnan korvaamiseksi valittu ilmaus.

Poistettu metaforinen ilmaus olisi sen sijaan käyttökelpoinen sellaisenaan suomennettuna, mutta käännöksessä käytetään sen tilalla neutraalia muotoilua:

*15a. Поэтому всё, что могут сделать обычные граждане, — так это **вооружиться документами, материалами дела, протоколами** и называть мерзавцев — мерзавцами.*

*15b. Niinpä tavallisten kansalaisten ainoa mahdollisuus on **koota oikeusjutun asiakirjat, aineisto ja pöytäkirjat** ja kertoa, että lurjukset ovat lurjuksia.*

Lähtötekstin verbi *вооружиться* tarkoittaa aseistautumista, varustautumista. Lähtötekstin mukaan tavallisen kansalaisen ainoa mahdollisuus on varustautua asiakirjoilla, joiden avulla hän voi tarvittaessa osoittaa tarvittavat faktat ja asian oikeudellisessa käsittelyssä tapahtuneet vääryydet. Verbi tekee lähtötekstikatkelmasta dynaamisen, kun käännös jää sävyltään melko latteaksi.

Artikkelista käännöksessä poistetut kaksi värittävää ilmaisua ovat melko pienimuotoisia ja huomaamattomia tekstikokonaisuudessa, esimerkiksi:

*16a. Пристаю к добрым людям — за советами и помощью для **придания необходимой помпы** Главной Судейской Премии.*

16b. Ahdistelen ihmiskumppaneitani saadakseni neuvoja ja apua, jotta Kaikkein Tärkein Tuomaripalkinto muodostuisi riittävän suureksi mediatapaukseksi.

Lähtötekstissä käytetty värikäs sana *помпа* merkitsee juhlavuutta, loistokkuutta, prameutta. Sanalle ei voi osoittaa käännöksestä suoraa vastinetta, koska virkkeen sujuva suomentaminen lähtötekstin muotoisena on kielille tyypillisten rakenteiden erojen vuoksi mahdotonta. Palkinnon ”prameus” ja ”suurenmoisuus” ohitetaan käännöksessä puhumalla *riittävän suuresta tapauksesta*. Poisto ei tekstien vertailussa nouse merkittäväksi.

Käännöksestä poistettu interjektio on mielenkiintoinen yksittäistapaus lähtötekstissäkin. Siinä se tekee voimakkaasti näkyväksi kirjoittajaa ja tämän ”puheen” sävyä. Interjektio saa aikaan vahvan vaikutelman, että kirjoittaja pitää kertomaansa ”mehukkaana” ja siksi kertomisen arvoisena asiana:

17a. Вот на днях прислали из Краснодарского края прелюбопытный материал — ой-ой, неприличный, будем проверять, если подтвердится, надо будет отдельную эротическую секцию учредить и присуждать в закрытом режиме, чтобы дети не увидели.

17b. Aivan hiljattain sain Krasnodarin aluepiiristä erittäin kiintoisaa – ja vallan säädytöntä – aineistoa, mikä vaatii tarkistamista, mutta jos se osoittautuu todeksi, pitää perustaa erityinen erotiikkaosasto ja jakaa palkinnot suljetuin ovin, jotteivät lapset vain näkisi.

[Aivan hiljattain sain Krasnodarin aluepiiristä erittäin kiintoisaa aineistoa – oi oi, säädytöntä, tulemme tarkistamaan sen, – –]

Lähtötekstikatkelmassa esitetty interjektio on ainoa laatuaan, mutta se on mieleenpainuva. Käännöksessäkin vastaavan interjektion käyttö voisi toimia samalla tavalla ja synnyttää ”mehukkaan” ja koomisen tunnelman. Toisaalta katkelman loppuosuus, jossa puhutaan suljetun erotiikkaosaston perustamisesta ja lasten viattomien silmien suojelusta, luo myös osaltaan koomista vaikutelmaa yhtä vahvana lähtö- ja tulotekstissä, joten tunnelma ei ole yksin interjektion varassa. Kielen rakennevaatimukset eivät kuitenkaan estäisi interjektion käyttöä, ja tyyllillisestikin se sopisi tekstiin (artikkelissa käytetään toistuvasti puhekielisiä ilmauksia), joten varsinaista syytä sen poistamiselle on vaikea osoittaa.

Toinen lähtötekstissä esitettävistä retorisisista kysymyksistä on muotoiltu käännöksessä epäsuoraksi kysymykseksi. Lähtötekstissäkin sitä edeltää johdantolause, mutta välimerkkien käytön avulla se on nostettu lukijalle kohdistetuksi suoraksi kysymykseksi:

18a. Впору думать — не учредить ли премию за вынесение грамотных и обоснованных приговоров?

18b. On korkea aika pohtia, pitäisikö säätää palkinto ammattitaitoisten ja perusteltujen tuomioiden tekemisestä.

Lähtötekstin kysymys sisältää lisäksi suostuttelua: tarkasti käännettynä kysymys kuuluisi: *eikö pitäisi säätää palkinto – –?* Kysymyksen muotoilu ja *eikö*-sanalla aloittaminen välittävät voimakkaasti tietoa oletetusta vastauksesta ja heijastavat selkeästi kirjoittajan asennoitumista ja

ironista suhtautumista. Neutraalimmasta muotoilusta huolimatta ironia kuitenkin välittyy toki käännokestäkin.

Viidestä lisäyksestä peräti kolme on me-retoriikan lisäyksiä. Ensimmäisellä niistä luodaan yhteisyyden vaikutelmaa koko Venäjän kansalaisten välille (me ja muut -retoriikka):

*19a. Думаю, что бесспорные лидеры очевидны уже сейчас: Ольга Егорова, Елена Сташина и судья Данилкин — **вся страна и весь мир** уже могли по достоинству оценить их вклад в продолжение дела т. Вышинского.*

*19b. Ehdoton kärkijoukko on selvä jo nyt: Olga Jegorova, Jelena Stašina ja Viktor Danilkin. **Koko maamme ja koko maailma** ovat voineet perustellusti jo arvioida korkeaksi heidän panoksensa toveri Vyšinskin työn jatkamisessa.*

*[— — **koko maa ja koko maailma** — —]*

Toinen me-retoriikan lisäys on sekin me ja muut -tyyppinen lisäys, mutta siinä joukko on edellistä esimerkkiä rajatumpi. Lähtötekstissä kirjoittaja puhuu pelkästään omasta näkökulmastaan käsin käyttämällä yksikön ensimmäistä persoonaa:

*20a. А на днях отличился **мой родной Люберецкий суд** — три года там расследуют нападение на сына Елены Процук — —*

*20b. Tällä viikolla kunnostautui **oma Ljubertsyn paikallisoikeutemme**: siellä on kolme vuotta tutkittu hyökkäystä Jelena Protsukin poikaa vastaan — —*

Puhuminen ”meidän omasta paikallisoikeudestamme” negatiivisessa kontekstissa sisältää ikävän viestin: paheksuttava toiminta ei ole vain jossain muualla, vaan myös ”meidän” elinpiirissämme. Me-pronominin käyttö käännoksessa ikään kuin laajentaa joukkoa, jota asia koskee, pelkästä kirjoittajasta koko paikallisväestöön. Samalla se vie muilta paikallisilta mahdollisuuden puoltaa oikeuden toimintaa, koska pronomini asettaa kirjoittajan ja paikalliset ”samaan veneeseen”.

Kolmas me-retoriikan lisäys yhdistää kirjoittajaa ja lukijaa tavallisina kansalaisina, joiden tulee pitää yhtä ja puolustautua yhdessä heitä ylempänä vaikuttavan oikeuslaitoksen epäoikeudenmukaista kohtelua vastaan:

21a. Можно надеяться на вышестоящую инстанцию, то есть Верховный суд, — —

*21b. **Voimme asettaa toivomme** ylempään oikeusasteeseen, siis korkeimpaan oikeuteen, — —*

Me-retoriikan esiintymiä on lähtötekstissä yhteensä kolme ja käännöksessä kuusi, eli lisäys on merkittävä. Lähtötekstissä esiintyvä me-retoriikka toimii yksinomaan kirjoittajaa ja lukijaa tavallisina kansalaisina yhdistävänä elementtinä, joka vahvistaa eroa tavallisen yksityishenkilön ja oikeudessa toimivien viranomaisten välillä. Kaikki me-retoriikan lisäykset vahvistavat tätä eroa entisestään. Niillä korostetaan ”meidän” eroa oikeuslaitokseen: ”me” ikään kuin katselemme hieman sivusta oikeuslaitoksen paheksuttavaa toimintaa. Monikko antaa ymmärtää, että kirjoittaja ei ole ainoa paheksuja ja epäoikeudenmukaisen oikeudenkäytön uhri, vaan ”meitä” saattaa itse asiassa olla jopa enemmän kuin oikeudessa toimivia virkamiehiä.

Yksi lisäyksistä on kirjoittajan huomautus, joka ilmenee interjektiota käsittelevässä esimerkissä 17. Saman katkelman käännöksessä kirjoittaja on ikään kuin ujuttanut varsinaisen sanoman lomaan lisäyksen, joka on erotettu pääsanomasta ajatusviivoin. Lähtötekstissä aineiston kyseenalaisuus on osa pääsanomaa:

22a. Вот на днях прислали из Краснодарского края прелюбопытный материал — ой-ой, неприличный, — —

22b. Aivan hiljattain sain Krasnodarin aluepiiristä erittäin kiintoisaa – ja vallan säädyttöntä – aineistoa, — —

Kirjoittajan ääni kuuluu käännöksen muotoilussa lähtötekstistä poikkeavalla tavalla, koska varsinainen teksti on katkaistu kesken ilmausta varten. Eroa kuitenkin tasoittaa lähtötekstissä kirjoittajan ääntä kuuluviin tuova interjektio, joka puolestaan on poistettu käännöksestä.

Viimeinen lisäys on ääri-ilmaisu, joka näkyy esimerkissä 16. Tulotekstissä tuomaripalkinnosta puhutaan superlatiivilla: *Kaikkein Tärkein Tuomaripalkinto*. Ilmaus on vahvempi kuin lähtötekstin versio, *Главная Судейская Премия*, jonka ensimmäinen sana, adjektiivi *главный*, merkitsee *tärkeintä, pää-[asiallista]*: *tärkein tuomaripalkinto, pääpalkinto*. Lisäys on ehkä melko huomaamaton, mutta ilmauksen lataus on tuntuva. Ilmaus ei jätä sijaa vastaväitteille. Ilmauksesta tekee erityisen tehokkaan isojen alkukirjainten käyttö, joka kuuluu tehokeinojaottelussani tekstimuotoilun käyttötapoihin. Ääri-ilmaisu ja tekstimuotoilu saavat tekstiä lukevan henkilön painottamaan sanoja mielessään. Ne toimivatkin erittäin hyvänä esimerkkinä tehokeinojen yhdistelymahdollisuuksista ja yhdistelmien vaikuttavuudesta.

Tehokeinon muutoksessa käännöksessä on korvattu lähtötekstin tehokeino jollakin toisella keinolla. Tässä artikkelissa muutos koskee lähtötekstin ääri-ilmaisuja, joka on käännöksessä korvattu osittain

arvottavalla ilmauksella *edes*. Muutos ei ole ”puhdas”: myös käännöksessä esiintyy ääri-ilmaisu, mutta se ei yksinään ole yhtä vahva kuin lähtökielinen ääri-ilmaisu:

23a. – – *однако отмена неправосудных решений (если повезет) вовсе не означает автоматического наказания судьи, который их выносил, а уж судье-докладчику в судебной коллегии или в надзорной группе так и **вовсе никогда ничего не будет.***

23b. – – *mutta väärrien tuomioiden kumoaminen (siis jos on tuuria) ei suinkaan merkitse, että väärän tuomion langettanutta tuomaria automaattisesti rangaistaisiin; tuomarikollegiossa tai valvontaryhmässä esittelyn hoitaneelle tuomarille taas **ei koskaan anneta edes huomautusta.***

Lähtötekstin ääri-ilmaisu on tavallaan kolminkertainen: se sisältää kolminkertaisen kiellon koostumalla osista *ei koskaan*, *ei mitään* ja *ei tule* (tässä paremmin: *ei seuraa*). Osien yhteisvaikutus on varsin vahva – tarkemmin suomennos kuuluisi: *esittelyn hoitaneelle tuomarille ei koskaan koidu minkäänlaisia seuraamuksia*. Suomeksi tällainen suomennos olisikin varmaan voimakkain vaihtoehto, jos käännökseen ei haluttaisi tehdä minkäänlaisia lisäyksiä tai tuntuvia muutoksia. Tämän sijaan suomennoksessa sanomaa on kuitenkin muokattu lisäämällä siihen konkreettinen *huomautus*-sana. Sitä edeltävä *edes*-sana sisältää ajatuksen, että huomautus (jos sellaisia annettaisiin) olisi varsin pieni rangaistus.

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukkoon 5 on merkitty artikkelin lähtö- ja tulokielisissä versioissa eniten käytetyt tehokeinot.

Taulukko 5. Artikkelin 2 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot

	Tunteisiin vetoaminen		Mielikuvien luominen		Suostut- telu	Kirjoittajan asenteet		Kieli- muodot
	Värittävä ilmaisu	Me- retoriikka	Ääri- ilmaisu	Sanonta	Retorinen kysymys	Arvotus	Ironia	Teksti- muotoilu
LT	15	3	5	4	2	7	10	1
TT	13	6	6	3	1	7	10	1

Kuten monessa muussakin tutkimusaineistoni artikkelissa, värittävät ilmaisut (lähtötekstissä viisitoista, tulotekstissä kolmetoista kappaletta) ovat tässäkin artikkelissa käytetyin tehokeino. Kirjoittajan asenteiden paljastamisen kategoriaan kuuluvat ironia ja arvottavat ilmaukset ovat kuitenkin myös paljon käytettyjä: ironisia ilmauksia on kymmenen ja arvotuksia seitsemän.

Värittävien ilmaisujen lisäksi tunteisiin vetoamisen kategoriasta artikkelissa, erityisesti tulotekstissä, on käytetty me-retoriikkaa, jota on käsitelty aiemmin lisäysten yhteydessä. Paradokseja on lähtötekstissä viisi, joista kaikki on välitetty käännökseen.

Mielikuvien luomisen keinoista ääri-ilmaisut ovat eniten käytettyjä. Niitä on lähtötekstissä viisi ja tulotekstissä kuusi (lisäys on käsitelty esimerkissä 16). Artikkelin ääri-ilmaisuille on tyypillistä, että ne tuovat tekstiin teatraalista tunnelmaa ja liioittelevat asioita. Käytetyt ilmaisut tuntuvat nojaavan ennemmin kirjoittajan omiin kokemuksiin kuin objektiivisiin arvioihin, esimerkiksi:

24a. Мне, как частному лицу, никто не позволит никуда обращаться, ни в какую коллегию — —

24b. Yksityishenkilönä en ole oikeutettu kääntymään minkään instanssin tai kollegion puoleen — —

Hyvä esimerkki artikkelille tyypillisistä ääri-ilmaisuista on myös esimerkissä 19, jossa katkelmaa on tarkasteltu me-retoriikan näkökulmasta. Ilmaus *вся страна и весь мир, koko maamme ja koko maailma* on teatraalinen ja varsin paisutteleva ääri-ilmaisu.

Artikkelissa esiintyy myös melko paljon sanontoja – lähtötekstissä neljä, tulotekstissä kolme. Tyyliltään lähellä sanontoja olevia metaforisia ilmauksia on lähtötekstissä kolme, joista yksi on jäänyt käännöksestä pois. Poistot on esitelty esimerkeissä 14 ja 15.

Artikkeli tarjoaa mahdollisuuden selventää sanonnan ja metaforan eroa jaottelussani. Sanonnat tuovat tekstiin ilmettä ja ovat usein lukijalle tuttuja ilmauksia, jotka sisältävät tietyn tunnelatauksen. Niitä ei pidä tulkita kirjaimellisesti, minkä vuoksi niiden merkitys tai lataus voi joskus jäädä epäselväksikin:

25a. Мой личный объект возжеления насчет лишения статуса, судья Олег Гайдар, с премией перебьется — не потому, что исправился, а потому, что постараюсь не путать личную шерсть с государственной, это моя добыча.

25b. Itse himoitsen eniten tuomarinoikeuksien peruuttamista Oleg Gaidarilta, mutta hän selviää ilman palkintoakin: ei siksi että olisi parantanut tapansa, vaan koska yritän olla sekoittamatta omia ja valtion höyheniä. Hän on minun oma saaliini.

Esimerkkiä 26 edeltävässä artikkelin osassa puhutaan tuomari Jelena Rotanovan työssään tekemistä laiminlyönneistä, joista huolimatta Rotanova sai ylennyksen. Tavallinen ihminen ei kuitenkaan voi tällaiselle asialle mitään:

*26a. И обычным гражданам сделать с этим ничего нельзя — мы лишены на то прав. Здесь, как говорится, **взятки гладки**.*

Lihavoitu sanonta *взятки гладки* (sananomukaisesti *lahjukset ovat sileät*) tarkoittaa, että ihminen on hoitanut asiansa niin, ettei häntä voi vetää asiasta minkäänlaiseen vastuuseen. Vastaavan kohdan suomennokseen on myös haettu sanonta. Valittu ilmaus ei kuitenkaan oikein toimi kontekstissa vaan jää käsittämättömäksi:

*26b. Emmekä me tavalliset kansalaiset mahda tälle mitään, meillä ei ole oikeutta siihen. Heidän osaltaan niin sanotusti **tyhjästä on paha nyhjäistä**.*

Sanonnat toimivat osana virkettä ja kuljettavat tekstisisältöä eteenpäin ja samalla luovat uutta sisältöä. Metaforiset ilmaukset taas luonnehtivat ilmiöitä toisin sanoin. Kirjoittaja voi periaatteessa vapaasti valita, millaisia mielikuvia hän haluaa liittää kuvattuihin ilmiöihin ja millaisilla ilmauksilla hän herättää nämä mielikuvat – metaforisen ilmauksen ei tarvitse välttämättä olla yleisesti tunnettu.

Esimerkin 27 lähtökielinen ilmaus, *врать как сивый мерин*, tarkasti käännettynä *valehdella kuin harmaa ruuna*, on venäjän kielessä tavallinen ilmaus ja tarkoittaa emävalheiden kertomista:

*27a. Довольно случайно заинтересовалась я тут деятельностью судьи Мосгорсуда Елены Ротановой — она была у нас докладчиком на последнем (по времени, а не вообще) процессе и врала с трибуны по обстоятельствам дела **как сивый мерин** — —*

Tutun vertauksen avulla terävöitetään ilmiötä. Käännökseenkin on jälleen haettu vertaus, joka on kuitenkin luonteeltaan vieraannuttava, ei-tunnettu ilmaus:

*27b. Kiinnostuin tässä vähän sattumalta Moskovan kaupunginoikeuden tuomarin Jelena Rotanovan toiminnasta. Hän oli esittelijänä viimeisessä (ajallisesti, ei ylipäätään) oikeudenkäynnissämme ja valehteli puhujanpöytästä **kuin ruskea kettu**.*

Esimerkissä 28 käytetään metaforista ilmausta kuvaamaan kirjoittajan ja hänen puhuttelemiensa ihmisten välistä suhdetta:

*28a. Спросила своих многочисленных **братьев и сестер по оружию** —, не сталкивались ли они с этим явлением.*

28b. Kysyin monilukuisilta **aseveljiltäni ja -sisariltani** – –, ovatko he törmänneet tällaiseen ilmiöön.

Metaforiset ilmaukset eivät siis sinänsä kuljeta tekstiä eteenpäin, vaan niitä käytetään ilmentämään tapahtumien ja toimijoiden luonteita puhumalla niistä kuvaannollisesti. Tässä artikkelissa ei esiinny varsinaisia kokonaisia metaforia, jotka muodostaisivat yhden kokonaisen virkkeen.

Kirjoittajan asenteiden paljastamisen kategoriasta artikkelin käytetyimmät keinot ovat ironia (kymmenen ilmausta sekä lähtö- että tulotekstissä) ja arvottava ilmaus (seitsemän ilmausta sekä lähtö- että tulotekstissä). Artikkelin ironisille ilmauksille on tyypillistä niiden rakentuminen käytännössä yhden sanan tai fraasin varaan. Tämä sana on tavallisesti perusmerkitykseltään positiivinen, mutta artikkelissa sitä käytetään nimenomaan päinvastaisessa merkityksessä, kuten ironian perimmäiseen olemukseen kuuluu:

29a. В этом году **впечатлили** судьи одного из районов Тульской области, присудившие три года по «хулиганке» человеку, получившему по голове бутылкой водки: когда подсудимый упал, у него «созрел преступный умысел» захватить обидчику кулаком по носу.

29b. Tänä vuonna **ovat tehneet vaikutuksen** Tulan alueen yhden piirin tuomarit, jotka tuomitsivat huliganismista kolmeksi vuodeksi vankeuteen henkilön, jota oli lyöty votkapullolla päähän: kun syytetty kaatui, hänessä ”kypsyi rikollinen suunnitelma” lyödä loukkaajaansa nyrkillä nenään.

Esimerkissä 30 kirjoittaja esittelee keksimänsä tuomaripalkinnon ehdokkaat ja perustelee heidän valintaansa:

30a. Думаю, что бесспорные лидеры очевидны уже сейчас: Ольга Егорова, Елена Сташина и судья Данилкин — вся страна и весь мир уже могли по достоинству оценить их **вклад** в продолжение дела т. Вышинского.

30b. Ehdoton kärkijoukko on selvä jo nyt: Olga Jegorova, Jelena Stašina ja Viktor Danilkin. Koko maamme ja koko maailma ovat voineet perustellusti jo arvioida korkeaksi heidän **panoksensa** toveri Vyšinskin työn jatkamisessa.

Artikkelin arvottavat ilmaukset ovat tyypillisiä pikkusanoja, joilla kirjoittaja ilmentää omaa suhtautumistaan mutta myös säätelee lukijan suhtautumista ja varmuusastetta. Kuitenkin valtaosa artikkelin arvottavista ilmauksista tuo selkeästi yksinomaan kirjoittajan asenteita esille. Esimerkissä 31 kirjoittaja kertoo, että palkinnon voi saada myös pääkaupungin ulkopuolella toimiva henkilö:

31a. *И не хочется ограничиваться Москвой, **разумеется**, — хотя столица, безусловно, в деле судейских пакостей лидирует, спасибо главе Мосгорсуда О. Егоровой.*

31b. *En **tietenkään** halua rajoittaa vain Moskovaan, vaikka pääkaupunki johtaa kilpailua tuomarien törkeyksissä **kiistattomasti**, kiitos Moskovan kaupunginoikeuden tuomarin Olga Jegorovan.*

Kielimuotojen kategoriasta artikkelissa esiintyy yksi tekstimuotoilun keino, joka koskee esimerkissä 16 esiintyvää tuomaripalkintoa. Tekstissä mainittua palkintoa ei todellisuudessa ole olemassa, vaan kirjoittaja on keksinyt oman palkinnon, jonka hän haluaisi jakaa oikeudessa työskenteleville virkamiehille epäoikeudenmukaisten tuomioiden antamisesta. Hän on nimennyt palkinnon Vyšnskin palkinnoksi (*Премия Вышинского*). Tekstuaalisten tehokeinojen kannalta kiinnostava on hänen tapansa luonnehtia palkintoa: hän puhuu siitä *Kaikkein Tärkeimpänä Tuomaripalkintona* (*Главная Судейская Премия*). Kirjoitetussa muodossa käytetään siis isoja alkukirjaimia korostamaan näennäisen palkinnon painoarvoa. Muotoilu saa lukijan painottamaan korostettuja sanoja, kun tämä lukee tekstiä mielessään. Efekti on varsin tehokas.

Suostuttelun keinot ovat artikkelissa vähäiset. Lähtötekstissä on kaksi retorista kysymystä, tulotekstissä yksi. Poisto on esitelty esimerkissä 18. Faktatietoja ei ole käytetty tekstin tehostamiseksi ollenkaan.

4.4. Artikkelin 3: Кормило власти

Artikkelin alkukielisen version *Kormilo vlasti* on kirjoittanut Nina Petljanova. Se julkaistiin Venäjällä Novaja Gazetassa 1.9.2011. Tarja Jalovaaran laatima suomennos, *Pulpettiruoka ei maistu*, ilmestyi 12. taskukirjassa.

Artikkelissa kerrotaan Venäjällä tapahtuneesta kouluruokailu-uudistuksesta, jossa kouluruokailun järjestäminen päättyi kilpailun kautta pääministerin tutulle ravintoloitsijalle. Epäilyttävän oloinen uudistus johti ruoan tason heikkenemiseen ja hinnan nousemiseen sekä koululaisten vanhempien tyytymättömyyteen.

Taskukirjan käännös ei käsitä aivan koko lähtötekstiä, vaan jostain syystä lopusta on jätetty pois lyhyehkö osuus. Tässä analyysissä käsittelen vain tulotekstin ja sitä vastaavan lähtötekstin osan ja jätän huomioimatta kääntämättä jätetyn osuuden.

Muutokset

Taulukossa 6 näkyvät tiedot artikkelin katkelmajaosta, käytettyjen keinojen määristä ja muutoksista.

Taulukko 6. *Artikkelin 3 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyyppit*

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
46	10	9	1	1	14	12

Muutoksia sisältävien katkelmien osuus on tuntuva. Lisäksi, koska joissakin katkelmissa on tapahtunut sekä tehokeinon poisto että sellaisen lisäys, muutosten lukumäärä on vieläkin suurempi.

Käännöksestä on jäänyt pois neljä värittävää ilmaisu, yksi ääri-ilmaisu, yksi sanaleikki ja yksi arvottava ilmaus. Viimeiset poistot koskevat tekstimuotoilun keinoa (peräkkäiset kysymys- ja huutomerkki, esimerkki 32) ja me-retoriikkaa (esimerkki 33):

32a. — Вы хотите, чтобы мы на митинг вышли?! Выйдем! — Угрожали родители учеников местных школ 24 февраля 2011 года на встрече с представителями компании «Конкорд».

32b. ”Haluatteko, että lähtisimme mielenosoitukseen? Lähdemme toki!” uhkasivat paikallisten koulujen oppilaiden vanhemmat 24. helmikuuta 2011 tavatessaan Concordin edustajia.

33a. За несколько дней до начала учебного года директора десятков московских школ (нам достоверно известно о сорока) получили странное указание: уволить весь персонал столовых и демонтировать оборудование.

33b. Muutama päivä ennen lukuvuoden alkamista kymmenien moskovalaisten koulujen johtajat saivat oudon määräyksen. Heidän piti irtisanoa ruokaloidensa henkilökunta ja purkaa ruokalan laitteistot.

Useamman kuin yhden huuto- tai kysymysmerkin käyttö tekstissä aiheuttaa todella vahvan vaikutelman; sellaista ei suomenkielisissä asiateksteissä tavata. Voi olla, että käännöksessä on yksinkertaisesti haluttu välttää erikoista muotoilua, ja ratkaisu tuntuukin varsin hyvältä. Välimerkkien käyttö ei aiheuta kummeksuntaa vaan tuntuu luontevalta.

Myös esimerkin 33 poisto tuntuu luontevalta sikäli, että lähtötekstin me-pronominilla viitataan ilmeisesti kollektiivisesti lehden toimitukseen. Käännöksen takana taas on eri toimitus, eikä tämä

varmasti ole lukijalle epäselvää, poikkeavathan tekstin foorumi ja konkreettinen julkaisumuotokin lähtötekstin kontekstista. Pronominin poistoa voisi siis perustella paremmalla istuvuudella tulokulttuuriin. Me-pronimini kuitenkin luo vahvempaa kuvaa asian luotettavuudesta: kirjoittajalla on väitteelle tukea. Tämän vuoksi se tuo tekstiin retorista, vakuuttavuuteen pyrkivää tehoa, ja tältä kannalta sen korvaaminen käännöksessä olisi paikallaan.

Poistojen huomattavasta määrästä huolimatta lähtötekstin tehokeinojen väheneminen käännöksessä on tuntuva kuitenkin vain yhdessä katkelmassa:

34a. 30 августа, за полтора дня до начала учебного года, представителей несчастных школ вызвали в офис, где владелец «Конкорда», ресторатор Пригожин, пояснил: так, мол, и так, ребята, ничего у нас пока не получается, верните на работу поварих и посудомоек вплоть до особого распоряжения.

34b. Elokuun 30. päivänä, puolitoista päivää ennen koulujen alkamista, näiden onnettomien koulujen edustajat kutsuttiin Conordin omistajan, ravintolayrittäjä Jevgeni Prigožinin toimistoon kuulemaan selitystä, etteivät järjestelyt vielä onnistuisikaan ja nyt olisi palautettava kokit ja astianpesukoneet jälleen töihin kunnes hän toisin ilmoittaisi.

Katkelmassa on runsaasti värittäviä, latautuneita ilmauksia. *Onnettomat koulut* herättää lukijassa sympatiaa. Vaatimus kokkien ja astianpesukoneiden palauttamisesta töihin kuulostaa sen sijaan alentavalta ja tylältä: laitteiden tavoin myös ihmiset ovat ”valjastettavissa” ja heiteltävissä töistä pois ja takaisin johtajien mielen mukaan. Erityisen ”herkullinen” on kuitenkin lähtötekstin Prigožinia siteeraava, lihavoimani kohta. *Так, мол, и так* on sisällöllisesti tyhjä ilmaus, jonka voisi suomentaa esimerkiksi *niin ja noin, niinpä niin*. Koko sitaatti kuuluisi suomeksi: *Niin ja noin, kaverit, meiltä ei vielä onnistu mikään/mistään ei tulekaan vielä mitään*. Tyhjien sanojen käyttäminen ja sanallinen ”olkien kohauttelu” sekä *ребята*-sanana (suom. *kaverit*) käyttö alleviivaavat puhujan alentuvaa suhtautumista ja luovat tästä välinpitämätöntä ja ylimielistä kuvaa. Lähtöteksti on tässä kohdin tuntuvasti tulotekstiä ilmaisuvoimaisempi ja latautuneempi.

Käännöksen tehokeinon lisäystä voidaan pitää onnistuneena. Se on tehty kohtaan, jossa käännöksessä aloitetaan uusi virke, kun lähtötekstissä kyseisessä kohdassa ei virkkeen jatkumisen vuoksi ole ”mitään”. Neutraalin verbi-ilmauksen sijaan kääntäjä on valinnut värittävän *kestittä*-verbin, joka tuo mieleen iloisen tunnelman ja runsaat tarjoilut:

35a. Кормил и катал здесь президента Международного валютного фонда Мишеля Камdessus и Сергея Степашина – –, позже — российского лидера Владимира Путина с японским премьером Мори и с Джорджем Бушем.

35b. Hän syötti ja isännöi siellä Kansainvälisen valuuttarahaston pääjohtaja Michel Camdessus'ta ja silloista sisäasiainministeriä Sergei Stepašinia, – –. Myöhemmin **kestittävänä kävivät** Venäjän johtaja Vladimir Putin yhdessä Japanin pääministerin Yoshiro Morin ja George Bushin kanssa.

Toisin kuin edellisessä artikkelissa tapahtunut tehokeinomuutos (esimerkki 23), tämän artikkelin muutos on ”puhdas”, eli lähtötekstin tehokeino on tulotekstissä korvattu täysin toisella keinolla:

36a. В столице — **грандиозный скандал**.

36b. Moskovassa **kiehuu uusi skandaali**.

[Pääkaupungissa on (meneillään) valtava skandaali.]

Esimerkin 35 tavoin esimerkki 36 osoittaa hyvin sen, kuinka kääntäjä voi ottaa lähtötekstin retorisen sävyn huomioon ja tavoitella sitä ilman pakkoa pitäytyä täysin kiinni lähtötekstin mallissa. Olen luokitellut lähtökielisen katkelman tummennetun osan sanalliseksi määrällistämiseksi. Suomennokseen taas on valittu metaforinen ilmaus, jossa sana *kiehua* kielii skandaalin suuruudesta ja näin korvaa lähtötekstissä käytetyn *valtava*-adjektiivin. Ratkaisu on sujuva ja välittää täysin lähtötekstin tunnelman.

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukossa 7 näkyvät lähtö- ja tulotekstissä kunkin kategorian eniten käytetyt tehokeinot.

Taulukko 7. Artikkelin 3 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot

	Tunteisiin vetoaminen	Mielikuvien luominen		Suostutelu	Faktatieto	Kirjoittajan asenteet		Kieli-muodot
	Värittävä ilmaisu	Ääri-ilmaisu	Sanall. määrällistäminen	Ret. kysymys	Auktoriteetilla vahvist.	Ironia	Arvotus	Teksti-muotoilu
LT	13	4	3	5	2	4	5	1
TT	9	3	2	5	2	4	4	0

Suurin osuus käytetyistä tehokeinoista kuuluu jälleen värittäville ilmaisuille. Niistä suuri osa on sävyiltään tunteita herättäviä – ne herättävät sanoina lukijassa positiivisia tai negatiivisia tuntemuksia tai ihmetystä – mutta ne eivät useinkaan sisällä selvää latausta, joka ohjaisi lukijan

ajatuksia kirjoittajan kannalle. Ilmeeltään artikkelille tyypillinen on esimerkiksi seuraavan katkelman ilmaus:

*37a. За несколько дней до начала учебного года директора десятков московских школ (нам достоверно известно о сорока) получили **странное указание**:— —*

*37b. Muutama päivä ennen lukuvuoden alkamista kymmenien moskovaalaisten koulujen johtajat saivat **oudon määräyksen**. — —*

Sen sijaan seuraavassa esimerkissä, joka on lähtötekstissä jonkinlainen alaotsikko, on vahva kielteinen tunnelataus:

*38a. Знакомые премьера **добрались до школьных столовых***

38b. Pääministerin tuttava sai kouluruokabisneksen, mutta lasten aterioiden laatu heikkeni.

[Pääministerin tuttavat pääsivät kouluruokaloihin (asti)]

Lähtökielinen ilmaus antaa kuvan koulujen ruokaloihin suhteiden avulla tunkeutuneista vihollisista . Muotoilu ohjaa vahvasti lukijan asennoitumista.

Tunteisiin vetoamisen keinoista värittävien ilmaisuja lisäksi lähtötekstissä esiintyy vain yksi metatextin muoto ja yksi sanaleikki, jotka molemmat on poistettu tulotekstistä. Sanaleikki esiintyy heti otsikossa: *Кормило власти*. *Кормило* tarkoittaa yksinään peräsintä, ja *кормило власти* -metaforalla viitataan esimerkiksi valtion hallintoon ja siihen, kuka on ”vallan kahvassa”. Samalla sana *кормило* muistuttaa verbiä *кормить*, suomeksi *ruokkia, syöttää*, joka myös esiintyy ruokailua koskevassa artikkelissa. Artikkelissa esiintyy myös verbistä johdettu substantiivi *кормилец, ruokkija*. Otsikko ei vielä sellaisenaan herätä erityisiä tunteita, mutta artikkelin etenemisen myötä lukija saa oivalluksen ja otsikko hakemansa ytimekkyyden. Käännöksessä sanaleikki on ymmärrettävistä syistä jäänyt pois. Suomen kielessä tuskin on vastaavankaltaista sanaparia, joka toimisi yhtä hyvin käännöksessä.

Mielikuvien luomiseen kirjoittaja käyttää eniten ääri-ilmaisuja ja sanallista määrällistämistä. Lisäksi kontrastointeja ja sitaatteja on sekä lähtö- että tulotekstissä kaksin kappalein. Sekä lähtö- että tulotekstissä on myös yksi rinnastus ja yksi kategorisointi sekä tulotekstissä yksi metaforinen ilmaus, joka on käsitelty esimerkissä 36. Tämän kategorian keinoja käytetään siis varsin varioiden. En kuitenkaan esittele niitä esimerkkien avulla tässä analyysissä esiintymien tavanomaisuuden vuoksi.

Suostuttelun keinoista artikkelissa esiintyy ainoastaan retorinen kysymys, joita on kaikkiaan viisi sekä lähtö- että tulotekstissä. Kaikki niistä keskittyvät artikkelin alkuosaan, jossa paljastuu, että huonosti alkaneen kouluruokakokeilun isä on pääministerin tuttava. Peräkkäin esitettävien kysymysten luoma efekti on todella tehokas, jopa päällekkäyvä, ja samalla ironia on vahvasti läsnä:

*39a. Друзья премьера дошли уже и до столовых? Может, им и до мышей до...тянуться?
Где госкорпорация по выпуску мышеловок?*

*39b. Пääministerin ystävät ovat siis päässeet jo ruokaloihin? Entäs hiiriin asti? Missä on
hiirenloukkuja valmistava valtionyhtiö?*

Nämä kysymykset olen luokitellut samanaikaisesti retorisiksi kysymyksiksi ja ironiaksi, joten myös valtaosa artikkelin ironisista ilmauksista tulee esitellyiksi esimerkin 39 myötä.

Faktatiedon esittämisen kategoriasta ainoa käytetty keino on auktoriteetilla vahvistaminen, eli tuntemattoman henkilön nimeämistä ja numeerista määrällistämistä ei käytetä lainkaan. Auktoriteetilla vahvistaminen esiintyy kahdesti. Molemmat esiintymät ovat yksinkertaisia suoria viittauksia auktoriteetteihin asioiden varmentamiseksi. Ennen esimerkkiä 40 kerrotaan, että ihmisten tietoon on tullut Moskovan Valkoisessa talossa toimiva eliittiravintola:

40a. Этот факт подтвердил пресс-секретарь премьер-министра РФ Дмитрий Песков.

40b. Venäjän pääministerin lehdistösihteeri Dmitri Peskov vahvisti tämän asian.

Toisessa esimerkissä viitataan itse Prigožiniin, jonka kerrotaan olevan edellä mainitun ravintolan takana:

41a. Его же бизнес-структуры (чего не отрицает и сам Пригожин) не дают умереть от голода работникам МИД, московских офисов Сбербанка и Внешэкономбанка, —

41b. Hänen yrityksensä (tämän myöntää myös itse Prigožin) eivät anna ulkoministeriön, säästöpankin ja VEB-pankin Moskovan toimistojen työntekijöiden kuolla nälkään. —

Kirjoittajan asenteet näkyvät tekstissä ironiana ja arvottavina ilmauksina. Arvottavat ilmaukset ovat muun aineiston tavoin tässäkin artikkelissa pääosin pieniä sanoja, joilla pyritään vaikuttamaan siihen, kuinka merkittäviksi tai erikoisiksi lukija tulkitsee esitetyt asiat. Niiden tavanomaisuuden vuoksi en esittele niitä tämän artikkelin analyysissä esimerkein.

Kielimuotojen kategoriaan kuuluvista keinoista lähtökielisessä artikkelissa esiintyy ainoastaan tekstimuotoilukeino (huuto- ja kysymysmerkin yhdistelmä), jonka poisto käännöksestä on käsitelty esimerkissä 32.

4.5. Artikkel 4: Миллион рублей в день

Pavel Tšikovin ja Dmitri Kolbasinin yhteinen artikkeli *Million rublei v den* ilmestyi Venäjällä Novaja Gazetassa 19.1.2011. Tarja Jalovaaran suomennos, *Miljoona ruplaa päivässä*, ilmestyi Novaja Gazeta -taskukirjasarjan kymmenennessä numerossa. Artikkelissa kerrotaan korvaussummista, joita Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on määrännyt Venäjän maksamaan kansalaisilleen virkamiesten kansalaisiin kohdistaman mielivaltaisen kohtelun vuoksi.

Muutokset

Taulukosta 8 käyvät ilmi artikkelin katkelmien lukumäärä ja tiedot muutoksista sekä käytettyjen tehokeinojen skaalasta.

Taulukko 8. Artikkelin 4 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyyppit

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
60	6	5	1	-	14	14

Artikkeli on jaettu kuuteenkymmeneen katkelmaan. Muutoksia on tapahtunut verrattain varsin vähän, vain kuudessa katkelmassa. Muutokset ovat yksinomaan poistoja, joita on viisi kappaletta, ja lisäyksiä, joita on yksi.

Viidestä poistosta kolme kohdistuu lähtötekstissä käytettyyn me-retoriikkaan. Lähtötekstissä Venäjään viitataan toistuvasti ”meidän valtionamme”, ja käännöksessä puhutaan oletettavasti kohderyhmän vuoksi vastaavasti vain Venäjästä tai Venäjän valtiosta, esimerkiksi:

42a. Страсбургский суд в 2010 году принял 216 решений по делам о России. 205 из них не в пользу властей нашей страны.

42b. Strasbourgissa sijaitseva Euroopan ihmisoikeustuomioistuin teki vuoden 2010 aikana 216 päätöstä Venäjältä tulleeisiin valituksiin. Kaikkiaan 205 tapauksessa Venäjän valtio sai langettavan päätöksen.

43a. В начале марта 2010 года Комитет министров Совета Европы провел анализ исполнения **нашей страной** решений Европейского суда по 31 делу о пыточных условиях содержания в следственных изоляторах.

43b. Maaliskuun 2010 alussa Euroopan neuvoston ministerikomitea tutki kuinka Venäjä oli pistänyt käytäntöön ihmisoikeustuomioistuimen 31 kannetta koskevaa päätöstä, jotka liittyivät tutkintavankeuden aikaisiin kidutusolosuhteisiin.

Kaksi muuta poistoa kohdistuvat värittäviin ilmaisuihin, joista toinen on merkitykseltään vähäinen ja kohdistuu yhteen adjektiivin ja substantiivin liittoon. Toinen poisto on huomattavasti tuntuvampi:

44a. Здесь сложно выделить какой-нибудь один показательный случай, за каждым — правовой «пинг-понг», когда человека годами выпроваживали от одного чиновника к другому, **заставляя самому делать их работу**.

44b. Näissä tapauksissa on vaikea erottaa yhtä tyypillistä tapausta. Jokaiseen liittyy niin sanottu oikeudellinen "ping-pong", jossa ihmistä pallotellaan vuosien ajan viranomaiselta toiselle.

[– – Jokaiseen liittyy niin sanottu oikeudellinen "ping-pong", jossa ihmistä pallotellaan vuosien ajan viranomaiselta toiselle **ja jossa hänet pakotetaan tekemään itse viranomaiselle kuuluva työ**.]

Katkelman lähtökielinen versio on varsin voimakas ja herättää lukijassa epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen. Ihmisiä pompotetaan virastosta toiseen, ja käytännössä he joutuvat silti tekemään itse kaiken konkreettisen työn. Vaikka tunteita herättävä ping-pong-vertaus on otettu myös käännökseen, katkelman vaikutelma jää lähtötekstiä jonkin verran latteammaksi.

Ainoa lisäys on värittävän ilmaisun lisäys. Lähtötekstissä valituksen aiheina olevat vankiloiden ongelmat on lueteltu yhtenä joukkona yhdessä virkkeessä. Käännöksessä lähtötekstin katkelma on jaettu kahteen osaan, jolloin muuttunut rakenne on vaatinut yhden predikaatin lisäämisen. Lisätty ja lähtötekstistä kokonaan uupuva verbi on emotionaalisen latauksen sisältävä *piinata*-verbi:

45a. Переполненные камеры, отсутствие свежего воздуха, насекомые, ужасная духота летом и холод зимой, отвратительное питание, хамское отношение администрации и отсутствие приемлемой медицины стали предметом рассмотрения еще десятков жалоб на невыносимые условия содержания в следственных изоляторах и колониях России.

45b. Liian täysiä vankilasellejä **piinaavat** muun muassa raikkaan ilman puute, loiset, tunkkainen ilma kesäisin ja kylmyys talvisin. Lisäksi vankiloiden huono ruoka, henkilökunnan asenne sekä

normit täyttävän terveydenhuollon puute ovat olleet syinä kymmeniin Venäjän vankiloiden ja eristyslaitosten sietämättömiä olosuhteita koskeviin valituksiin.

Pitkän virkkeen jakaminen kahteen osaan käännoksessä on lukijaystävällinen ratkaisu, ja predikaatin lisääminen on siitä seuraava välttämättömyys. Valittu verbi on sävyltään voimakas ja sympatioita herättävä, joten sen retorinen teho on ilmeinen. Voidaan kuitenkin olettaa, ettei valinta ole vienyt kääntäjältä paljon aikaa. On ilmeistä, että kuvailevista verbeistä kontekstiin sopivat ainoastaan negatiivissävytteiset sanat, *piinaamisen* lisäksi esimerkiksi *kiusata* tai *vaivata* (jotka kuitenkin ovat sävyltään *piinata*-verbiä lievempiä). Jos virkkeessä yritettäisiin käyttää *olla*-verbiä, virkkeen rakenteita tulisi järjestellä uudelleen sujuvan kokonaisuuden aikaansaamiseksi. Katkelma jäisi melko värittömäksi luetteloksi kuvaavan verbin puutteesta, esimerkiksi: ”Vankisellit ovat ahtaita, niissä on loisia, ilma on tunkkainen kesäisin ja kylmä talvisin, ruoka on huonoa –”. Näin ollen kääntäjän tekemä ratkaisu tuntuu varsin luontevalta sen sijaan, että sitä olisi harkittu kauan.

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukossa 9 näkyvät lähtö- ja tulotekstissä kunkin kategorian eniten käytetyt tehokeinot.

Taulukko 9. Artikkelin 4 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot

	Tunteisiin vetoaminen			Mielikuvien luominen			Faktatieto		Kirj. asenteet
	Värittävä ilmaisu	Paradoksi	Metororika	Sanall. määrällist.	Ääri-ilmaisu	Rinnastus	Numeer. Määrällist.	Nimetty henkilö	Arvotus
LT	6	6	4	4	4	2	23	4	1
TT	5	6	1	4	4	2	23	4	1

Ehkä jokseenkin yllättäen artikkelissa on käytetty selvästi eniten numeerisen määrällistämisen keinoja, joita on sekä lähtö- että tulotekstissä 23 kappaletta. Artikkelin rakentuu numeerisen tiedon esittämiselle: siinä puhutaan rahasummista euroina ja ruplina, Venäjälle kielteisten tuomioiden määristä, onnettomuuksien uhrien määristä ynnä muista. Artikkelin retorikka ja vakuuttavuus pohjaavat siis ensisijaisesti faktatiedon esittämiseen. Numerot ovat yksitulkintaisia, niitä voi vertailla ja niiden avulla ilmiöitä voidaan helposti rinnastaa, joten ne ovat hyvin vahva keino tukea, havainnollistaa ja todistella esitettyjä asioita. Numeroiden ohella henkilöiden nimeäminen (tuntemattomien henkilöiden ohella artikkelissa puhutaan nimillä runsaasti myös virkamiehistä ja päättäjistä) konkretisoi tekstiä tehokkaasti. Yllättäen värittäviä ilmaisuja, jotka ovat hallitseva piirre useimmissa muissa tutkimissani artikkeleissa, on lähtötekstissä vain kuusi ja tulotekstissä viisi.

Tarkat tiedot ja luvut ovat olennainen osa informatiivisia lehtitekstejä. Niillä käsitteellistetään ja tehdään ymmärrettäviksi asioita, ja niitä käyttämällä kirjoittaja osoittaa myös, että esitetty asia on totta. Tämän seikan vuoksi en katso kaikkea artikkelissa esitettyä numeerista tietoa retoriikaksi (kuten en tee muidenkaan artikkeleiden kohdalla). Lasken tehokeinoiksi ainoastaan sellaiset ilmaukset, joiden avulla kirjoittaja tuntuu pyrkivän herättelemään lukijaa ja jollakin tavalla vetoamaan tähän. Esimerkiksi seuraavan katkelman voidaan ajatella toimivan johdantona artikkelin Tšetšenian asukkaille myönnettyjä korvauksia käsittelevälle osiolle, eikä se sisällä retorista tehoa:

46a. В среднем по 55—65 тысяч евро на семью каждого похищенного или убитого жителя Чечни обязывал Россию выплатить Европейский суд в минувшем году.

46b. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määräsi viime vuonna Venäjän valtion maksamaan keskimäärin 55 000 – 65 000 euroa jokaisen kadonnetun [sic!] tai tapetun Tšetšenian kansalaisen perheelle.

Sen sijaan seuraavassa katkelmassa esitetään edellistä esimerkkiä tarkempia rahasummia, ja lisäksi tuodaan esille se, kuinka moni ihminen on ollut oikeutettu korvauksiin:

47a. По 2000 евро компенсации морального вреда и от 495 до 20 479 евро материального ущерба Страсбург обязал выплатить в августе каждому из 87 военных пенсионеров Новочеркасска, обратившихся в Европейский суд.

47b. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määräsi elokuussa maksamaan 2 000 euroa henkisistä kärsimyksistä ja 495 – 20 479 euroa aineellisesta vahingosta jokaiselle 87 Novotšerkasskin sotaveteraanille, joka oli kääntynyt ihmisoikeustuomioistuimen puoleen.

Tarkkojen lukujen esittäminen pitää lukijan mielenkiinnon ja tarkkaavaisuuden yllä, kun taas pyöristetyt ja keskimääräiset luvut jäävät kenties vähemmälle huomiolle. Keskimääräiset luvut ovat suuntaa antavia ja kertovat lukijalle korvaussummien suuruusluokista: puhutaanko sadoista, tuhansista, kymmenistä tuhansista vai miljoonista euroista. Tarkempien lukujen käyttö tuo informaation konkreettisemmin lähelle lukijaa. Lisäksi esimerkki 47 osoittaa sen, kuinka tarkempien lukujen esittäminen liittyy artikkelissa usein henkilökohtaisesti vain tiettyyn väestönosaan tai tiettyyn henkilöön. Henkilökohtaisuus vetoaa eri tavalla kuin yleisyys.

Henkilökohtaisuutta artikkeliin tuo vahvasti myös toinen faktatietokategoriaan kuuluva tehokeino, tuntemattoman henkilön nimeäminen. Artikkelissa nimetään neljä epäoikeudenmukaisen kohtelun

uhriksi joutunutta tavallista kansalaista, jotka itse tai joiden omaiset ovat oikeutettuja korvauksiin, esimerkiksi:

*48a. 4663 евро получит вдова **Николая Мельникова** и 11 097 евро — сын скончавшегося в ноябре 2009 года **Николая Захарова**.*

*48b. **Nikolai Melnikovin leski** sai korvausta 4 663 euroa ja marraskuussa 2009 kuolleen **Nikolai Zaharovin poika** 11 097 euroa.*

*49a. Например, житель той же Чечни **Алаудин Садыков** получит 79 800 евро за бесчеловечные издевательства.*

*49b. Esimerkiksi Tšetšenian asukas **Alaudin Sadykov** saa 79 800 euroa korvausta epäinhimillisestä kohtelusta.*

Nimetyt henkilöt ovat tavallisia rivikansalaisia, joiden oikeuksia on poljettu. Tavallisen ihmisen nostaminen esille ja tämän oikeuksien tunnustaminen on tehokas vaikutuskeino. Lukijalle vieraat ja kaukaiset uhrin saavat ikään kuin kasvot ja tulevat tälle todellisemmiksi. Tuntemattoman henkilön nimeämisen yhdistäminen numeeriseen määrällistämiseen luo tehokkaan efektin.

Artikkelissa käytetään vaihtelevasti myös tunteisiin vetoavia keinoja. Värittäviä ilmaisuja on lähtötekstissä kuusi ja tulotekstissä viisi, paradokseja molemmissa kuusi ja me-retoriikan muotoja lähtötekstissä neljä ja tulotekstissä yksi. Sanaleikki on siis ainoa tunteisiin vetoamisen tehokeino, jota artikkelissa ei käytetä.

Värittävien ilmaisujen vähyys artikkelissa on muihin tutkimiini artikkeleihin verrattuna poikkeuksellista. Joitakin niistä on käsitelty poistojen ja lisäysten yhteydessä. Lähes kaikkia artikkelin värittäviä ilmaisuja yhdistää niiden negatiivinen tai moittiva sävy: asiat esitetään kielteisestä näkökulmasta. Esimerkissä 50 valittu ilmaisu antaa ymmärtää, että ennen ratifiointia vastauksen saaminen ihmisoikeustuomioistuimesta on kestänyt todella kauan:

*50a. В 2010 году это препятствие было пройдено, 8 февраля закон о ратификации вступил в силу, а вновь подавшие жалобы россияне могут рассчитывать, что **им не придется годами ждать вестей из Страсбурга**.*

*50b. Vuonna 2010 tämä este saatiin kaadettua ja 8. helmikuuta laki ratifioinnista astui voimaan. Valituksia tekevät Venäjän kansalaiset voivat jatkossa luottaa siihen, **ettei viestiä Strasbourgista tarvitse odottaa vuosia**.*

(Katkelmassa on kyseessä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14. pöytäkirjan ratifiointi, josta Venäjä alkujaan kieltäytyi. Pöytäkirjan ratifiointi nopeuttaa valitusten käsittelyä ihmisoikeustuomioistuimessa.)

Lisäksi yksittäisillä sanavalinnoilla sävytetään ilmiöitä voimakkaan kielteisiksi, kuten esimerkeissä 51 ja 52:

51a. Крупнейшим поражением России в Европейском суде можно признать декабрьское решение о выплате беспрецедентных 1,72 миллиона евро 29 жителям Чечни – –

51b. Suurin häväistys Venäjälle oli Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen joulukuinen päätös velvoittaa Venäjä maksamaan 1,72 miljoonaa euroa 29 Tšetšenian asukkaalle – –

52a. Некоторые антигерои, которых так или иначе касаются решения Европейского суда и действия которых принесли российскому бюджету серьезный ущерб, — те же Шнак, Маленчук и другие – –

52b. Monet antisankarit kuten Špak, Malentšuk ja muut, joita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätökset tavalla tai toisella koskevat, ja joiden toiminta on aiheuttanut Venäjän valtion budjettiin suurta vahinkoa – –

Värittävien ilmaisujen kielteistä sävyä tukee myös artikkelin me-retoriikka: ”meidän valtiomme” joutuu maksamaan valtavia korvaussummia virkamiesten mielivaltaisuuden vuoksi, ihmisoikeustuomioistuimessa tehtiin lähes eniten päätöksiä ”meidän valtiotamme” koskevissa valituksissa. Tavallisesti positiivisen ja ylpeilevän me-retoriikan sijaan artikkelin me-henki onkin syyllistävää ja häpeävää, ja me-pronominin käytöllä kaikki venäläiset lukijat tehdään osallisiksi häpeästä. Käännöksessä me-pronominin käyttö on kuitenkin tavallisimmin jätetty pois, oletettavasti siksi, että käännöksen lukijat eivät lähtökohtaisesti ole venäläisiä.

Artikkelissa käytetyillä kuudella paradoksaalisella ilmauksella on kaikilla lakoninen, jopa surumielinen sävy. Kaikkien ytimenä on, että viroissaan mielivaltaisesti toimineet henkilöt eivät ole joutuneet teoistaan vastuuseen. Esimerkkiä 53 edeltävässä osiossa kerrotaan Tšetšeniassa tapahtuneesta Venäjän määräämästä pommituksesta sekä muun muassa sieppauksiin ja kidutuksiin liittyvistä ihmisoikeusrikkomuksista. Tapauksiin liittyvien korvausten kokonaismäärä todetaan artikkelissa suuruutensa vuoksi Venäjän ”suurimmaksi häväistykseksi”. Tšetšeniaa käsittelevä kappale päättyy seuraavaan paradoksaaliseen toteamukseen:

53a. Из российских военных никто к ответственности за гибель мирных жителей Чечни так и не был привлечен.

53b. Kukaan Venäjän armeijan sotilaista ei ole kuitenkaan joutunut syytteeseen Tšetšenian siviilien surmaamisesta.

Vankeihin kohdistunutta mielivaltaista kohtelua käsittelevän luvun päättää seuraava katkelma:

54a. Экс-директор ФСИН Юрий Калинин, при котором, по мнению Европейского суда, сложились пыточные условия, на сегодняшний день является членом Совета Федерации от Пензенской области и какую-либо персональную юридическую ответственность не понес.

54b. Vankeinhoitolaitoksen entinen johtaja Juri Kalinin, jonka aikana Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mielestä muodostuivat vankien kidutuksenomaiset olosuhteet, on nykyisin federaation neuvostossa Penzan alueen edustajana ja hän ei ole joutunut kantamaan mitään juridista vastuuta asiasta.

Mielikuvien luomisen kategorian keinoja käytetään varioiden. Eniten käytettyjen ääri-ilmaisujen ja sanallisen määrällistämisen ohella esiintyvät lista, rinnastus ja metaforinen ilmaus (kukin kahdesti molemmissa kieliversioissa) sekä kategorisointi ja kontrastointi (kumpikin kerran molemmissa kieliversioissa).

Artikkelissa esiintyy epätarkkoja ilmauksia kuten *kymmeniä valituksia*, jotka katson sanalliseksi määrällistämiseksi. Lisäksi sanallisella määrällistämällä vahvistetaan ajatuksia lukujen suuruudesta tai pienuudesta, esimerkiksi:

55a. Только в 5% жалоб из России суд не увидел нарушений прав человека.

55b. Vain viisi prosenttia [sic!] Venäjää koskevissa valitustapauksissa tuomioistuin ei nähnyt ihmisoikeusrikkomusta.

Ylipäätään kyseisen kategorian keinot pyrkivät asioiden konkretisoimiseen ja käsitteellistämiseen. Tätä havainnollistavat esimerkit rinnastuksesta (56) sekä kontrastoinnista ja metaforisesta ilmauksesta (57):

56a. По числу принятых решений наше государство на втором месте после Турции (278 дел). Далее расположились Украина и Польша.

56b. Tehtyjen päätösten määrässä Venäjä oli toisella sijalla Turkin (278 päätöstä) jälkeen. Seuraavilla sijoilla olivat Ukraina ja Puola.

57a. Однако, по нашим наблюдениям, тенденция все же меняется: международное правосудие **неторопливое, но справедливое**, и те, кто нарушает права человека, рано или поздно все равно **оказываются за бортом**.

57b. Suuntaus on kuitenkin mielestämme muuttumassa – kansainvälinen oikeus **ei kiirehdi, mutta on oikeudenmukainen**, ja ne, jotka rikkovat ihmisoikeuksia, **joutuvat ennemmin tai myöhemmin yli laidan**.

Suostuttelua (retorinen kysymys, puhuttelu, suora vakuuttelu, vasta-argumenttiin varautuminen, etäännyttäminen omista intresseistä) ei käytetä artikkelissa lainkaan, ei myöskään kielimuotoihin perustuvia tehokeinoja (tekstimuotoilu, toisto). Kirjoittajan asenteiden paljastamisen keinoista ainoa käytetty on arvottava ilmaus, joka sekin esiintyy molemmissa kieliversioissa vain kerran.

4.6. Artikkelin 5: Питер будут расселять целыми кварталами

Artikkelin lähtökielinen versio, *Piter budut rasseljat tselymi kvartalami*, ilmestyi Novaja Gazetassa 1.12.2011, ja sen on kirjoittanut Tatjana Lihanova. Suomennos, *Arvokorttelit tyhjiksi vaikka pakolla*, ilmestyi Novaja Gazeta -taskukirjasarjan 13. numerossa toimituksen suomentamana.

Artikkeli käsittelee Pietarin hallinnon pyrkimystä purkaa yhteisasuntoja ja muita historiallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä rakennuksia liike-elämän intressien tieltä. Rahaa hankkeeseen anotaan kaupungin historiallisen perinnön suojelemisen varjolla. Todellisuudessa hankkeen päämäärä on purkaa kaupungin lukuisat yhteisasunnot ja pakkosiirtää asukkaat muualle.

Taulukosta 10 käy ilmi katkelmien määrä, muutokset ja käytettyjen eri tehokeinojen määrä.

Taulukko 10. Artikkelin 5 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyytit

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
70	14	10	3	2	16	16

Muutoksia on tapahtunut melko vähän katkelmien lukumäärään nähden. Suurin osa muutoksista on arvatunkin erilaisia poistoja, joista edelleen iso osa on värittävien ilmaisujen poistoja. Ehkä hieman yllättäen lisäyksiä on peräti kolme ja muita muutoksia kaksi.

Muutokset

Poistoja on tapahtunut niin yksittäisten sanojen kuin pidempien ilmausten kohdalla, esimerkiksi:

*58a. Петербург, претендующий на роль города европейских стандартов, давно (но тщетно) стремится избавиться от **позорного** статуса «коммунальной столицы России».*

58b. Eurooppalaisten standardien mukaiseksi pyrkivä Pietari on jo pitkään (tosin tuloksetta) pyrkinyt pääsemään eroon ”Venäjän yhteisasuntojen pääkaupungin” tittelistä.

*[– pyrkinyt pääsemään eroon **häpeällisestä** ”Venäjän yhteisasuntojen pääkaupungin” tittelistä.]*

Yksittäisen väriä tuovan sanan poistoa on vaikea selittää, varsinkin kun sana on yleiskielinen eikä sisällä lähtötekstissä esimerkiksi kaksoismerkitystä, joka aiheuttaisi teknisiä vaikeuksia kääntämiseen. Sen sijaan seuraavassa esimerkissä tummennetun ilmauksen kääntäminen luontevasti tuottaa ymmärrettäviä vaikeuksia:

59a. Обещания покончить с этим тяжким наследием «совка» были неизменной составляющей предвыборных программ всех кандидатов в губернаторы –

59b. Lupaukset tehdä selvää tästä neuvostoajan raskaasta perinnöstä ovat olleet kiinteä osa kaikkien kuvernöörin vaalikampanjaa –

Lihavoitu sana, *совок* (lähtötekstissä taivutetussa muodossa *совка*), viittaa neuvostoaikaan ja sen mentaliteettiin, ja sillä on varsin kielteinen kaiku. Tekstissä yhteisasunnot väritetään vahvasti negatiiviseksi ilmiöksi käyttämällä *совок*-sanaa ajasta, jolloin ne on luotu. Katkelma antaa vahvasti ymmärtää, että neuvostoliiton aikaiset yhteisasunnot tulee hävittää tämän päivän modernista kaupunkikuvasta. Suomenkielisen katkelman muoto on puolestaan neutraali. Ilmaus raskaasta perinnöstä (joka on mukana myös lähtötekstissä) antaa ymmärtää, että kaupungin hallinto näkee yhteisasunnot tänä päivänä kielteisenä ilmiönä. Suomenkielinen neuvostoajan ihmisistä käytettävä ilmaus *neukku* on sävyltään lähinnä arkinen (joskin jotkut kokevat sen sävyltään halventavana), ja sen käyttö tässä kontekstissa saattaisi herättää ennemmin koomisen vaikutelman. Kokonaisuudessaan suomenkielinen katkelma vastaa ilmaisuvoimaltaan lähtötekstiä hyvin, vaikka yksi värittävä ilmaisu onkin jäänyt pois.

Yksi poisto liittyy usean sanan mittaiseen metaforiseen ilmaukseen:

60a. При этом решили рискнуть самым ответственным и дорогим районом города — Центральным, **превратив его в опытную площадку** по проведению весьма опасного эксперимента.

60b. Tässä yhteydessä otettiin riski ja valittiin vaarallisen kokeilun kohteeksi kaupungin kallein ja haavoittuvuin osa, keskusta.

[— — riskeerattiin / uhrattiin kaupungin merkittävin ja kallein osa, keskusta, ja **muutettiin se äärimmäisen vaarallisen kokeilun koekentäksi.**]

Опытная площадка, suomeksi *koekenttä*, viittaa molemmissa kielissä ensisijaisesti erilaisiin tekniisiin, kemiallisiin ja muihin kokeiluihin käytettävään konkreettiseen alueeseen. Lähtötekstissä se tulee kuitenkin tulkita ensi sijassa metaforisesti. Varsinaisestihan keskustassa ei tehdä minkäänlaisia kokeiluja, vaan kulttuurisesti arvokkaasta keskustasta on tehty alue, jonka kohtaloa heitellään suuntaan ja toiseen hallinnon päähänpistojen mukaan. Myös suomen *koekenttä*-sanaa käytetään toisinaan metaforisesti, esimerkiksi ilmauksissa *Tuomasmessu on yhä saarnojen koekenttä* (otsikko Kirkko & Kaupunki -lehdessä 29.08.2011) ja *Indonesiasta tuli globalisaation koekenttä* (otsikko Kumppani-lehdessä 1/1998). Metafora olisi konkreettisuudessaan hyvin toimiva myös käännöksessä ja toisi vaihtelua tekstin ilmeeseen. Syytä sen puuttumiselle on vaikea keksiä.

Toinen mielenkiintoinen poiston kohde on lähtötekstissä käytettävä kategorisointi. Esimerkkiä 61 edeltävässä tekstissä kerrotaan, että Matvijenkon hanke on nostattanut joukon kysymyksiä, joihin häneltä on haluttu selvennyksiä:

61a. **Валентина Ивановна** до объяснений с депутатским корпусом не снизошла, по прошествии двух месяцев за нее отписался вице-губернатор Алексей Сергеев — —

61b. *Valentina Matvijenko ei alentunut selittelemään asioita valtuutetuille, vaan kahden kuukauden kuluttua varakuvernööri Aleksei Sergejev lähetti hänen sijastaan muodollisen vastauksen* — —

Ero venäjänkielisen ja suomenkielisen katkelman välillä on Matvijenkon nimeämistapa. Lähtötekstissä häneen viitataan etu- ja isännimellä, joka on venäjässä kohtelias ja kunnioittava muoto. Tässä kontekstissa sen merkitys kääntyy kuitenkin itseään vastaan: Matvijenko nostetaan lähtötekstissä ivallisesti tavallisten ihmisten yläpuolelle. Hänet esitetään ”liian arvokkaana” vastaamaan joutaviin kysymyksiin. Vaikutelma on varsin tehokas.

Käännöksessä isännimen tilalla on sukunimi. Muoto on suomalaislukijan näkökulmasta virallinen ja lähtötekstin muotoa etäisempi, eikä se saa aikaan lukijassa erityistä vaikutusta. Oletettavasti lähtötekstin muoto on arvioitu vieraannuttavaksi. Sen merkitys ja sävy eivät välttämättä aukea suomalaislukijalle, ja lisäksi uuden nimen esiintyminen voisi aiheuttaa hetkellisen hämmennyksen. Poisto on ymmärrettävä. Sama poisto esiintyy artikkelissa toisenkin kerran.

Värittävien ilmaisujen ja kategorisoinnin lisäksi käännökseen on tehty yksi kirjoittajan huomautuksen poisto ja yksi arvottavan ilmauksen poisto.

Lisäksiin kuuluu kaksi värittävää ilmaisua ja yksi puhuttelu. Toinen väriyksistä esiintyy heti otsikossa:

62a. Путер будут расселять целыми кварталами

*62b. Arvokorttelit tyhjiksi **vaikka pakolla***

Suomenkielinen otsikko on vahvasti latautunut ja ennakoi tapaa, jolla kaupungin hallinto lähestyy hankettaan kaupungin uudistamiseksi. Venäjänkielinen otsikko on sävyltään toteava ja neutraali.

Toinen lisätyistä värittävistä ilmaisuista olisi täysin korvattavissa neutraalilla vaihtoehdolla *tällaista analogiaa/rinnastusta*. *Moinen*-sanalla on tietyissä konteksteissa poikkeavuutta osoittava, joskus toruvakin, sävy. Tällainen tunnelma välittyy myös esimerkistä 63:

63a. В Минфине такую аналогию сочли необоснованной, напомнив: в Северной столице ни Олимпиада, ни саммит АТЭС не проводятся.

*63b. Valtiovarainministeriössä pidettiin **moista analogiaa** perusteettomana ja muistutettiin, ettei pohjoisessa pääkaupungissa pidetä olympialaisia eikä Aasian ja Tyynenmeren taloudellisen yhteistyöjärjestön APEC:n huippukokousta.*

Käännökseen lisätty puhuttelu on sekä lähtö- että tulotekstin tehokeinoista ainoa suostutteluun pohjaava keino:

64a. Ведь именно виды на классический Петербург и обеспечивают заоблачные цены продаж возводимой здесь недвижимости.

*64b. Nimenomaan klassiset näköalat Pietariin **näet** takaavat pystytettyjen kiinteistöjen tähtitieteelliset myyntihinnat.*

[(Koska) juuri näköalat klassiseen Pietariinhan takaavat – –]

Muoto ei sinänsä edusta varsinaista suostuttelua, koska se ei esimerkiksi kehota mihinkään eikä pyri herättämään lukijassa ajatuksia. Sen voi pikemminkin katsoa selittäväksi kieliainekseksi – yhtä hyvin sen tilalla voisi olla sana *nimittäin*. Tämän vuoksi se on retoriselta teholtaan hieman keinotekoinen. Lasken sen kuitenkin puhutteluksi, koska se luo kenties lukijalle henkilökohtaisemman vaikutelman kuin *nimittäin*-variantti.

Käännöksen tehokeinoihin tehdyt kaksi muutosta koskevat lähtötekstissä esiintyviä sanontoja. Esimerkin 65 sanonta on korvattu latautuneella värittäväällä ilmaisulla:

65a. *С какого потолка взята испрашиваемая на такую визитку сумма 300 миллиардов, непонятно.*

65b. *On käsittämätöntä, mistä on keksitty käyntikorttia varten anottu summa 300 miljardia ruplaa.*

Venäjänkielinen fraseologismi *взять с потолка*, suoraan käännettynä *ottaa katolta*, tarkoittaa asian perusteetonta keksimistä: *tuulesta temmattu* lienee sen lähin luonteva vastine. Vaikka *tuulesta temmattu* on varsin tavallinen suomalainen sanonta, ilmaus *mistä tuulesta summa on temmattu* (*temmata* aktiivimuotoisena verbinä) ei ole käyttökelpoinen. *Mistä on keksitty* -ilmaus on myös tavallinen kontekstissa, jossa asian alkuperä herättää epäilyksiä: *Mistä sinä tuollaista olet keksinyt?* Muoto sisältää siis epäilevän latauksen ja onkin varsin luonteva vastine lähtötekstissä käytetyille fraseologismille.

Myös esimerkin 66 muutos sanonnasta värittäväksi ilmaisuksi on tavanomaisuudessaankin toimiva:

66a. *Увлекись обеспечением интересов бизнеса, власти, похоже, вообще оставляют за бортом вопросы защиты законных прав собственников жилья.*

66b. *Kaupunginhallinto on innostunut liike-elämän etujen ajamisesta niin, että asuntojen omistajien laillisten oikeuksien puolustaminen on unohtunut kokonaan.*

Lähtötekstin ilmaus *оставлять за бортом*, ”jättää laidan tuolle puolen”, tarkoittaa hylkäämistä, paitsioon ja unohdukseen jättämistä. Käännöksen ilmaukseen tuo latauksen katkelman sisältämä kontrasti *bisneksestä innostunut hallinto – asukkaiden poljetut oikeudet*: ilmaus saa siis värityksensä vain kyseisessä kontekstissa.

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukossa 11 näkyvät lähtö- ja tulotekstissä eniten käytetyt tehokeinot kustakin kategoriasta.

Taulukko 11. Artikkelin 5 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot

	Tunteisiin vetoaminen		Mielikuvien luominen		Faktatieto	Kirjoittajan asenteet		Kieli- muodot
	Värittävä ilmaisu	Paradoksi	Uudelle- kontekstua- lisointi	Sitaatti	Numeeri- nen määrällis- täminen	Arvotus	Ironia	Teksti- muotoilu
LT	22	4	3	7	4	9	5	2
TT	21	4	3	7	4	7	4	2

Jälleen tunteisiin vetoavien tehokeinojen kategoriaan kuuluvat värittävät ilmaisut ovat artikkelin eniten käytetty keino. Lukumääräisesti seuraavaksi eniten on arvottavia ilmauksia, jotka myös ovat osoittautuneet tutkimusaineistossani hyvin tavalliseksi tehokeinoksi, sekä sitaatteja.

Värittävien ilmaisujen ohella kirjoittaja vetoaa lukijaansa paradokseihin, esimerkiksi:

67a. Кстати сказать, из преамбулы пресловутого распоряжения следовало, что масштабная potřeba охранной зоны затевается «в целях сохранения и развития застройки исторически сложившихся районов Санкт-Петербурга».

67b. Sivumennen sanoen surullisenkuuluisan määräyksen johdannosta ilmeni, että suojelualueen laajamittainen hävittäminen pantiin toimeen ”Pietariin historiallisesti muodostuneiden alueiden säilyttämistä ja täydennysrakentamista varten”.

68a. Ошибкой называют эксперты и попытки замкнуть друг на друге две совершенно разные задачи — расселение коммуналок и восстановление исторических зданий.

68b. Asiantuntijat pitivät virheenä myös yritystä liittää toisiinsa kaksi aivan erilaista tehtävää: yhteisasuntojen hävittämisen ja historiallisten rakennusten entisöinnin.

Artikkeli on kokonaisuutenakin varsin paradoksaalinen. Kaikkia paradokseja ei antamieni esimerkkien tavoin voi poimia yksittäisinä virkkeinä tekstistä, vaan ne ovat johdettavissa sisällön kokonaisuudesta. Oikeastaan koko teksti kietoutuu sen ympärille, että hallinto esittää haluavansa suojella Pietarin kaupungin merkittäviä historiallisia ja kulttuurisia piirteitä ja samalla tuhoaa uusien suunnitelmien tieltä perintökohteita, joiden historiallinen merkitys on suuri. Tämä tekstin yleinen paradoksaalisuus on hankaloittava tekijä tehokeinojen analyysin kannalta. Johtopäätöksissäni keskityn kuitenkin ainoastaan sellaisiin tehokeinoihin, jotka ovat konkreettisesti poimittavissa

teksteistä, ja jätän tekstien laajemman yleisilmeen tulkitsemisen pois. Sen lähempi tarkastelu voi olla varsin antoisaa tekstiä laajemmin tarkastelevan argumenttianalyysin tekijälle.

Sitaatteja käytetään verrattain runsaasti. Motiivit ovat mitä erilaisimpia. Sitaateilla esimerkiksi esitetään neutraalisti tekstin ulkopuolisen henkilön näkemyksiä, asetetaan puhujia huonoon valoon paljastamalla heidän jyrkät kommenttinsa ja vahvistetaan ilmaisua. Suora sitaatti kuulostaa epäsuoraa lainausta huomattavasti voimakkaammalta, eikä se jätä sijaa ajatukselle, että kirjoittaja pyrki omien pyrkimystensä nimissä lieventämään tai terävöittämään siteeratun sanoja. Esimerkissä 69 sitaatilla ilmaistaan, että ajatus todella on puhujan esittämä, ei kirjoittajan tekemä johtopäätös tai tulkinta. Tekstissä kerrotaan suunnitelmista uusia asuntokantaa tietyillä Pietarin alueilla. Matvijenkon näennäisesti huolehtiessa alueiden historiallisen perinnön puolesta varakuvernööri Sergejev on ehtinyt paljastaa, että hankkeen taustalla vaikuttavat todellisuudessa liike-elämän intressit:

69a. Чиновник, в частности, рассказал, что предполагается передавать инвесторам целые кварталы, поскольку «отдельно взятая квартира или дом инвестору неинтересны».

69b. Virkamies kertoi muun muassa, että tarkoitus on luovuttaa investoijille kokonaisia kortteleita, koska ”heitä ei kiinnosta yksittäinen asunto tai talo”.

Esimerkissä 70 sitaatilla on kaksikin olennaista tehtävää. Ensinnäkin se asettaa puhujan kyseenalaiseen valoon. Se tuo ilmi, että puhuja todistettavasti ylenkatsoo maailmanlaajuista organisaatiota, jonka tavoitteita pidetään yleisesti suuressa arvossa:

70a. Валентина Матвиенко заявляла, что ЮНЕСКО — «никчемный бантик на теле Петербурга».

70b. Valentina Matvijenko on julistanut toistuvasti, että UNESCO on ”hyödytön nauharuusuke Pietarin puvussa”.

Toisen merkityksensä sitaatti saa seuraavassa katkelmassa, jossa se asetetaan uuteen kontekstiin:

*71a. Новое руководство Северной столицы украшает **этим бантиком** заявку на получение 300 миллиардов из федерального бюджета.*

*71b. Pohjoisen pääkaupungin uusi johto koristaa nyt **tällä nauharuusukkeella** paperin, jolla se anoo 300 miljardia liittovaltion budjetista.*

Uudelleenkontekstualisoinnin sävy on ivallinen. UNESCO:n väheksymisen jälkeen Matvijenko keksiikin keinon käyttää hyväksi organisaation tarkoituksiperiä ja anoo kaupungin suojelun ja UNESCO:n varjolla rahaa historiallisen keskustan entisöintiin. Summa on sama kuin aiemmin hylätyssä anomuksessa, jossa rahaa pyydettiin yhteisasuntojen täydelliseen remontoimiseen ja samalla asukkaiden pakkosiirtämiseen.

Kirjoittajan asenteet näkyvät artikkelissa etupäässä arvottavina ilmauksina ja ironiana. Tavallisten adjektiiveja ja adverbeja vahvistavien, asioiden laajuutta kuvaavien ja kirjoittajan subjektiivisia tuntemuksia heijastavien ilmausten lisäksi artikkelissa on poikkeuksellisesti yksi erittäin näkyvä ilmaus, josta käy todella vahvasti ilmi kirjoittajan asenne:

72a. Страшно даже представить, чем обернется освоение суммы на порядок большей.

72b. On kauhistuttavaa kuvitella, mitä on tuloksena kertaluokkaa suuremman rahamäärän käytöstä.

Yleisimmät aineistoni arvottavat ilmaukset ovat pikkusanoja kuten *erittäin* vaarallinen, *tuskin*, *yhtä mitätön* summa. Esimerkki 72 on hyvin erottuva, ja kirjoittajan ääni kuuluu siinä hyvin selkeänä.

Tekstimuotoilun keinoista artikkelissa käytetään lainausmerkkejä kuvaamaan, että merkitty sana tulee tulkita sen kirjaimellisen merkityksen vastaisesti:

73a. Действующее законодательство не предусматривает адекватного наказания за сопутствующее «случайное» обрушение.

73b. Voimassa oleva lainsäädäntö ei tunne kunnon rangaistuksia työn ohessa tapahtuvista "satunnaisista" sortumisista.

74a. В столь же ничтожную сумму оценили уничтожение последнего на Невском здания пушкинской эпохи, дома №114 — его тоже «нечаянно» уронили, зачищая рядом площадку под торговый центр компании «Стокманн».

74b. Yhtä mitättömäksi arvioitiin viimeisen Nevskillä olleen Puškinin aikaisen rakennuksen, talon n:o 114, tuhoaminen - sekin kaadettiin "vahingossa", kun puhdistettiin lähialuetta Stockmannin kauppakeskusta varten.

Muotoilut jatkavat sujuvasti tekstin linjaa, jossa kavalat aiheet naamioidaan hyvillä tarkoituksilla, yhteisasuntojen hävittäminen alueen entisöinnillä.

Faktatiedon esittämiseen liittyvistä tehokeinoista artikkelissa käytetään pelkästään numeerista määrällistämistä. Määrällistämisen kohteita ovat yhteisasunnot ja niissä asuvat ihmiset:

*75a. В 1996 году в Северной столице насчитывалось **200 025 коммунальных квартир**, где проживали **587 099 человек**. За прошедшие годы первый показатель сократился почти вдвое, но второй вовсе не уменьшился: Валентина Матвиенко сдала пост, оставив **105 тысяч коммуналок с 660 434 обитателями** (из них в центральных районах живут около 250 000).*

*75b. Vuonna 1996 pohjoisessa pääkaupungissa oli **200 025 yhteisasuntoa**, joissa asui **587 099 henkilöä**. Kuluneina vuosina ensimmäinen luku on pudonnut lähes puoleen, mutta jälkimmäinen ei ole alentunut lainkaan: Valentina Matvienkon luopuessa virastaan jäljellä oli **105 000 yhteisasuntoa** ja niissä **660 434 asukasta** (heistä keskusta-alueilla asuu noin 250 000).*

Katkelmassa esitettävät tarkat luvut konkretisoivat ilmiön merkitystä yksittäiselle ihmiselle ja korostavat asian vakavuutta. Kun sanotaan, että 200 025 yhteisasunnossa asuu tarkalleen 587 099 henkilöä, syntyy vaikutelma, että jokainen yksittäinen asunto ja jokainen yksittäinen asukas nähdään merkittävänä. Samalla katkelman tarkat luvut tehostavat katkelmassa olevaa rinnastusta, joka syntyy vuoden 1996 ja nykypäivän tilanteiden peilaamisesta.

Lähtötekstissä ei käytetä ollenkaan suostuttelun keinoja. Yksi sellainen on lisätty tulotekstiin, mutta sen retorinen teho todettiin jossain määrin keinotekoiseksi: *Nimenomaan klassiset näköalat Pietariin **näet** takaavat pystytettyjen kiinteistöjen tähtitieteelliset myyntihinnat* (esimerkki 64).

4.7. Artikkelit 6: O*x*, *ë*!!!

Olga Romanovan artikkeli *Oh, jo!!!* julkaistiin Novaja Gazetassa 8.7.2011. Suomennos, *Hohhoijaa!*, ilmestyi taskukirjasarjan numerossa 12. Sille ei ole ilmoitettu lainkaan suomentajaa.

Artikkeli on tyyliältään ja sisällöltään hyvin henkilökohtainen. Siinä kirjoittaja kertoo miehestään, joka on vangittu väärin perustein mutta joka on artikkelin kirjoittamishetkellä pian vapautumassa. Kirjoittaja kertoo artikkelissa, kuinka raskasta ja vaikeaa vapautuspäätöksen saaminen on ollut.

Taulukossa 12 esitellään katkelmajako, muutokset ja käytettyjen eri tehokeinojen määrä.

Taulukko 12. Artikkelin 6 katkelmajako, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyypit

Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
68	9	9	4	-	19	19

Artikkeli on jaettu 68 katkelmaan, joista muutoksia on tapahtunut vain yhdeksässä. Määrä on verrattain pieni; kuitenkin poistoja ja lisäyksiä on kaikkiaan neljätoista kappaletta, koska joissakin katkelmissa niitä on tapahtunut enemmän kuin yksi. Eri keinoja on käytetty runsaasti varioiden, sillä 29 tehokeinosta on käytetty yhdeksäätoista. Kaikki lähtötekstissä käytetyt tehokeinotyypit ovat käytössä myös tulotekstissä.

Muutokset

Käännöksessä tapahtuneet poistot kohdistuvat useisiin eri tehokeinoihin. Käännöksestä on poistettu kolme toistoa, kaksi tekstimuotoilun keinoja, kaksi värittävästä ilmaisusta, yksi kontrastointi ja yksi ääri-ilmaisu. Vastaavasti siihen on lisätty kolme tekstimuotoilun keinoja ja yksi puhuttelu.

Poistoista peräti viisi tulee käsitellyksi esimerkin 76 myötä. Esimerkki koostuu ainoastaan yhdestä katkelmasta. Jostain syystä lähtötekstistä on poistettu kokonainen virke (lähtökielisen katkelman toinen virke):

76a. Понадобилась помощь коллег — любимых, родных, навсегда цеховых — чтобы дошло. Понадобилась помощь знакомых и незнакомых влиятельных и просто хороших людей — чтобы дошло.

76b. Tarvittiin kollegojen apua – rakkaiden, läheisten ja aina omiensa puolta pitävien – jotta sana kuuluisi.

[Tarvittiin kollegojen apua – rakkaiden, läheisten ja aina omiensa puolta pitävien – jotta sana kuuluisi. Tarvittiin tuttujen ja tuntemattomien vaikutusvaltaisten ja ihan vain hyvien ihmisten apua, jotta sana kuuluisi.]

Venäjänkielinen katkelma on kokonaisuutena retoriselta teholtaan varsin voimakas. Se sisältää emotionaalisesti latautuneita värittäviä ilmaisuja (kollegojen luonnehdinta, *ihan vain hyvät ihmiset* sekä negatiivisesti latautunut *jotta sana kuuluisi*) ja emotionaalisen kontrastoinnin (kirjoittajan on täytynyt turvautua paitsi tuttuihin myös tuntemattomiin ihmisiin). Katkelma saa lisätehoa ensimmäisen virkkeen rakenteen toistosta. Lukumääräisesti kohta käsittää kaksi värittävän ilmaisun

poistoa, kontrastoinnin poiston ja kaksi toiston poistoa (lähtötekstin virkerakenteen toiston teho perustuu verbiin *понадобилась*, *tarvittiin*, sekä ilmaukseen *чтобы дошло*, *jotta sana kuuluisi*).

Tekstimuotoilussa tapahtuneet poistot ja lisäykset ovat kiinnostava ja erottuva seikka artikkelissa. Lähtötekstin otsikko on kolmine huutomerkkeineen muotoilultaan räikeä, kun käännöksen ilmettä on neutraloitu ja huutomerkki vähennetty yhteen.

Artikkelin otsikkona toimiva huudahdus esiintyy useaan otteeseen artikkelissa. Venäjäksi leipätekstissä esiintyvän huudahduksen perässä on huutomerkkin sijaan piste. Tämä luo vaikutelman, että kirjoittaja on uupunut ennemmin kuin esimerkiksi kiukustunut – otsikko lupaa voimakkaampaa otetta kuin mitä varsinainen artikkeli tarjoaa. Käännöksessä taas otsikossa on tyydytty kolmen sijaan yhteen huutomerkkiin. Leipätekstissäkin interjektiota seuraa aina huutomerkki, paitsi viimeisessä ja samalla koko artikkelin lopettavassa interjektiossa, joka päättyykin pisteeseen. Näin käännöksen *hohhoijaa*-huudahdukset ”kuulostavat” artikkelissa puuskahtuksilta pikemmin kuin uupuneelta huokaukselta:

77a. Ох, ё. Понадобилось всего-то три с небольшим года, разорения бизнеса, гнезда, потери друзей (а хрен бы с ними — даже не пробуйте нас поздравлять), большой битвы с беспредельными судебными приставами, бессмысленной и беспощадной переписки с Генпрокуратурой, Следственным комитетом, ФСБ, администрацией президента...

77b. Hohhoijaa! Ei tarvittu kuin vähän yli kolme vuotta, yrityksen ja kodin tuhoutuminen, ystävien menettäminen (pirut minä heistä: älkää edes yrittäkö tulla onnittelemaan meitä), kovat taistelut omavaltaisten oikeudenpalvelijoiden kanssa, älytön ja armoton kirjeenvaihto pääsyyttäjävirston, esitutkintakomitean, FSB:n, presidentinkanslian kanssa...

Viimein artikkelin lopussa käännöskin välittää väsyneen ja voimattoman tunnelman. Kirjoittaja kertoo löytäneensä lopulta naisen, joka pystyi auttamaan hänen miestänsä:

78a. Когда я ее разыскала, у меня впервые за три года полились слезы. Даже не знаю, почему. Ох, ё.

78b. Kun löysin hänet, aloin ensi kertaa kolmeen vuoteen itkeä. En edes tiedä, miksi. Hohhoijaa.

Sekä pisteen että huutomerkkin käyttö interjektion lopussa viestii tehokkaasti kirjoittajan tunteista. Lisäksi kumpikin versio olisi käyttökelpoinen sekä lähtö- että tulotekstissä, vaikutelma vain olisi erilainen. On mielenkiintoista, että käännöksessä käytetään molempia välimerkkejä. Kääntäjä vaikuttaisi olleen hyvin tietoinen niiden synnyttämistä vaikutelmista.

Viimeinen tekstimuotoiluun kohdistuva poisto liittyy kirjoittajan vaikenemiseen, jota ilmaistaan kolmella pisteellä virkkeen lopussa. Käännöksen vastaava virke päättyy yhteen pisteeseen eikä synnytä vaikenemisen vaikutelmaa.

Lisäyksistä kaksi on siis interjektiota seuraavia huutomerkkejä. Sen lisäksi, että käännöksestä on poistettu yksi virke (ks. esimerkki 76), siihen on myös lisätty sellainen. Tämä virke sisältää lukijan puhuttelua, minkä vuoksi käännöksessä on lukumääräisesti yksi puhuttelumuo- to enemmän kuin lähtötekstissä. Samalla tässäkin katkelmassa lähtötekstissä käytetty piste ensimmäisen virkkeen lopussa on käännöksessä vaihdettu huutomerkiksi:

79a. *Поймите и вы меня, дорогие мои читатели. Я виновата перед вами.*

79b. *Ymmärtäkää tekin minua, rakkaat lukijat! **Rakkaat lukijat, yrittäkää ymmärtää minua.** Olen syyllinen edessänne.*

Artikkelissa käytetyt tehokeinot

Taulukossa 13 näkyvät artikkelissa eniten käytetyt tehokeinot kustakin kategoriasta.

Taulukko 13. *Artikkelin 6 lähtö- ja tulokielisessä versiossa eniten käytetyt tehokeinot*

	Tunteisiin vetoaminen	Mielikuvien luominen		Fakta- tieto	Suostuttelu		Kirjoittajan asenteet		Kielimuodot	
	Värittävä ilmaisu	Kon- trastoin- ti	Lista	Aukto- riteetil- la vahvist.	Puhut- telu	Suora vakuut- telu	Arvo- tus	Inter- jektio	Teksti- muo- toilu	Toisto
LT	21	7	7	1	22	1	5	4	3	13
TT	19	6	7	1	23	1	5	4	3	10

Tunteisiin vetoamisen keinoista tässäkin artikkelissa eniten käytettyjä ovat värittävät ilmaisut, joita on lähtötekstissä 21 ja tulotekstissä 19. Ne ovat sävyiltään vahvan emotionaalisia ja herättävät lukijassa heltymystä ja empatiaa; toisaalta osa on myös vahvasti negatiivisia ja kirjoittajan turhautumista ilmentäviä. En esittele niitä erikseen, koska tekstin emotionaalisuus käy hyvin ilmi muista esimerkeistä. Muita käytettyjä tunteisiin vetoamisen keinoja ovat me-retoriikka (viisi esiintymää sekä lähtö- että tulotekstissä) ja paradoksi (yksi esiintymä molemmissa kieliversioissa). Sanaleikkiä ei esiinny lainkaan.

Me-retoriikka on luonteeltaan kirjoittajaa ja lukijaa yhdistävää ja liittyy vahvasti artikkelissa esiintyvään puhutteluun, joka on määrällisesti artikkelin eniten käytetty tehokeino. Puhuttelu kohdistuu kolmelle taholle. Ensinnäkin kirjoittaja puhuttelee lukijakuntaansa. Koko artikkeli alkaa kirjoittajan esittämällä pyynnöllä, joka pyrkii virittämään lukijan ymmärtäväiseen mielentilaan:

80a. Поймите меня, дорогие мои читатели. Я виновата перед вами.

80b. Rakkaat lukijat, yritäkää ymmärtää minua. Olen syyllinen edessänne.

Kirjoittaja puhuttelee erikseen myös vankilassa kuolleen Sergei Magnitskin vaimoa Nataliaa pyytäen anteeksi sitä, ettei auttanut tätä tämän tilanteessa. Hetkeksi kirjoittajan koko huomio kääntyy Nataliaan, esimerkiksi:

81a. Наверное — наверняка — я могла бы помочь. Если бы мы познакомились раньше. Но мы познакомились позже, хотя точно встречались в очередях на передачи.

81b. Melko varmasti, hyvin varmasti, olisin voinut auttaa, jos olisimme tutustuneet aikaisemmin. Me kuitenkin tutustuimme myöhemmin, vaikka olimme varmasti nähneet toisemme jonossa, viemässä pakettia vankeuteen.

Lisäksi kirjoittaja puhuttelee muita väärin perustein vangittuja. Puhuttelun sävy on pahoitteleva ja nöyrä. Kirjoittaja pyytää suoraan puhuteltaviaan ymmärtämään häntä ja suomaan hänelle anteeksi erinäisiä asioita. Hän rinnastaa itsensä vankiloissa syyttöminä istuviin ja kannustaa heitä vastustamaan epäoikeudenmukaisesti toimivia henkilöitä, joiden takia he joutuvat kärsimään. Mehenki on vahva, ja lisäksi mukana on yksi suora vakuuttelu:

82a. Дайте им по морде, уверяю вас, они удивятся. Удивятся так, что разведут руками и раскроют клюв — и можно будет вырваться. Главное — не забыть фамилию этого клюва, чтобы потом не дать ему таскать из гнезда ваших детей. Обломайте чертов клюв. Тогда, быть может, мы истребим всю стаю стервятников.

82b. Lyökää niitä turpaan: vakuutan, että ne ällistyvät. Ne ällistyvät niin, että niiden kädet leviävät ja nokka aukeaa, ja silloin voi päästä karkuun. Tärkeintä on, ettei unohda sen nokan nimeä, jottei se voisi sitten ryöstää pesästä lapsianne. Katkaiskaa se helvetin nokka. Siten me ehkä saamme tuhottua koko korppikotkien lauman.

Periaatteessa puhuttelua on artikkelissa vieläkin enemmän. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä lihavoidutkin virkkeet voi päätellä ympäröivien virkkeiden perusteella suunnatuiksi syyttöminä vangituille ihmisille ja siten puhutteluksi:

83a. Простите меня, без вины посаженные мальчики и девочки. Моего мужа скоро выпустят, а вас — не знаю. Но я не уйду, как не ушли многие до меня. Я не собиралась становиться правозащитником, да и сейчас не хочу им быть, но я хочу стать настоящим гражданином и избирателем. Именно для того, чтобы вы вышли.

83b. Antakaa minulle anteeksi, syyttöminä vangitut pojat ja tytöt. Mieheni pääsee kohta vapaaksi, mutta teistä en tiedä. Minä en kuitenkaan lähde minnekään, kuten eivät monet muutkaan ennen minua. Minulla ei ollut aikeita ryhtyä ihmisoikeusaktiiviksi, enkä halua sellaiseksi nytkään, mutta haluan tulla todelliseksi kansalaiseksi ja äänestäjäksi. Juuri siksi, että te pääsisitte ulos.

Tehokeinoja poimiessani olen kuitenkin jättänyt tällaiset virkkeet puhuttelun ulkopuolelle. Katson puhutteluksi vain sellaiset muodot, joissa on jokin kielellisesti selvästi tiettyyn yleisöön viittaava elementti, esimerkiksi imperatiivi tai yksikön tai monikon toiseen persoonaan viittaava pronomini.

Artikkelissa on käytetty vain yhtä faktatiedon esittämisen kategoriaan kuuluvaa tehokeinoa, auktoriteetilla vahvistamista. Sekin esiintyy vain kerran. Ennen esimerkkiä 84 kirjoittaja kertoo, että hänen miehensä on pian vapautumassa ja että vapautus on laillinen:

84a. По закону — ибо сажали незаконно, и Верховный суд посредством зампреда А.Я. Петроченкова это подтвердил, о чем пришло постановление на пятнадцати листах, с подробными перечислениями безобразий следствия и суда.

84b. Laillisesti, sillä hänet vangittiin laittomasti ja korkeimman oikeuden varapuheenjohtaja Anatoli Petrotšenkov on vahvistanut tämän, mistä saimme 15-sivuisen päätöksen, jossa on lueteltu tarkasti rikostutkinnan ja oikeudenkäynnin törkeydet.

Kertomalla korkeimmalta oikeudelta saadusta monisivuisesta päätöksestä ja mainitsemalla varapuheenjohtajan kirjoittaja tuntuu haluavan vahvistaa kaikille mahdollisille epäilijöille, että hänen miehensä on todella syytön. Näin hän vie epäilijöiltä mahdollisuuden väittää vastaan.

Artikkelille ominainen tehokeino on myös toisto, joka esiintyy lähtötekstissä kolmetoista ja tulotekstissä kymmenen kertaa. Toistolla tuodaan tekstiin ja sanomaan painokkuutta. Kirjoittaja toistaa virkerakenteita – poistojen ja lisäysten yhteydessä käsitelty esimerkki 76 on hyvä esimerkki

virkerakenteiden toistosta. Lähtötekstissä peräti kuusi virkettä alkaa verbillä *понадобиться*, *tarvita*. Käännöksessä vastaavalla verbillä alkaa kolme virkettä.

Kirjoittaja toistaa myös kokonaisia virkkeitä. Artikkelin kolme ensimmäistä virkettä, joissa kirjoittaja kertoo olevansa syyllinen lukijoiden edessä, toistuvat kerran artikkelissa. Myös virkkeen sisällä tapahtuva toisto tuo painokkuutta. Esimerkissä 85 kirjoittaja tuo toiston avulla luettelonomaisesti esille sitä, kuinka samankaltainen hänen ja puhuteltavan (Natalia Magnitskajan) tilanne on ollutkaan:

85a. У нас была одна бригада (следственная), у нас была одна тюрьма, у нас были одни врачи. У нас были одни судьи и одни прокуроры.

85b. Meillä oli sama rikostutkijaryhmä, meillä oli sama vankila, meillä oli samat lääkärit. Meillä oli samat syyttäjät ja tuomarit.

Mielikuvien luomiseen tähtäävistä tehokeinoista käytetyimpiä ovat lista (molemmissa kieliversioissa seitsemän) ja kontrastointi (lähtötekstissä seitsemän, tulotekstissä kuusi). Tämän kategorian keinoja käytetään kuitenkin muutenkin hyvin monipuolisesti. Artikkelissa on rinnastuksia, ääri-ilmaisuja, metaforisia ilmauksia, kategorisointia ja sanallista määrällistämistä. Vain hyperbolat, sanonnat, sitaatit ja uudelleenkontekstualisointi ovat jääneet käyttämättömiksi.

Listan tehtävät ovat artikkelissa hyvin samankaltaiset kuin toistonkin. Luettelemalla luodaan sanomalle painokkuutta sekä yhdistetään kuvattavaan ilmiöön useita eri määritteitä, jotka luovat ilmiöstä halutunlaisen kokonaiskuvan. Tämä ominaisuus näkyy myös jäljempänä esimerkissä 87. Ennen esimerkkiä 86 kirjoittaja kertoo onnistuneensa ystäviensä kanssa vapauttamaan joitakin vangittuja mutta toteaa sen olleen vaikeaa:

86a. Обидно, несправедливо, тупо, мерзко — вытаскивать по одному.

86b. On loukkaavaa, epäoikeudenmukaista, typerää ja inhottavaa kiskoa heitä ulos yksi kerrallaan.

Jo aiemmista esimerkeistä on käynyt ilmi kirjoittajan taipumus käyttää tehokeinoja ”päällekkäin”: yksi katkelma saattaa sisältää eri tehokeinojen yhdistelmiä. Myös esimerkki 87 kuvaa hyvin tehokeinojen runsasta käyttöä:

87a. Наталья Николаевна, вы и правда не могли ничего сделать, потому что вы — фарфоровая, интеллигентная, принципиальная, хорошая. А я — стерва.

87b. *Natalia, te ette tosiaankaan voinut tehdä asialle mitään, sillä te olette hauras, sivistynyt, periaatteellinen ja hyvä ihminen. Minä taas olen narttu.*

Mielikuvien luomisen kategorian keinoista katkelmassa esiintyvät lista (Natalian luonnehdinta), kontrastointi (Natalia – kirjoittaja) ja kategorisointi (Natalian ja kirjoittajan asettaminen eri luokkiin). Lisäksi katkelmassa puhutellaan.

Kirjoittajan asenteiden paljastamisen kategoriasta käytetyimmät ovat interjektio, jota on käsitelty poistojen ja lisäysten yhteydessä, sekä arvottava ilmaus. Koska arvottavia ilmauksia on käsitelty aiempien artikkelien yhteydessä ja koska ne eivät poikkea suuresti toisistaan artikkelien kesken, jätän sen esiintymät tässä analyysissä esittelemättä. Muita tämän kategorian keinoja ovat ironia ja kirjoittajan huomautus, jotka myös ovat osoittautuneet yleisiksi keinoiksi tutkimusaineistossani. Kumpaakin on sekä lähtö- että tulotekstissä kaksi.

4.8. Yhteenveto

Taulukoissa 14–19 esitetään kootusti kaikkien tutkittujen tehokeinojen esiintymät kaikissa tutkimusartikkeleissa.

Taulukko 14. *Tunteisiin vetoavat tehokeinot tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Värittävä ilmaisu	11	10	15	13	13	9	6	5	22	21	21	19	88	77
Me-retoriikka	0	0	3	6	1	0	4	1	0	0	5	5	13	12
Paradoksi	0	0	5	5	0	0	6	6	4	4	1	1	16	16
Sanaleikki	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Tunteisiin vetoavista tehokeinoista selvästi käytetyin on värittävä ilmaisu, jota käytetään jokaisessa tutkimassani artikkelissa vähintään viisi mutta enimmillään jopa yli kaksikymmentä kertaa. Taulukosta näkyy myös, että joka artikkelin käänöksessä värittäviä ilmaisuja on jonkin verran vähemmän kuin lähtötekstissä. Sanaleikkejä taas on koko aineistossa vain yksi. Me-retoriikkaa ja paradokseja esiintyy melko paljon mutta ei joka artikkelissa. Paradoksien määrä on jokaisessa lähtö- ja tulotekstiparissa sama. Vaikka yhden artikkelin lähtöteksti- ja tulotekstisarakkeessa olisi sama numero, se ei tarkoita, että kaikki lähtötekstissä esiintyneet tehokeinot olisi välitetty tulotekstiin, vaan on mahdollista, että lähtötekstistä on käännettäessä poistettu tehokeinoja, ja käännökseen on vastaavasti lisätty sama määrä kyseisiä tehokeinoja johonkin toiseen kohtaan. Paradoksien kohdalla aineistossani on kuitenkin niin, että kaikki lähtötekstien paradoksit on välitetty sellaisinaan tuloteksteihin.

Taulukko 15. *Mielikuvien luomiseen käytetyt tehokeinot tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Sanallinen määrällistäminen	1	1	1	1	3	2	4	4	0	0	2	2	11	10
Ääri-ilmaisu	5	4	5	6	4	3	4	4	3	3	4	3	25	23
Lista	1	1	2	2	0	0	2	2	2	2	7	7	14	14
Kontrastointi	3	3	3	3	2	2	1	1	0	0	7	6	16	15
Kategorisointi	1	0	2	2	1	1	1	1	3	1	2	2	10	7
Hyperbola	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1
Metaforinen ilmaus	1	1	3	2	0	1	2	2	2	1	3	3	11	10
Sanonta	0	0	4	3	0	0	0	0	2	0	0	0	6	3
Rinnastus	0	0	0	0	1	1	2	2	2	2	5	5	10	10
Sitaatti	4	4	0	0	2	2	0	0	7	7	0	0	13	13
Uudelleen-kontekstualisointi	1	1	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	4	4

Mielikuvien luomiseen tähtäävistä tehokeinoista vain ääri-ilmaisuja esiintyy jokaisessa tutkimusartikkelissa, vieläpä vähintään kolme kertaa. Samalla ne ovat lukumääräisesti selvästi eniten käytetty tehokeino tästä kategoriasta. Seuraavina ovat kontrastointi (yhteensä 16 esiintymää lähtöteksteissä ja 15 tuloteksteissä) ja lista (14 esiintymää sekä lähtö- että tuloteksteissä). Taulukosta voidaan todeta, että tämän kategorian keinoja on käytetty varsin monipuolisesti varioiden: joka artikkelissa (lähtö- tai tulotekstissä) on käytetty vähintään kuutta eri tehokeino.

Ehkä hieman yllättäen hyperbolaa on käytetty vain yhdessä lähtötekstissä ja sen käännöksessä. Tehokeinojen jaottelussa erotin sen omaksi keinokseen erilleen metaforisesta ilmauksesta, koska odotin sen olevan yleinen tehokeino. Varsin vähän käytetty on myös uudelleenkontekstualisointi, jota esiintyy vain kahdessa lähtötekstissä ja niiden käännöksissä. Myös tavallisesti kielikohtaiset sanonnat ovat hyvin vähäisiä. Tuloteksteissä niitä on lisäksi vain puolet lähtötekstien sisältämästä määrästä. Sen sijaan metaforisia ilmauksia on käytetty melkein jokaisessa tekstissä.

Taulukko 16. *Suostuttelun keinot tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Puhuttelu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	22	23	22	24
Suora vakuuttelu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Retorinen kysymys	0	0	2	1	5	5	0	0	0	0	0	0	7	6
Vasta-argumenttiin varautuminen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Etäännyttäminen omista intresseistä	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Suostuttelun keinot ovat koko aineiston osalta todella vähäiset. Ainoa erottuva keino on puhuttelu, jota käytetään lähtöteksteissä 22 ja tuloteksteissä 24 kertaa; kuitenkin on syytä huomata, että kaikki lähtötekstien esiintymät ovat peräisin yhdestä ja samasta artikkelista. Tulotekstien esiintymistä yksi on artikkelista 5, loput artikkelista 6. Seuraavaksi käytetyin keino on retorinen kysymys, mutta valtaosa senkin käytöstä on peräisin yhdestä lähtötekstistä ja sen käännöksestä. Suora vakuuttelu ja etäännyttäminen omista intresseistä esiintyvät kumpikin vain yksittäisessä lähtötekstissä ja sen käännöksessä. Vasta-argumenttiin varautumista ei ole käytetty yhdessäkään artikkelissa.

Suostuttelun keinojen vähäinen käyttö tuntuu yllättävältä. Toisaalta se on tutkimistani kategorioista kenties eksplisiittisin, koska sen keinot pyrkivät vaikuttamaan lukijaan hyvin avoimesti. Suora taivuttelu on hyvin tyypillistä mainonnan kielelle, mutta aineistoni antaa viitteitä siitä, että lehtiartikkeli pyrkii saamaan lukijan puolelleen käyttämällä mieluummin hienovaraisempia keinoja.

Taulukko 17. *Faktatiedon esittämiseen perustuvat tehokeinot tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Numeerinen määrällistäminen	0	0	0	0	0	0	23	23	4	4	0	0	27	27
Auktoriteetilla vahvistaminen	0	0	0	0	2	2	1	1	0	0	1	1	4	4
Tuntemattoman henkilön nimeäminen	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	4	4

Faktatiedon hyödyntämisen kategoriaan kuuluvat keinot ovat myös melko vähäisiä aineistossani. Myös tässä kategoriassa selvästi eniten käytetty keino, numeerinen määrällistäminen, on peräisin lähinnä yhdestä lähtötekstistä ja sen käännöksestä. Se esiintyy koko aineistossa yhteensä 27 kertaa sekä lähtö- että tuloteksteissä. Jokaista tämän kategorian keinoja on käytetty yhtä paljon lähtötekstissä ja vastaavassa käännöksessä. Kaikki lähtötekstien ainekset on välitetty tuloteksteihin.

Taulukko 18. *Kirjoittajan asenteiden paljastaminen tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Arvottava ilmaus	6	5	7	7	5	4	1	1	9	7	5	5	33	29
Ironia	2	2	10	10	4	4	0	0	4	4	2	2	22	22
Kirjoittajan huomautus	1	0	4	5	0	0	0	0	3	3	2	2	10	10
Interjektio	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4	4	5	4

Kirjoittajan asenteiden paljastamisen kategorian keinot ovat lukumääräisesti varsin käytettyjä. Arvottavia ilmauksia on joka artikkelissa, ja ne jakaantuvat melko tasaisesti teksteille (tosin artikkelin 4 molemmissa kieliversioissa niitä on vain yksi kappale). Ne ovat kategoriansa käytetyin

tehokeino. Myös ironiaa on kaikissa artikkeleissa lukuun ottamatta yhtä lähtötekstiä ja sen käännöstä. Kirjoittajan huomautuksia on joissakin artikkeleissa useita, toisissa ei lainkaan. Interjektiot keskittyvät lähinnä yhteen artikkeliin ja ovat vähäisiä, mikä ei sinänsä ole yllättävää, kun tutkimuskohteena on lehtiteksti.

Taulukko 19. *Kielimuotoihin perustuvat tehokeinot tutkimusartikkeleissa*

	Artikkeli 1		Artikkeli 2		Artikkeli 3		Artikkeli 4		Artikkeli 5		Artikkeli 6		Yhteensä	
	LT1	TT1	LT2	TT2	LT3	TT3	LT4	TT4	LT5	TT5	LT6	TT6	LT	TT
Toisto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	10	13	10
Tekstimuotoilu	2	1	1	1	1	0	0	0	2	2	3	4	9	8

Kielimuotoihin perustuvista keinoista tekstimuotoilu on useassa eri tekstissä käytetty keino. Tekstimuotoilun keinot puuttuvat kokonaan vain artikkelista 4 ja artikkelin 3 käännöksestä. Kuitenkaan ne eivät ole lukumääräisesti muihin tehokeinoin verrattuna erityisen yleisiä. Toisto osoittautui vain vähän käytetyksi tehokeinoksi sikäli, että kaikki sen esiintymät ovat peräisin yhdestä lähtötekstistä ja sen käännöksestä.

Toisto ja tekstimuotoilun keinot toteuttavat aineistossani erilaisia päämääriä. Artikkelissa 6, josta kaikki aineiston toistot ovat peräisin, virkerakenteiden ja me-retoriikan toisto tuo ilmaisuun selvää painokkuutta. Esiintymät sopisivat samanaikaisesti kahteen eri kategoriaan. Ensinnäkin toisto luo kuvaa kirjoittajan väsymyksestä ja painottaa sitä, kuinka paljon kirjoittaja on tehnyt työtä miehensä vapauttamiseksi, mikä vetoaa tunteisiin ja herättää lukijassa myötätuntoa. Toiseksi toisto toimii tehokkaasti lukijaa suostuttelevana. Lukijaa puhuttelevien aineisten toisto vetoaa tehokkaasti lukijaan: toisto luo kuvaa siitä, että kirjoittaja todellakin haluaa saada lukijan puolelleen.

Tekstimuotoilun keinoilla saadaan aineistossa aikaan mitä erilaisimpia vaikutelmia. Esimerkiksi huutomerkki virkkeen perässä voi toimia ironiana tai lukijaa suostuttelevana tai tunteisiin vetoavana elementtinä, kolme pistettä virkkeen lopussa kirjoittajan epäilyksen ilmentäjänä, ison alkukirjaimen käyttö yleiskielen sanassa kirjoittajan asenteita ilmentävänä ironiana tai paisutteluna. Vaikka lukumääräisesti tekstimuotoilun hyödyntäminen tehokeinona on aineistossa melko vähäistä, muotojen variointi on runsasta, eli aineistossa hyödynnetään monenlaisia tekstimuotoiluja.

Yhteenvedona voidaan todeta, että eniten käytetyt tehokeinot aineistossani ovat värittävä ilmaisu (kaikkiaan 88 esiintymää lähtöteksteissä, 77 tuloteksteissä), arvottava ilmaus (33 lähtöteksteissä, 29 tuloteksteissä), ääri-ilmaisu (25 lähtöteksteissä, 23 tuloteksteissä) ja ironia (22 esiintymää sekä lähtö- että tuloteksteissä). Nämä esiintymät ovat jakautuneet melko tasaisesti tutkimusartikkelien kesken. Puhtaasti lukumääräisesti tarkasteltuna kärkijoukkoon kuuluisivat myös numeerinen

määrällistäminen ja puhuttelu, mutta niiden korkeat määrät johtuvat niiden runsaasta käytöstä yksittäisessä artikkelissa sen sijaan, että niiden käyttö olisi tavallista kaikissa artikkeleissa. Vähiten käytettyjä ovat puolestaan hyperbola, suora vakuuttelu ja etäännyttäminen omista intresseistä (yksi esiintymä kutakin sekä lähtö- että tuloteksteissä), sanaleikki (yksi esiintymä pelkästään lähtöteksteissä) sekä vasta-argumenttiin varautuminen, jota ei käytetä aineistossani kertaakaan. Huomionarvoista on myös todeta, että artikkelien tehokeinot ovat luonteeltaan vastapuolen mustamaalaamiseen keskittyviä pikemmin kuin puolustettavan asian kannattavuutta korostavia, kuten Klušinakin (2008: 164 –165) esittää tavallisesti olevan.

Taulukossa 20 vertaillaan kussakin artikkelissa käytettyä katkelmajakoa, tapahtuneita muutoksia ja käytettyjä tehokeinotyyppejä.

Taulukko 20. *Tutkimusartikkelien katkelmajaot, muutokset ja käytetyt eri tehokeinotyyppit, koonti*

Artikkeli	Katkelmat, lkm	Muutoksia sisältävät katkelmat, lkm	Poistoja, lkm	Lisäyksiä, lkm	Muut muutokset, lkm	Käytetyt eri keinot, lkm, LT	Käytetyt eri keinot, lkm, TT
1	33	5	6	-	-	13	11
2	35	10	7	5	1	17	16
3	46	10	9	1	1	14	12
4	60	6	5	1	-	14	14
5	70	14	10	3	2	16	16
6	68	9	9	4	-	19	19

Artikkelit ovat katkelmajaoltaan hyvin eripituisia: vähimmillään artikkeli on jaettu 33 katkelmaan ja enimmillään 70 katkelmaan. Kuten aiemmin on selitetty, katkelmajako noudattelee ensisijaisesti artikkelien virkejakoa, joten katkelmajako antaa jonkinlaisia viitteitä artikkelien pituudesta. Kuitenkin lähtö- ja tulokielisen katkelman tuli vastata sisällöllisesti toisiaan, minkä vuoksi jotkin katkelmat koostuvat useasta virkkeestä. Näin on esimerkiksi silloin, kun lähtötekstin yhdestä virkkeestä koostuva pitkä katkelma on käänöksessä jaettu useaan virkkeeseen.

Erilaisia tehokeinoja on käytetty vaihtelevasti katkelmien määrästä ja artikkelien pituudesta riippumatta. Enimmillään yhdenkielisessä artikkelissa on käytetty yhdeksäätoista eri tehokeinoja (artikkeli 6, lähtö- ja tuloteksti) ja vähimmillään yhtätoista (artikkeli 1, tuloteksti). Kolmessa artikkelissa lähtö- ja tulotekstissä käytettyjen eri tehokeinojen määrä on sama, kolmessa artikkelissa erilaisia tehokeinoja on käytetty tulotekstissä vähemmän kuin lähtötekstissä. Näissä tapauksissa tuloteksteistä pois jääneet tehokeinotyyppit esiintyvät vastaavissa lähtöteksteissäkin vain kerran. Missään artikkelissa tehokeinojen käyttö ei ole tulotekstissä monipuolisempaa kuin lähtötekstissä.

Käännöksissä tapahtuneet muutokset on jaoteltu poistoihin, lisäyksiin ja muihin muutoksiin, joilla tarkoitan sellaista tapausta, jossa lähtötekstissä käytetty tehokeino on käännöksessä vaihdettu toiseen tehokeinoon. Poistoja on tapahtunut kaikissa artikkeleissa. Niitä on yhdessä artikkelissa vähimmillään viisi (artikkeli 4) ja enimmillään kymmenen (artikkeli 5).

Taulukosta 21 ilmenee, että kaikkiaan 29:stä tutkitusta tehokeinotyyppistä poistoja on tapahtunut 14:ssä. Valtaosa poistetuista tehokeinoista on värittävien ilmaisujen poistoja, joita on aineistossa kaikkiaan kuusitoista. Seuraavaksi eniten on poistettu arvottavia ilmauksia, mutta niitä vain viisi. Suurimmat poistojen määrät koskevat siis aineistossani eniten käytettyjä tehokeinoja. Muut poistetut tehokeinot ovat tekstimuotoiluja, me-retoriikkaa, ääri-ilmaisuja, toistoa, kategorisointeja, metaforisia ilmauksia, sanontoja, kirjoittajan huomautuksia, interjektioita, retorisia kysymyksiä, kontrastointeja ja sanaleikkejä. 29 tehokeinotyyppistä 14:ssä keinojen lukumäärä on tuloteksteissä pienempi kuin lähtöteksteissä. Tutkimusaineiston laajuuden perusteella voidaan todeta, että värittävien ilmaisujen poistoja mukaan laskematta poistot ovat lukumääräisesti melko vähäisiä.

Kuten taulukosta 20 ilmenee, yhteen tutkimusartikkeleista (artikkeli 1) ei ole tehty käännöksen yhteydessä lainkaan tehokeinolisäyksiä. Artikkeleissa 3 ja 4 niitä on vain yksi. Suurin määrä lisäyksiä, viisi kappaletta, on artikkelissa 2.

Taulukosta 21 nähdään, että lisäyksiä on tapahtunut kaikkiaan vain kuudessa tehokeinotyyppissä. Eniten käännöksiin on lisätty värittäviä ilmaisuja, mutta niidenkin lisäysten kokonaismäärä koko tutkimusaineistossa on vain neljä kappaletta. Muut lisäykset koskevat tekstimuotoilua, me-retoriikkaa, ääri-ilmaisuja, kirjoittajan huomautuksia ja puhuttelua. Näistä kunkin lisäys koko aineistossa on yhdestä kolmeen kappaletta. Myös lisäykset jäävät siis yksittäistapauksiksi.

Muita muutoksia on tehty kolmessa tutkimusartikkelissa (ks. taulukko 20). Muutoksen kohteiksi on päätyntä yksi ääri-ilmaisu, yksi sanallinen määrällistäminen ja kaksi sanontaa (taulukko 21). Artikkelissa 2 lähtötekstin ääri-ilmaisu on muutettu arvottavaksi ilmaukseksi, artikkelissa 3 taas sanallinen määrällistäminen metaforiseksi ilmaukseksi. Artikkelissa 5 kaksi sanontaa on muutettu värittäviksi ilmaisuiksi.

Taulukko 21. Tutkimusartikkeleissa poistojen, lisäysten ja muutosten kohteiksi joutuneet tehokeinot

	Käännöksistä poistettuja	Käännöksiin lisättyjä	Käännöksissä muutettuja
Värittävä ilmaisu	16	4	
Arvottava ilmaus	5		
Tekstimuotoilu	4	3	
Me-retoriikka	4	3	
Ääri-ilmaisu	3	1	1
Toisto	3		
Kategorisointi	3		
Metaforinen ilmaus	2		
Sanonta	1		2
Kirjoittajan huomautus	1	1	
Interjektio	1		
Retorinen kysymys	1		
Kontrastointi	1		
Sanaleikki	1		
Puhuttelu		2	
Sanallinen määrällistäminen			1

Kun lähtökielisiä artikkeleita ja niiden käännöksiä tarkastellaan kommunikatiivisten käännösteorioiden valossa, käännösratkaisuille voidaan osoittaa hyvin vaihtelevia perusteita. Lähtö- ja tulotekstien julkaisukontekstit ja oletetut yleisöt poikkeavat toisistaan, ja erikielisten lukijoiden voi olettaa suhtautuvan ja ymmärtävän ne eri tavoin. Voi olla, että humoristisesta tai ivallisesta otteesta huolimatta venäläinen lukija ottaa aiheet henkilökohtaisesti ja vakavasti, kun taas suomalainen, jota aiheet eivät kosketa yhtä henkilökohtaisesti, voi ottaa tekstit ehkä lähinnä viihteenä. Kuitenkin molemmankielisten tekstien tavoite vedota lukijaan on samankaltainen ja yhtä tärkeä, eli tekstien vetoomusfunktio on sama. Tätä funktionaalisen ekvivalenssin ajatusta vasten on ymmärrettävää, että muutoksia tehokeinoissa on tapahtunut verrattain vähän. Kääntäjät ovat halunneet säilyttää lähtötekstien vaikuttavuuden ja tehokeinojen monimuotoisuuden.

Jotkin poistot ja muut muutokset liittyvät kieli- ja kulttuurikohtaisiin aineksiin. Esimerkiksi artikkelissa 5 lähtökielisen version ironisessa tarkoituksessa esiintyvä isännimi on poistettu käännöksestä (esimerkki 61), samoin samassa artikkelissa esiintyvä venäjänkielinen negatiivissävytteinen värittävä ilmaisu *совок* (esimerkki 59). Isännimen säilyttäminen ja *совок*-sanana kääntäminen esimerkiksi *neukuksi* eivät herättäisi käännöksen lukijassa lähtötekstien laatijien tarkoittamia reaktioita vaan ehkä lähinnä kummeksuntaa ja huvitusta. Samalla tavalla samassa artikkelissa 5 venäläinen sanonta on vaihdettu käännöksessä latautuneeseen ilmaukseen (esimerkit 65 ja 66). Näissä ratkaisuissa perusteena voidaan pitää lukemisen sujuvuutta nimenomaan tulokielisen lukijan näkökulmasta ja sitä, että käännös synnyttää lukijassa sellaisia reaktioita kuin mitä venäjänkielisen lähtötekstin laatija on tekstiltään toivonut. Toisaalta esimerkiksi artikkelissa 2

yleinen venäläinen metaforinen ilmaus on korvattu käännöksessä vieraannuttavasti keksityllä metaforisella ilmauksella (esimerkki 27). Vieras vertaus on kuitenkin tulokielisen lukijan korvaan luultavasti enemmän hauska ja raikas kuin outo ja häiritsevä. Tällaista käännösratkaisua voidaan perustella ennen kaikkea käännökselle asetetuilla odotuksilla viihdyttävyydestä ja nokkeluudesta. Kääntäjä on irrottautunut lähtötekstin mallista käyttää perinteistä ja tuttua vertausta ja siirtänyt painon kokonaan tulokielisen tekstin omaan ilmeeseen.

Kuten artikkelikohtaisissa analyyseissä usein todettiin, tapahtuneille poistoille ei kuitenkaan läheskään aina ole osoitettavissa selvää syytä. Esimerkiksi lähtötekstien värittävät ilmaisut ovat useimmiten yleiskielisiä, ei-kulttuurispesifejä ilmauksia, joille olisi helposti keksittävässä vastineet. Toiseksi eniten poistetut arvottavat ilmaukset taas kielivät kirjoittajan asenteista, minkä vuoksi niiden poistaminen voidaan kyseenalaistaa, kun muistetaan lähtö- ja tulotekstejä yhdistävä vetoomusfunktio. Toisaalta artikkelikohtaisissa analyyseissä kävi ilmi, että arvottavat ilmaukset ovat usein melko tavallisia pikkusanoja, joiden vaikutus saattaa muun lukijaan vaikuttavan aineksen joukossa jäädä huomaamattomaksi. Artikkelissa 5 esiintyvä *страшно даже представить, он кauhистuttavaa kuvitellakaan*, on aineistossani ilmaisuvoimaisuudessaan poikkeava arvottava ilmaus, ja se onkin pidetty käännöksessä mukana (esimerkki 72). Arvottavan ilmauksen kaltainen elementti on kirjoittajan huomautus, mutta sellainen on poistettu vain kerran koko aineistossani.

Kirjoittaja tuo ääntään kuuluviin myös interjektioilla ja retorisilla kysymyksillä. Niistä kumpaakin on poistettu aineistossani ainoastaan yksi kappale, joten kyseiset poistot jäävät melko vähämerkityksisiksi (artikkeli 2, esimerkit 17 ja 18). Interjektio ja retorinen kysymys ovat kuitenkin retorisesti varsin tehokkaita elementtejä, joten vaikuttamaan pyrkivissä teksteissä niiden poistaminen kaipaa perusteluja. Kyseiset poistot nimenomaan omassa aineistossani tuntuvat selittyvän parhaiten virkkeen asettelulla. Esimerkiksi lähtötekstin retorinen kysymys on tulotekstissä muutettu puhtaasti epäsuoraksi kysymykseksi, mikä on suomen kielellä lähtötekstissä käytettyä asettelua sujuvampi vaihtoehto. Lähtötekstissä kysymystä edeltävä johtolause on erotettu kysymyksestä venäläisittäin yleisellä ajatusviivalla, mikä vahvistaa eroa johtolauseen ja kysymyksen välillä.

Artikkelikohtaisissa analyyseissä kävi ilmi, kuinka tekstimuotoilun ja toiston avulla tekstiin voidaan tuoda haluttua painokkuutta ja tehokkaasti ohjata lukurytmiä. Tällaisten elementtien poistaminen kaipaisi selitystä, koska niiden retorinen teho on tuntuva. Osittain poistoja voidaan perustella kielikohtaisuudella. Venäjässä esimerkiksi huutomerkkien runsas käyttö on suomen kieltä tavallisempaa. Kuitenkin poistojen kohteeksi on joutunut myös sellaisia elementtejä, jotka ovat

täysin käyttökelpoisia suomen kielessäkin, esimerkiksi kirjoittajan vaikenemista osoittavat kolme pistettä virkkeen lopussa ja kappaleiden aloitussanojen toisto. Näiden poistojen osalta lähtö- ja tulotekstien tunnelman ero on huomattava, ja kääntäjien ratkaisuille on vaikea löytää syitä.

Ääri-ilmaisu tuo tekstiin mustavalkoisuutta ja vastaansanomaton tunnelmaa. Ääri-ilmaisu on aineistossani yksi käytetyimmistä keinoista: kolmesta poistosta ja yhdestä lisäyksestä sekä yhdestä muutoksesta huolimatta niitä on jokaisessa artikkelissa (niin lähtö- kuin tuloteksteissä) vähintään kolme kappaletta. Niiden poistot jäävät huomaamattomiksi. Ne kohdistuvat juuri sellaisiin ääri-ilmaisiin, joita oletettavasti tavallinen lukija ei pistäisi merkillä samalla tavalla kuin useat muut tehokeinot. Muutoksen kohteeksi joutunut ilmaisu (artikkeli 2, esimerkki 23) sitä vastoin on huomiota herättävä, koska se koostuu kolminkertaisesta kiellosta, mutta se onkin sovitettu onnistuneesti suomalaiseen tekstiin istuvaksi. Myös tulotekstiin lisätty ääri-ilmaisu (artikkeli 2, esimerkki 16) on huomiota herättävä, koska se esiintyy yhdessä tekstimuotoilun keinon kanssa, mikä vahvistaa olennaisesti sen ilmaisuvoimaa. Lisäyksen voisi kuvitella olevan kääntäjän tietoinen ratkaisu. Kyseisessä tekstikohdassa lisäys tuo osuvasti ironiaa ja saa lukijan hymähtämään.

Sanaleikit, metaforiset ilmaukset ja sanonnat ovat vahvasti riippuvaisia lähtökielelle ominaisista kielenkäyttötavoista, eikä niiden välittäminen käännökseen ole kovin yksinkertaista. Erityisesti homonymiaan ja polysemiaan perustuvat sanaleikit saattavat jäädä välittymättä käännöksestä, koska luultavasti harvoin tulokielessä on lähtötekstissä hyödynnettyä sanaparia tai -joukkoa vastaavaa sanajoukkoa, jonka avulla sanaleikin voisi välittää. Kaikille metaforille ja erityisesti sanonnoille ei ole vastineita eri kielissä. Näin ollen kääntäjän tehtäväksi jää päättää, voiko aineksen korvata muuntotyypillisellä aineksella vai tulisiko se jättää kokonaan pois. Poisjättäminen voi olla järkevää esimerkiksi yksittäisen sanaleikin kohdalla – korvausyritykset voivat jäädä kömpelöiksi ja keinoitekoisiksi. Sekä korvaamista että poistamista esiintyy myös omassa aineistossani.

Myös me-retoriikan väheneminen tuloteksteissä on selitettävissä lähtötekstikohtaisuudella. Aineistossani tapahtuneiden me-retoriikan poistojen perusteella voidaan olettaa, että kääntäjä on yksinkertaisesti huomionut yleisön vaihtumisen siirryttyä lähtötekstistä suomalaiseen tulotekstiin. Valtaosa poistetuista me-retoriikan esiintymistä viittaa nimenomaan Venäjän kansalaisiin tai toisaalta kirjoittajan edustamaan tahoon, Novaja Gazeta -lehden toimitukseen. Yllättäen analyysit osoittivat, että me-retoriikka ei aina ole positiivista ja ylpeilevää, vaan se voi myös syyllistää. Tavallisesti nämä syyllistävät me-retoriikan muodot on jätetty tuloteksteistä pois. Tulotekstien me-retoriikan esiintymät ovat pikemmin sellaisia, että myös käännökseen lukijan on helppo samaistua niihin. Niillä esimerkiksi nostatetaan ryhmähenkeä tavallisten ihmisten

keskuudessa ja luodaan eroa epähyväksyttävästi toimiviin ”toisiin”. Tämän tyyppistä me-retoriikkaa edustavat myös tuloteksteihin tehdyt lisäykset. On hyvin mahdollista, että kääntäjät ovat halunneet lisäysten avulla kompensoida samassa artikkelissa tekemiään me-retoriikan poistoja.

Lähtökulttuurista ovat riippuvaisia myös ne aineistossani poistojen kohteeksi joutuneet kategorisoinnit, joissa henkilö asetetaan ivallisessa hengessä muita toimijoita ylempään luokkaan käyttämällä tästä etu- ja isännimeä (artikkeli 5, esimerkki 61). Etu- ja isännimen yhdistelmää ja se käytön sisältämää latausta ei voi automaattisesti olettaa suomalaisille lukijoille tutuksi, minkä kääntäjä on oletettavasti katsonut syyksi jättää kategorisoinnit pois.

Moni poisto jää kuitenkin selitystä vaille. Erittäin suuri osa kaikesta vaikuttamaan pyrkivästä aineksesta on yleiskielistä ja yleistajuista. Suurin osa tästä aineksesta olisi siirrettävissä sellaisenaan tuloteksteihin. Artikkelikohtaisissa analyyseissä moni värittävän ilmaisun poisto todettiin melko vähäpätöiseksi, mutta toiset poistot ovat hyvin tuntuja, kuten artikkelin 3 esimerkissä 34 ja artikkelin 4 esimerkissä 44. Näissä katkelmissa poisto koskee yksittäistä sanaa pidempää fraasia.

Vaikeaa on keksiä syitä myös tietyille lisäyksille. Osan voi olettaa tietoiseksi haluusi kompensoida tehtyjä poistoja (kuten me-retoriikan lisäykset). Osan kääntäjät ovat luultavasti yksinkertaisesti katsooneet sopivan hyvin tekstikontekstiin ja yksittäiseen virkkeeseen – näin voi ajatella erityisesti värittävien ilmaisujen lisäysten suhteen. Osuva ja näkyvä lisäys on esimerkiksi artikkelin 5 tulokielinen otsikko, joka on lähtötekstiä värikkäämpi (esimerkki 62). Sen sijaan esimerkiksi tekstimuotoilun keinojen lisäykset ovat erikoisia sikäli, että niillä kirjoittaja voi tehokkaasti ohjata sitä, miten lukija tulkitsee tekstisisältöjä. Huutomerkki kielii vahvasta emotionaalisesta latauksesta, kolme pistettä virkkeen lopussa voivat merkitä kirjoittajan epävarmuutta tai toisaalta vihjailua esimerkiksi asian epäilyttävyydestä. Jos kääntäjä pysyttelee sisällöllisesti ja rakenteellisesti lähellä lähtötekstiä, kuten tämän tutkimuksen aineistossa, tekstimuotoiluihin puuttuminen ei todennäköisesti ole tarpeellista, vaan motiivien täytyy olla toisenlaiset.

Kun tarkastellaan kutakin tehokeinotyyppiä erikseen, muutosten määrä on kuitenkin hyvin pieni lukuun ottamatta värittäviä ilmaisuja. Tämä viittaa käytännössä siihen, että todennäköisesti monen poiston, lisäyksen tai muun muutoksen kohdalla kääntäjät eivät ole punninneet ratkaisujaan pelkästään käännettävän ilmauksen vaikuttavuuden kannalta vaan laajemman tekstiyhteyden kannalta. Tutkimusartikkeleissa on käytetty kaikkiaan lähes kolmeakymmentä eri tehokeinoa, ja yhdessä artikkelissa on käytetty vähintään yhtätoista eri keinoa. Vaikka tässä tutkimuksessa on keskitytty yksittäisten tekstielementtien tarkasteluun ja siinä on havaittu ainakin lukumääräisesti

tuntuvia eroja lähtö- ja tulotekstien välillä, on syytä huomata myös yksittäisessä tekstissä vaikuttavien tehokeinojen kokonaisuus. Kaikkia lähtöteksteissä käytettyjä tehokeinoja on käytetty myös tuloteksteissä, ja erityisesti tuloteksteihin tehdyt lisäykset kertovat siitä, että lähtötekstien retorinen teho ja sen takana vaikuttavat yksittäiset tehokeinot on tunnistettu. Kokonaisuudessa muutokset jäävät vaikutuksiltaan vähäisiksi, kun tulotekstejä verrataan lähtöteksteihin.

Se, että kääntäjät ovat todennäköisesti punninneet käännösratkaisujaan pelkän retorisen tehon sijaan koko tekstikokonaisuuden kannalta, tuntuu järkevältä ja lukijaystävälliseltä vaihtoehdolta. Tällöin ei ole kummallista, että tekstin lomasta on poistettu tai sinne lisätty yksittäisiä lukijaan vaikuttavia elementtejä; ja valtaosahan poistoista ja lisäyksistä koskee nimenomaan yksittäisiä sanoja tai lyhyitä fraaseja. Ratkaisujen takaa voidaan tunnistaa niin dynaamisen ekvivalenssin, funktionaalisen ekvivalenssin kuin skoposteorian keskeiset ajatukset. Tulokielinen lukija on asetettu keskeiselle sijalle, ja tekstien tehokeinoista on muokattu tulokieleen istuvia koko tekstin kontekstin tasolla. Johdannossa todettiin, että joskus tehokeinojen muokkaaminen voi olla tarpeellista varsinaisen viestin ymmärrettävyyden vuoksi. Todennäköisesti minkään lähtötekstissä esiintyneen tehokeinon välittäminen sellaisenaan käännökseen ei haittaisi käännöksen ymmärrettävyyttä, mutta joillakin muutoksilla voidaan todeta olevan merkitystä luennan sujuvuuden ja vaivattomuuden kannalta.

Tutkimuksen teoriaosuudessa todettiin, että tekstien analysoinnissa ei tule unohtaa tekstilajin asettamia raameja, joiden puitteissa viestintä tapahtuu. Venäläisen luokittelun mukainen nimitys artikkeleille on *korrespondentsija*, jota vastaa suomalaisessa jaottelussa lähinnä kolumni. Tämän tekstilajin tuotoksissa kirjoittajan ilme ja kanta saavat näkyä, eikä kirjoituksen sävyn tarvitse olla neutraali. Tämä seikka näkyy hyvin myös tämän tutkimuksen aineistossa, jossa tehokeinojen käyttö osoittautui varsin monipuoliseksi. Voidaan siis todeta, että tämän aineiston kohdalla tekstilaji ei rajoita tehokeinojen käyttöä vaan pikemmin tarjoaa siihen mahdollisuuden.

Joka tapauksessa analysoimani artikkelit ovat informatiivisia lehtitekstejä. Lehtitekstistatus otettiin tehokeinojen analysoinnissa huomioon. Esimerkiksi faktatiedon esittämiseen pohjaavien tehokeinojen poiminnassa tehokeinoiksi nimettiin vain sellaiset elementit, joilla kirjoittaja tuntui erityisesti pyrkivän vetoamaan lukijaansa, ja puhtaasti informoivaan pyrkivät ainekset jätettiin analyysin ulkopuolelle. On mielenkiintoista, että lehtitekstistatuksesta huolimatta faktatiedon esittämiseen pohjaavia tehokeinoja ei käytetä aineistossa erityisen monipuolisesti, ja toisaalta esimerkiksi kirjoittajan asenteista kieliviä elementtejä, samoin värikkäitä tekstimuotoiluja, käytetään runsaasti. Tutkimuksen alussa ennakoituja faktatiedon ja retoriikan keskinäisiin painosuhteisiin liittyviä ongelmia käännöksissä ei ilmennyt.

5. LOPUKSI

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia, millaisia tekstuaalisia tehokeinoja venäläisissä lähtöteksteissä ja niiden suomenkielisissä käännöksissä on käytetty. Tehokeinojen tunnistamisen ja erittelyn lisäksi tarkoitukseni oli etsiä mahdolliset poistot, lisäykset ja muutokset sekä pohtia syitä näille tapauksille. Tätä kautta halusin selvittää, poikkeavatko venäläinen ja suomalainen tekstuaalisten tehokeinojen käyttö olennaisesti toisistaan. Käännöstutkimuksen avulla halusin saada tietoa ylipäättään tehokeinojen määristä ja näkyvyydestä eri kielissä sekä tunnistaa konkreettisiin kielenkäyttötilanteisiin vaikuttavat kulttuuriset ja kielelliset erot.

Tehokeinojen analysointia varten luotiin oma, juuri kyseiseen aineistoon soveltuva tehokeinoluokittelu, koska ”yleispäteviä” tehokeinoluetteloita ei ole ja lisäksi jokaisesta analyysistä voi nousta uusia tehokeinoja, kuten työn teoriaosuudessa todettiin. Kuudesta lähtötekstistä ja niiden käännöksistä poimittiin peräti 29 tehokeinoa, joilla voidaan vaikuttaa lukijaan. Tehokeinojen käyttö lähtö- ja tuloteksteissä on siis varsin monipuolista. Tehokeinot olivat jaettavissa viiteen kategoriaan niiden perimmäisen tavoitteen mukaan. Kuudentena oli kategoria, jonka keinoilla voidaan pyrkiä erilaisiin tavoitteisiin. Tehokeinojen poimimisen jälkeen tutkimusartikkelit analysoitiin ja merkattiin kaikki tehokeinojen käyttökohdat sekä tuloteksteissä tapahtuneet tehokeinojen poistot, lisäykset ja muutokset.

Lukumääräisesti tarkasteltuna lähtö- ja tulotekstien tehokeinojen käytössä on joitakin eroja. Kaikista lähtöteksteistä on käännöksen yhteydessä poistettu joitakin keinoja, ja vastaavasti joihinkin tuloteksteihin on tehty joitakin lisäyksiä. Lisäysten määrä on kuitenkin selkeästi poistoja vähäisempi. Tilanteita, joissa lähtötekstin tehokeino olisi tulotekstissä muutettu joksikin toiseksi tehokeinoksi, on erittäin vähän.

Poistot heijastavat joitakin kulttuuri- ja kielenkäyttöeroja. Tuloteksteistä on karsittu esimerkiksi venäläisille teksteille tavallisempia usean välimerkin yhdistelmiä. Kuitenkin kaikki lähtöteksteissä käytetyt tehokeinotyyppit yhtä lukuun ottamatta esiintyvät myös tuloteksteissä. Käytännössä mikään tehokeinotyyppi ei siis osoittautunut käytetyksi ainoastaan venäjänkielisissä teksteissä. Ne poistot, joille on osoitettavissa selvä syy, liittyvät enemmän sisällön kuin retorisen tehon puolesta venäläiseen kulttuuriin, esimerkiksi etu- ja isännimen käyttöön perustuva kategorisointi ja homonymiaan perustuva sanaleikki. Mikään poisto (tai sen kummemmin lisäys) ei näyttäisi olevan

seurausta siitä, että poistettu (tai lisätty) tehokeino olisi jotenkin epätyypillinen tai sopimaton tulokielessä. Kaikkiaan tehokeinojen käyttö lähtö- ja tuloteksteissä on samanlaista.

Muutosten vähäisyys tukee tutkimuksen alussa esittämäni oletusta, että tulotekstit noudattavat tehokeinojen käytössä lähtötekstien mallia silloin, kun se on mahdollista eivätkä kieli- tai kulttuurisyyt estä sitä. Erilaiset tehokeinot osoittautuivatkin käyttökelpoisiksi niin lähtö- kuin tulokielisissä teksteissä. Lähtötekstin mallissa pitäytymisen voi olettaa olevan seurausta lähtö- ja tulotekstien yhteisestä tavoitteesta sitouttaa lukijaa.

Vaikka tutkimusartikkelit ovat lehtitekstejä, tekstilaji ei rajoita niissä esiintyvää tehokeinojen käyttöä. Artikkelien edustamassa tekstilajissa (venäläisittäin *korrespondentsija*, suomalaisittain lähinnä kolumni) kirjoittajan ääni saa kuulua, ja ote aiheeseen saa olla henkilökohtainen. Toisenlaisten lehtitekstien kuten uutisten tehokeinojen käytöllä on omat piirteensä, jotka voivat poiketa toisistaan tuntuvastikin eri kulttuureissa. Tässä tutkimuksessa erot lähtö- ja tulokulttuurien konventioissa osoittautuivat kuitenkin olemattomiksi, koska tehokeinoja käytetään teksteissä samalla tavalla ja myös tulotekstit ovat sujuvia.

Tutkimusasetelmaani voisi täydentää monin tavoin. Mielenkiintoista voisi olla esimerkiksi tarkastella artikkeleita ja niiden käännöksiä vaikkapa pelkästään dynaamisen ekvivalenssiteorian valossa: lähtötekstit voisi antaa lähtökielisten ja tulotekstit tulokielisten lukijoiden arvioitavaksi, jolloin voitaisiin vertailla niiden vaikutusta erikielisiin lukijoihin ja saataisiin tätä tutkimusta kattavampaa ja objektiivisempaa tietoa tekstien vetoavuudesta ja tehokeinojen toimivuudesta eri kulttuuripiireissä. Nyt tehdyn tutkimuksen keskeinen puute on arvioinnin subjektiivisuus ja se, että toisenkielisen tekstiversion tunteminen varmasti vaikuttaa myös toisenkieliseen tekstiin asennoitumiseen ja sen tulkintaan. Rajatummalla aineistolla olisi mahdollista myös tehdä kohderyhmäkeskeinen analyysi, jossa käännöksessä tehtyjä ratkaisuja peilattaisiin valittuja (kommunikatiivisia) käännösteorioita vasten ja perehdyttäisiin tätä tutkimusta tarkemmin siihen, millä perusteilla käännösratkaisut on tehty.

Yksi vaihtoehto olisi myös paneutuminen rajatun tehokeinojoukon tai jopa yhden tehokeinon toimivuuteen ja vaikutuksiin vaikkapa eri tekstilajeja edustavissa teksteissä, jolloin korostuisi kontrastiivisen tekstilajitutkimuksen näkökulma. Olisi kiinnostavaa saada enemmän tietoa siitä, millainen vaikutus tässä tutkimuksessa käsitellyillä tehokeinoilla on toisentyyppisissä teksteissä tai toimisivatko ne ylipäättään mielekkäästi muissa konteksteissa.

Tässä tutkimuksessa rajaukseksi valittiin tietoisesti mikrotason analyysi, jossa keskityttiin tekstien yksittäisiin kielellisiin elementteihin. Laajojen kokonaisuuksien, kuten kappalejaon ja asioiden esittämisjärjestyksen, vaikutus jätettiin huomioimatta, vaikka niiden merkitys tunnustettiin. Analyysin edetessä käsitys makrotason tutkimuksesta muuttui yhä kiinnostavammaksi ja tärkeämmäksi. Kaikkea tekstin tehoavuutta ei pysty selittämään yksittäisiä tehokeinoja poimimalla, vaan olennainen osa tekstin synnyttämää vaikutelmaa on esimerkiksi teeman ja reeman järjestyksen vaihtelu, virkkeiden pituus ja yksittäisten tehokeinojen sijainti virkkeessä. Useissa analyyseissä todettiin, että tehokeinojen vaikutus on usein vahvasti sidoksissa myös tekstin informaationsisältöön ja koko artikkelin aiheeseen, eli niitä ei aina pysty irrottamaan tekstiyhteydestä ilman, että ne muuttuvat täysin käsittämättömiksi tai retoriselta teholtaan olemattomiksi. Tästä päästään argumenttianalyysin tekemisen hedelmällisyyteen ja kiinnostavuuteen.

Lukijaan vaikuttaminen on aina ajankohtainen aihe, jota voidaan tutkia niin kirjoitetuilla kuin puhutuilla foorumeilla. Tekstuaalisten tehokeinojen ja retoriikan tutkimuksen yhdistäminen edelleen käännostutkimukseen on varsin monipuolinen tutkimusideoiden lähde, joka tarjoaa tietoa kielenkäyttöeroista eri kulttuurien välillä. Lisäksi tutkimusasetelmaa voidaan räätälöidä eri alojen viitekehykseen sopivaksi esimerkiksi varioimalla analysoitavia tekstilajeja ja kohdeyleisöjä.

6. LÄHTEET

Tutkimusmateriaali

Artikkeli 1

Lähtöteksti: Rabotnova, Viktorija 2011. Воспитание идеального электората. *Novaja Gazeta* 3/2011.

Tuloteksti: Jalovaara, Tarja 2011. Miten kasvatetaan hyviä äänestäjiä. *Novaja Gazeta* 10 s. 96–100. Into, Helsinki.

Artikkeli 2

Lähtöteksti: Romanova, Olga 2011. Самый честный судья в России – по якутской борьбе хапсагай. *Novaja Gazeta* 90/2011.

Tuloteksti: Novaja Gazetan toimitus 2011. Vyšinskin nimikkopalkinto. *Novaja Gazeta* 12 s. 63–67. Into, Helsinki.

Artikkeli 3

Lähtöteksti: Petljanova, Nina 2011. Кормило власти. *Novaja Gazeta* 97/2011.

Tuloteksti: Jalovaara, Tarja 2011. Pulpettiruoka ei maistu. *Novaja Gazeta* 12 s. 57–61. Into, Helsinki.

Artikkeli 4

Lähtöteksti: Kolbasin, Dmitri & Tšikov, Pavel 2011. Миллион рублей в день. *Novaja Gazeta* 4/2011.

Tuloteksti: Jalovaara, Tarja 2011. Miljoona ruplaa päivässä. *Novaja Gazeta* 10 s. 88–95. Into, Helsinki.

Artikkeli 5

Lähtöteksti: Lihanova, Tatjana 2011. Питер будут расселять целыми кварталами. *Novaja Gazeta* 135/2011.

Tuloteksti: Novaja Gazetan toimitus 2012. Arvokorttelit tyhjiksi vaikka pakolla. *Novaja Gazeta* 13 s. 91–100. Into, Helsinki.

Artikkeli 6

Lähtöteksti: Romanova, Olga 2011. Ox, ё!!! *Novaja Gazeta* 73/2011.

Tuloteksti: [Suomentajaa ei ilm.] Hohhoijaa! *Novaja Gazeta* 12 s. 68–72. Into, Helsinki.

Painetut lähteet

Abrams, M. H. 1999. A Glossary of Literary Terms. 7th ed. Heinle & Heinle, Boston.

Beregovskaja, Eda & Verger, Jean-Marie 2000. *Zanjatnaja ritorika*. Jazyki russkoi kultury, Moskva.

Borchers, Timothy 2006. *Rhetorical Theory: an Introduction*. Thomson Wadsworth, Belmont.

Gutt, Ernst-August 1991. *Translation and Relevance: Cognition and Context*. Blackwell, Oxford.

Halmari, Helena 2005. In search of ”successful” political persuasion: A comparison of the styles of Bill Clinton and Ronald Reagan. Teoksessa Halmari & Virtanen (ed.) 2005. *Persuasion Across Genres: a Linguistic Approach* s. 105–134. John Benjamin’s Publishing Co, Amsterdam.

Halmari, Helena & Virtanen, Tuija (ed.) 2005. *Persuasion Across Genres: a Linguistic Approach*. John Benjamin’s Publishing Co, Amsterdam.

Jokinen, Arja 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Juhila & Suoninen (toim.) 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 126–159. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Juhila & Suoninen (toim.) 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 2004. Retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 2004. *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 233–272. 6. painos. Gaudeamus, Helsinki.

- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo 2004. Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 2004. *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 60–113. 6. painos. Gaudeamus, Helsinki.
- Klušina, N.I. 2008. *Stilistika publitsističeskogo teksta*. MediaMir, Moskva.
- Kotilainen, Lauri 2003. *Parempi lehtijuttu*. Infoviestintä, Helsinki.
- Lipatov, T. A. 2011. *Ritorika v zerkale vremeni*. Elpis, Moskva.
- Mauranen, Anna 2000. Kontrastiivinen retoriikka. Teoksessa Sajavaara & Piirainen-Marsh (toim.) 2000. *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 299–330. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Mauranen, Anna & Piitulainen, Marja-Leena 2012. Kontrastiivinen tekstilajitutkimus. Teoksessa Heikkinen ym. (toim.) 2012. *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 271–283. Gaudeamus, Helsinki.
- Mustonen, Anu 2001. *Mediapsykologia*. WSOY, Helsinki.
- Mäntynen, Anne 2003. *Miten kielestä kerrotaan: kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Mäntynen, Anne & Sääskilahti, Minna 2012. Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen ym. (toim.) 2012. *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 194–207. Gaudeamus, Helsinki.
- Newmark, Peter 1988. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall, New York.
- Nida, Eugene A. & Taber, Charles R. 1982. *The Theory and Practice of Translation*. 2nd photomechanical reprint. Brill, Leiden.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996. Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen & Summa (toim.) 1996. *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat* s. 7–19. Vastapaino, Tampere.
- Perelman, Chaïm 1996. *Retoriikan valtakunta*. Ranskankielinen alkuteos *L’empire rhétorique*, 1977. Suom. Leevi Lehto. Vastapaino, Tampere.
- Puro, Jukka-Pekka 2005. *Retoriikan historia*. WSOY, Helsinki.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1986. *Mitä kääntäminen on: teoriaa ja käytäntöä*. Saksankielinen alkuteos *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, 1984. Lyhentäen suom. Pauli Roinila. Gaudeamus, Helsinki.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännteoriaan*. Finn Lectura, Helsinki.

Lehdet

Hao, Van 2008. Osobennosti russkih gazetnyh tekstov. *Izvestija Rossiiskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta Im. A. I. Gertsena* 74-1/2008 s. 97–103.

Verkkolähteet

Fond Zaščity Glasnosti -verkkosivusto. www.gdf.ru/murdered_journalists/list/. Luettu 21.4.2014.

Mosienko, L. V. 1999–2008. Stilistitšeskije i lingvistitšeskije osobennosti gazetnogo teksta. Orenburgin valtionyliopiston filologian tiedekunnan verkkosivusto, 1999–2008. www.ffosu.net/nauka/mosienko1.php. Luettu 21.4.2014.

Novaja Gazetan verkkosivusto: Nagrady. www.novayagazeta.ru/awards.html. Luettu 21.4.2014.

Rostova, Natalija 2010. ”Kogda Gorbatšev uznał o raskole v ”Komsomolke”, on sam rasykal nas”. Uutissivusto Slon.ru. slon.ru/russia/kogda_gorbachev_uznal_o_raskole_v_komsomolke_on_s-509616.xhtml. Luettu 21.4.2014.

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

«Поймите меня, дорогие мои читатели.»

Средства воздействия в русских газетных статьях и их переводах на финский язык

Введение

Мы постоянно подвергаемся влиянию всевозможных текстов и иного рода сообщений. Кроме открытой коммерческой рекламы по телевизору и в газетах, и другие тексты как, например, художественные тексты и официальные документы оказывают влияние на читателя с помощью эффективного и творческого использования языка (см. Mustonen 2001: 53). В таких случаях цель влиять на читателя, его мысли и мнения, скорее всего, не видна эксплицитно, и средства воздействия нужно искать глубже. Кроме таких типичных средств, как прямое обращение к читателю и вызывание в нем позитивных эмоций, и такие моменты как, например, эмоциональные слова, цитаты, антитезы и добавленные автором в текст личные замечания играют роль в том, как читатель воспринимает текст и какое влияние текст оказывает на него.

В данной работе исследуются статьи «Новой Газеты» и их переводы на финский язык, опубликованные в книжной серии «Novaja Gazeta» (издательство «Into Kustannus»), с точки зрения языковых средств воздействия. Классификация и разделение этих средств на группы поможет нам понять, какие различные элементы автор может использовать, чтобы создать убедительный текст, захватывающий внимание читателя и оказывающий влияние на него. Исследуя и русские тексты и их переводы, мы можем сравнить модели использования средств воздействия в русской и финской культурах и обнаружить различия в том, какие средства более удачно действуют в каждом языке, какие средства самые популярные и т. д.

Итак, конкретная задача данной работы — исследовать, как переведены на финский язык средства воздействия оригинальных текстов и какими приемами пользовались переводчики: добавлением, опущением или заменой. Кроме того, мы постараемся обнаружить причины возможных изменений. Мы также попытаемся выяснить, употребляются ли средства воздействия в русском и финском языках по-разному, и в каких конкретных ситуациях возникают различия.

Коммуникативные теории перевода

Цель данной работы — выяснить возможные различия в употреблении средств воздействия в русском и финском языках путем сравнения русских исходных текстов и их переводов. Так как в данной работе исследуются способы воздействия текстов, важна точка зрения читателя. Поэтому хорошим подходом к изучению материала исследования являются коммуникативные теории перевода. В этих теориях центральную роль играет читатель перевода. Переводчик должен стремиться к тому, чтобы читатель без проблем понял и содержание текста в целом, и язык перевода (Newmark 1988: 47).

Первая коммуникативная теория перевода — теория **динамической эквивалентности** Юджина Найды (Vehmas-Lehto 1999: 58). Согласно этой теории, переводчик должен стремиться произвести на читателя перевода такой же эффект, какой производит и исходный текст на своих читателей (Nida & Taber 1982: 1). Далее, по словам Найды и Тэйбера, все, что можно сказать на одном языке, можно сказать и на другом языке, если внешняя форма не является центральной частью сообщения. Элементы, незнакомые в языке перевода, можно заменить знакомыми соответствиями, чтобы передать мысль оригинала. Форма и внешний вид являются второстепенными по сравнению с содержанием: ими нужно пожертвовать, если передача содержания и естественность перевода этого требуют (там же: 4—5, 105).

Функциональная эквивалентность означает эквивалентность функций оригинала и перевода. Внимание надо обратить на то, насколько удачно перевод, а также его отдельные части, выполняют функции соответствующих элементов оригинала (Vehmas-Lehto 1999: 70). Однако, перевод не должен слепо повторять образцы оригинала. Для выполнения функций оригинала надо выбрать конструкции, которые производят желаемый эффект и являются естественными на переводящем языке (см. Gutt 1991: 52—56; Nida & Taber 1982: 14).

Наконец, согласно **скопос-теории** цель перевода определяет метод и стратегию перевода. Задачи перевода могут отличаться от задач оригинала, поэтому перевод делается в соответствии с языковыми и культурными нормами языка перевода. Переводы одного исходного текста могут быть разными в зависимости от того, для кого или для чего они сделаны (Reiss & Vermeer 1986: 57—60). Так как потребность в переводе возникает чаще всего в переводящей культуре, эта культура сильнее влияет на окончательный вид перевода (там же: 47).

Хотя здесь обсуждены три разных коммуникативных теории перевода, следует заметить, что сегодня ни одна теория одна не учитывает переводчика. Скорее всего, переводчик использует разные методы и выбирает средства, подходящие для каждой ситуации. С точки зрения данной работы, однако, коммуникативные теории представляют собой хорошие подходы к теме средств воздействия и могут пояснить решения переводчика.

О риторике

«Риторика» — центральное понятие для всех исследователей, занимающихся убеждением. Понятие понимали немного по-разному в разных регионах мира и в разные времена. Точные определения понятия варьируются между культурами (Puro 2005: 10–14). Независимо от различий, общие корни риторики находятся в античном мире, в Древних Греции и Риме, где высоко оценивали ораторские навыки. В публичном пространстве живо обсуждали общественные и политические проблемы, поэтому для ораторов было важно владеть эффективными средствами убеждения. Самый значительный вклад в теорию риторики внес Аристотель. Его трактат «Риторика» цитируется и в сегодняшних исследованиях. Суть аристотелевской традиции риторики — учение убеждения и анализирование техник в этом учении (там же: 10, 19, 30). Для риторики свойственна преднамеренность: с ее помощью человек стремится достичь желанной цели или результата (Borchers 2006: 15).

В истории аристотелевской (западной) риторики следует заметить разницу между классической и новой эпохами. Так называемая «новая риторика» сформировалась в конце XX века в связи с изменением западного образа жизни, напряженной политической ситуацией и развитием средств телекоммуникации (Puro 2005: 109–110). Больше не считали, что риторика привязана к определенной ситуации и публике. «Новая риторика» носит более общий характер и относится ко всяким видам общения (там же: 107–109).

Аристотелевская риторика предлагает инструкции и правила для создания убедительного высказывания. Новая риторика, однако, уже не носит такого нормативного характера и не сосредоточена на самом создании текста. В ней центрально понимание и анализирование действующей аргументации в готовом тексте (Mäntynen 2003: 104). Далее, против идеологии классической риторики, согласно новой риторике содержание и форму не всегда можно различать друг от друга (Perelman 1996: 48). Кроме того, новая риторика учитывает различия между правилами коммуникации разных культур, в рамках которых должна оцениваться и

удачность риторики. Из-за таких разниц невозможно создать полный и общепринятый список хороших средств воздействия (Kakkuri-Knuuttila 2004: 241).

Риторика — явление универсальное, а ее форма и цели меняются от культуры к культуре в зависимости от развития каждого региона мира (Borchers 2006: 227). Риторика отражает и подтверждает то, что считается важным в каждой культуре. Поэтому в определении риторики в разных культурах подчеркиваются разные моменты (Mauranen 2000: 300—301).

Различия возникают и в русском и финском толкованиях понятия. В русской традиции риторики центральны выразительность, изобразительность и эстетичность текста (см. Липатов 2011; Береговская & Верже 2000). Для достижения эстетичности используются, во-первых, тропы: обороты речи, в которых выражение употребляется в переносном значении (Липатов 2011: 230); и, во-вторых, риторические фигуры: обороты, «определенно отступающие от нормы разговорной «естественности» и используемые для усиления выразительности высказывания» (Липатов 2011: 259). Такие элементы, скорее всего, вызывают к чувствам читателя. В финской традиции подчеркиваются убедительность текста и изложение фактов для усиления высказывания, а о тропах и риторических фигурах или об эстетичности текста не говорят (см. Jokinen, Juhila & Suominen 1999; Kakkuri-Knuuttila 2004).

Согласно Абрамсу (Abrams 1999: 268) средства убеждения аристотелевской риторики включают все средства, которые могут вызывать либо к чувствам, либо к рассудку и рациональному образу мышления публики. Таким образом и русское, и финское толкование риторики правильны: и форма, и содержание текста могут оказывать сильное влияние на человека. Однако, соединение русского и финского толкований под одним и тем же понятием «риторика» в данной работе проблематично. Поэтому в данной работе употребляется понятие «средства воздействия», которое включает все средства текста, которые могут оказывать влияние на образ мышления или мнение читателя.

Методы сравнения риторики в исходных текстах и переводах

Объектом анализа данной работы являются, с одной стороны, средства воздействия в тексте, и, с другой стороны, сравнение исходных текстов и переводов. Чтобы соединить эти точки зрения, в данной работе используется метод риторического анализа, излагаемый, в т. ч., исследователями Йокинен (Jokinen 1999) и Каккури-Кнууттила (Kakkuri-Knuuttila 2004) для

изучения первого объекта, и метод сопоставительной риторики, излагаемый, например, Мауранен (Mauranen 2000).

Объектом риторического анализа является внешняя форма текста (Kakkuri-Knuuttila 2004: 234). Точнее, по словам Йокинен (Jokinen 1999: 126), объект анализа — те языковые средства, с помощью которых автор стремится достичь одобрения и поддержки публики для какого-либо явления. В отличие от анализа аргументации, сосредотачивающемся на употреблении и способах доказании аргументов, риторический анализ не заинтересован в приемлемости аргументов, а именно во внутренних конструкциях текста, с помощью которых стремятся влиять на читателя (Kakkuri-Knuuttila 2004: 239).

При риторическом анализе исследователю важно владеть достаточным количеством знаний о писателе/ораторе, публике и ситуации и пространстве коммуникации. Новая риторика учитывает различия в нормах и правилах коммуникации, зависящие от контекста и культуры. Из-за этих различий одни и те же средства воздействия могут оказывать разное влияние в разных контекстах, поэтому исследователь должен обращать внимание на конкретный контекст (Kakkuri-Knuuttila 2004: 238, 241).

Сопоставительная риторика заинтересована в выяснении культурных различий в текстах и стилях письменной речи (Mauranen 2000: 302). Путем сопоставления текстов, их фрагментов и других частиц, анализ стремится сделать выводы о текстах как представителях своих культур (там же: 300—302).

Мауранен и Пийтулайнен (2012) представляют сопоставительный анализ с точки зрения жанра текста. И такой анализ стремится выяснить культурные различия путем сравнения текстов, но в нем в первую очередь учитывать жанр текста. Жанры работают как категории для разных текстов, одинаковых по характеру, и кроме того, они работают как образцы коммуникации, на которых писатель, а также исследователь, может опираться при создании и восприятии текста (Mauranen & Piitulainen 2012: 271—274). При этом стоит заметить, что материалы данного исследования — газетные статьи, для которых важно и содержание информации об актуальных темах. Стиль «Новой Газеты» индивидуальный и острый, но все-таки возможно, что позиция газетной статьи каким-либо образом ограничивает употребление средств воздействия.

Далее, согласно авторам анализировать можно либо на уровне всего текста, учитывая большие конструкции и общую картину всего текста, либо на более низком уровне, где

внимание можно обращать на более точно определенные моменты, передающие стиль и облик текста (Mauranen & Piitulainen 2012: 275—276). Этот последний вариант подойдет и к данному исследованию.

Анализ материала

В данной работе исследуются шесть статей из русской «Новой Газеты» и их переводы на финский язык с точки зрения средств воздействия. Оригиналы опубликованы в 2011 году. Финские переводы статей Новой Газеты публиковались издательством «Into Kustannus» в книжной серии «Novaja Gazeta». Содержание книжек состоит из статей, первоначально опубликованных в «Новой Газете», из статей из некоторых других источников и из статей, специально написанных для финского издания. В начале 2012 года вместо книжной серии переводы стали публиковать в газете «Le monde diplomatique & Novaja Gazeta».

Для данной работы выбраны только тексты, первоначально опубликованные в «Новой Газете», чтобы тексты представили один и тот же контекст. Основными критериями для отбора были длина текстов и отсутствие интервью и других длинных фрагментов прямой речи, чтобы можно было изучать позиции самых авторов текстов. Таким образом, может быть, возможно сделать выводы об общем стиле всей газеты. Выбирая самые короткие тексты, я хотела исследовать стиль разных авторов. Темы статей не учитывались при выборе материала.

Для проведения анализа исходные тексты и переводы были разделены на соответствующие содержанию друг друга части и расположены в таблицы в программе «Excel». Из текстов были собраны все средства воздействия, в итоге 29. Средства было возможно разделить на пять групп в соответствии с их целями: 1) взывание к чувствам, 2) вызывание представлений, 3) уговаривание, 4) изложение фактов для убеждения и 5) раскрытие позиции и эмоций самого автора. В шестой категории находятся еще средства, основывающиеся на употреблении разных языковых форм и выполняющие разные риторические задачи.

Все средства всех исходных текстов и переводов были маркированы, а также все пункты с заменами, добавлениями и удалениями в переводах по сравнению с оригиналами. Под заменой имеется в виду ситуация, когда средство исходного текста заменили каким-либо другим средством в переводе. Удаление значит, что средство данного пункта исходного текста отсутствует в переводе, а добавление — средство данного пункта перевода,

отсутствующее в оригинале. В таблице 1 указаны все исследованные средства воздействия, а также их общие количества в исходных текстах, переводах и во всем материале.

Таблица 1. Средства воздействия в исходных текстах, переводах и во всем материале

Категория (цель средства)	Название средства	Общее количество в оригиналах	Общее количество в переводах	В итоге во всем материале
1.ВЗЫВАНИЕ К ЧУВСТВАМ (4 ШТУКИ)	Колоритное выражение	88	77	165
	Употребление местоимения «мы»	13	12	25
	Парадокс	16	16	32
	Каламбур	1	0	1
2.ВЫЗЫВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ (11 ШТУК)	Выражение количества словами	11	10	21
	Выражение крайности	25	23	48
	Перечисление	14	14	28
	Противопоставление	16	15	31
	Категоризация	10	7	17
	Гипербола	1	1	2
	Метафорическое выражение	11	10	21
	Фразеологизм, идиома	6	3	9
	Приравнение	10	10	20
	Цитата	13	13	26
	Употребление цитаты в новом контексте	4	4	8
3.УГОВАРИВАНИЕ (5 ШТУК)	Обращение	22	24	46
	Прямое убеждение	1	1	2
	Риторический вопрос	7	6	13
	Предварительное учитывание возражения	0	0	0
	Отдаление автора от личных интересов	1	1	2
4.ИЗЛОЖЕНИЕ ФАКТОВ (3 ШТУКИ)	Выражение количества цифрами	27	27	54
	Ссылание на авторитет	4	4	8
	Название неизвестного человека	4	4	8
5.РАСКРЫТИЕ ПОЗИЦИИ АВТОРА (4 ШТУКИ)	Оценка	33	29	62
	Ирония	22	22	44
	Замечание автора	10	10	20
	Междометие	5	4	9
6.ОСНОВЫВАЮЩИЕ НА РАЗНЫХ ЯЗЫКОВЫХ ФОРМАХ (2 ШТУКИ)	Повторение	13	10	23
	Оформление текста	9	8	17

Таблица показывает, что самые популярные средства воздействия в статьях — колоритное выражение (в итоге 88 в исходных текстах, 77 в переводах), оценка (33 в исходных текстах, 29 в переводах), выражение крайности (25 в исходных текстах, 23 в переводах) и ирония (22 и в исходных текстах и переводах). Эти средства довольно ровно распределились по

исследуемым текстам. Количественно тоже выражение количества цифрами и обращение относятся к самым популярным средствам, но их количества высоки только в отдельных текстах (выражение количества цифрами: статья 4; обращение: статья 6), а во многих текстах они вообще не встречаются.

Меньше всех употребляются гипербола, прямое убеждение и отдаление автора от личных интересов, из которых все встречаются только один раз в исходных текстах и переводах; каламбур, который встречается только в одном исходном тексте, но ни в одном переводе; и предварительное учитывание возражения, которое ни раз не употреблено.

В таблице 2 указаны номера статей, на сколько частей они разделены, количество элементов, подвергнутых любым изменениям, количество удалений, добавлений и замен в каждой статье, а также вариация средств воздействия в исходных текстах (ИТ) и переводах (П).

Таблица 2. *Разделение статей на части, изменения и употребленные виды средств воздействия*

Статья	Количество о частей	Количество о элементов с изменениями	Удаления	Добавления	Замены	Количество разных средств воздействия, ИТ	Количество разных средств воздействия, П
1	33	5	6	-	-	13	11
2	35	10	7	5	1	17	16
3	46	10	9	1	1	14	12
4	60	6	5	1	-	14	14
5	70	14	10	3	2	16	16
6	68	9	9	4	-	19	19

В результате анализа выяснилось, что шкала средств воздействия в отдельном тексте достаточно широка. Из 29 средств воздействия в одном тексте употребляется минимум 11 разных средств (П 1), но не более 19 (статья 6, ИТ и П). В трех статьях количество употребленных видов средств осталось таким же в исходном тексте и в переводе, а в трех количество в исходном тексте больше, чем в соответствующем переводе.

В каждой статье произошло не менее пяти удалений. Добавления есть в пяти статьях, от одного до пяти внутри одного текста. Замены произошли только в трех статьях.

Точный анализ показал, что изменения касаются 14 разных средств воздействия. Колоритное выражение — самый типичный объект изменений: это средство удалено 16 раз, а добавлено

4 раза. На втором месте оценка, но его удалили уже только пять раз, а добавления не встречаются. Этих средств не заменили другими средствами ни одного раза.

С точки зрения коммуникативных теорий перевода можно найти пояснения для некоторых изменений. Контексты чтения и публикаций, а также читатели исходных текстов и переводов различаются. Возможно, что русский читатель относится к текстам более лично и серьезно, чем финский читатель — ведь стиль статей забавный, ярко иронический, но в то же время темы достаточно серьезные с общественной точки зрения. Однако, цель всех текстов (и русских, и финских) одинакова: апеллировать к читателю и влиять на него. С точки зрения этой функциональной эквивалентности понятно, что изменений в основном бывает мало. Переводчики хотели сохранить эффект и многосторонность средств воздействия.

Некоторые изменения касаются элементов, исключительно связанных с русским языком и культурой. Такие элементы могут быть, в т. ч., колоритные выражения, фразеологизмы и идиомы, а также, например, метафоры и употребление местоимения «мы», как и есть в данном исследовании. При переводе возможно, что такие элементы лучше либо заменить, либо убрать, чтобы читать перевод было легко и приятно, и непонятные элементы не мешали чтению. Кроме того, употребление знакомых элементов вместо незнакомых помогает произвести на читателя такие впечатления и реакции, которые пожелал произвести автор оригинала на читателя. С другой стороны, в одной статье, например, на месте типичной русской метафоры в переводе употребляется необычная, придуманная метафора, которая, однако, скорее всего не будет мешать чтению. Чужая метафора — свежая и забавная. Такое решение переводчика можно считать подходящим к требованиям развлекающего и юмористического вида данных текстов.

Большинство всех фрагментов с изменениями, однако, можно было бы перевести без проблем на финский язык. Например, большинство колоритных выражений оригиналов не связаны с русской культурой, а являются интернациональными. Далее, изменения (чаще всего это удаления) касаются элементов, с помощью которых автор открыто или скрыто показывает свое отношение к данной теме (в т. ч., оценка, выражение крайности, а также междометие, повторение). С точки зрения цели апеллирования, эти изменения можно ставить под вопрос.

Причины для добавлений также трудно найти. На основе данного анализа некоторые можно считать компенсацией удаленных средств внутри отдельного текста, а некоторые, наверное,

переводчики просто считали подходящими к контексту и отдельному предложению. А добавления средств оформления текста — например, восклицательных знаков — оказываются странными, так как с их помощью автор может эффективно обращать внимание читателя на желаемые моменты. Если перевод в основном делается по образцу оригинала, как и в данной ситуации, то, с точки зрения воздействия, изменения таких элементов, скорее всего, не нужны, а причины для них должны быть иными.

Когда изменения каждого вида средств воздействия рассматриваются отдельно, они, за исключением колоритных выражений, все-таки остаются незначительными. Хотя в данной работе исследовались отдельные элементы, оказывающие влияние на читателя, нельзя забывать об общей картине целого текста. Следует заметить, что, несмотря на некие различия в количествах средств воздействия между исходными текстами и переводами, все средства, употребленные в оригиналах, встречаются и в переводах (кроме каламбура, который встречается только один раз и эффект которого полностью зависит от русского языка). Рядом с этим особенно добавления говорят о том, что риторика оригиналов и средства для ее осуществления восприняты переводчиками. Когда материал рассматривается в совокупности, влияние изменений остается незначительным.

В текстах употребляются многие разные средства воздействия, что говорит о том, что позиция газетной статьи оригиналов не влияет на средства. Правда, жанр текстов корреспонденция, которой свойственна побудительная функция, и поэтому в тексте может встречаться, например, эмоционально-окрашенная лексика (Мосиенко 1999—2008). Поэтому понятно, что форма текстов не сопротивляется правилам и нормам письма. Зато оказалось интересно, что изложение фактов для убеждения является достаточно редким средством, хотя речь идет о газетных статьях. Наоборот, самыми популярными показались яркие колоритные выражения и разные элементы, опирающиеся на субъективные моменты вместо объективных и показывающие личное отношение автора к темам.

Представляется, что при переводе решения принимались, учитывая весь текст, а не исключительно с точки зрения риторического эффекта. В таком случае не странно, что в материале удалили или добавили некоторые отдельные элементы — ведь большинство удалений и добавлений касаются именно частных слов и выражений, а не целых конструкций. Характер изменений говорит о том, что читатель перевода и его впечатления поставлены переводчиками на первое место.

Заключение

Целью данной работы было исследовать, какие средства воздействия употребляются в русских и финских текстах. Кроме изучения, определения и разделения на группы этих средств, были исследованы замены, удаления и добавления средств в переводах, и были обсуждены возможные причины этих изменений. Сравнивая исходные тексты и их переводы, мы хотели получать информацию об употреблении средств воздействия и их видимости и эксплицитности вообще, а также узнать различия в культурах и языках, оказывающие влияние на конкретное общение на том или другом языке.

Как и можно было ожидать, большинство изменений — удаления. Почти в каждой из шести статей встречаются и добавления, но гораздо реже, чем удаления. Замена средства воздействия исходного текста другим в переводе оказалась очень редким явлением.

Хотя удаления отражают некоторые различия между культурами и языками, все средства воздействия исходных текстов кроме одного встречаются и в переводах. Таким образом можно сказать, что никакое средство, исследованное в данной работе, не оказалось пригодным исключительно к русскому или финскому языку. Когда рассматриваем изменения на уровне всего материала, их количество и влияние остаются незначительными, и можно сказать, что средства воздействия в русских и финских текстах практически употребляются аналогичным образом.